

ЛЕА КОЕН

СЪБИРАЧЪТ НА ДНЕВНИЦИ

роман

enthusiast

ЛЕА КОЕН

СЪБИРАЧЪТ НА ДНЕВНИЦИ

chitanka.info

Победа над забравата били дневниците. Хората си отбелязвали в тях каквото вършели, за да знаят по-късно кое да помнят и кое да забравят. Толкова били доволни от себе си, че рядко съзнавали как описаното може да свидетелства някой ден срещу самите тях.

През 2013 г. една бивша актриса е открита мъртва в собствения ѝ апартамент.

Няколко дни след тази неочеквана смърт един млад издател получава първия от серия анонимни ръкописи. Единственото общо между тези събрани дневници е, че в тях се споменава за кабаретната звезда Естер Бергер, безследно изчезнала през 1943 г., когато издателят Нестор Калев не е бил роден. Синовни скрупули и професионален интерес поддържат желанието на издателя да узнае истината за едно изчезване, като открие свидетелства на живи хора, чиито съдби са били свързани с Естер Бергер. В криминалния сюжет, позоваващ се на действителни събития от мрачните години на Втората световна война, участват известни лица като съпрузите Филови и Бекерле, принц Кирил, Алберт Гьоринг, цар Борис Трети. Чрез тях миналото убедително навлиза в нашата съвременност с новия софийски свят, за да разплете една сложна интрига за извършени някога престъпления, както и да извлече поуки.

Открих Събирача на дневници случайно или поне така изглеждаше в началото. От него разбрах, че не беше важно какво си научил през живота си, а какво си запомнил.

Паметта, според Събирача, била обаче особен инструмент и зависела от характера на человека. При някои хора тя била egoистична и изтрявала всичко, което не било в тяхна услуга. Техен съучастник ставала забравата, коварна като ръждата.

Победа над забравата били дневниците. Хората си отбелязвали в тях каквото вършели, за да знаели по-късно кое да помнят и кое да забравят. Толкова били доволни от себе си, че рядко съзнавали как описаното може да свидетелства някой ден срещу самите тях.

Онова, което Събирачът скри от мен, беше, че той не само събираще чужди дневници, но и принуждаваше някои хора да ги пишат...

По действителни събития.

За корицата е използван фотопортрет на актрисата Касиел Ноа Ашер. Издателство „Ентузиаст“ благодари на актрисата за предоставения фотопортрет.

СМЪРТТА НА ЦАРИЦАТА НА ЧАРДАША

1.

Онова, което намирам, ме научава какво да търся.

Гастон Башлар,
френски философ от
първата половина на ХХ
век

В три часа следобед се бях посветил на Лидия.

Бях легнал по гръб на канапето в офиса и следвах със затворени очи еротичните извивки на Лидия върху тялото ми. Чувствах се обладан от единственото желание да задържа по-дълго един от онези мигове на преходна наслада, които ме спохождаха сравнително рядко, предвид обстоятелството, че Лидия имаше кучешки синджир на врата си, чийто край беше в ръцете на нейния всесилен приятел, меценат и в известен смисъл собственик, мутрата Алексей Улански. Това, че Лидия се измъкваше два или три пъти седмично от опеката на Улански, беше истинско чудо за скромен издател като мен. Останалото време от живота си Лидия прекарваше в салони за спа или край олимпийския басейн на Улански в личния му спортен комплекс, а вечер танцуваше в луксозен бар, докато повелителят ѝ я гледаше, или по-скоро наблюдаваше, от запазената за него маса. За разлика от него, аз не посещавах нито барове, нито спа клубове.

Финансовите проблеми бяха неделима част от съществуванието ми не защото бях лош издател, нито заради „конюнктурата на пазара“, както се изразяваха някои истински некадърници. Просто отказвах да бъда псевдо издател, т.е. пощенска кутия на чужди интереси с две отделения: едно, в което се пускаха поръчки за книги, които следваше да бъдат издадени, и второ, в което се получаваха чекове за свършената работа. Повечето „издателства“ работеха на този принцип, който аз самият отрекох от самото начало, когато се захванах с тази дейност. Издавах книги, които харесвах, за които бях готов да похарча пари, за

да видят бял свят, които изработвах с любов и желание и после продавах със страх, че ще проваля и себе си, и издателството, а и автора, който ме гледаше като влюбена жена. Обстоятелството, че не бях стигнал до фалит вече дванадесет години, че плащах три твърди заплати плюс всички непоносими осигуровки към тях, че давах по някоя пара и на автори и преводачи и че след всичко това ми оставаха средства, за да се изхранвам, се дължеше или на чудо, или на моя скрита гениалност, която се надявах да продължи да ме озарява, докато упражнявах своя неблагодарен, но вълнуващ занаят.

Аз може и да не бях голям издател, но винаги съм бил сериозен мъж. Не само по отношение на книгите, но също и на жените. Ето, и в този момент съжалявах, че срещата ми с Лидия не ставаше в едно от онези клишета, които ние, сериозните мъже, обичаме, макар и от себелюбие. С бутилка хубаво вино, на свещи и с интимна вечеря, за каквато бих положил дори лично усилие. За разлика от други мъже, не смятах, че приготвянето на храна е израз на еротично внимание към жените, за които се предполага, че имат генетична предопределеност към това всекидневно задължение. Готовето беше част от моята индивидуалност, от желанието ми да бъда житетски независим и при това добре нахранен, както и от вродената ми предпазливост към околния свят и заобикаляща среда, в която се криеха опасности за здравето и живота. Някои наричаха това маниакалност и параноя, но за мен беше просто предвидливост. При това професионална. Не можех да си позволя лошо храносмилане, което да се отрази на работата ми. Бях в нея не само свой единствен господар, но в известен смисъл и незаменим като работодател, длъжен да изплаща три заплати. Затова често кулинарствах в кухнята, дори и само за себе си. За целта ползвах готоварски книги, някои от които бях издал самият аз. Подборът им беше не за жени домакини, а за любители на истинската кулинария. В предговора на една от тях, който написах лично, изрично изтъквах, че много от най-добрите готовачи по света бяха мъже. Исках да създам ново клише: на независимия мъж, който умееше и да готови.

Лидия живееше обаче в друго клише: там тя никога не готовеше не само защото не чувстваше никакво призвание, но преди всичко, защото беше мадама на влиятелен човек. Такъв, който се появяваше на страниците на вестниците, понякога и по телевизията, а за някои булевардни издания се снимаше дори и с Лидия. Преди години

наричаха тези мъже със звучното прозвище мутри, но то вече не беше валидно. Сега те бяха бизнесмени, едри собственици, банкери или просто партийни приятели на банкери, от които бяха получили значителни кредити. Играеха си с чужди пари, които лесно потъваха някъде, изчезваха и се оказваха невидими, за да се появят случайни следи от тях я в Сингапур, я на друго екзотично място, недостъпно за никоя съдебна институция. Поради връзката си с Улански Лидия беше разпознаваема, което я караше да внимава да не бъде забелязана извън обсега на кучешкия синджир, на който нейният високопоставен приятел я държеше. Невидимият, но здрав синджир беше обаче моет шанс: Лидия изпитваше от време на време желание да скъса луксозната си верижка, за да се озове в обятията на един несretник като мен, общо взето, случайник. „Случайник“ беше дума от речника на Алексей Улански. За него съществуваха две основни категории мъже: едни, които като него самия имаха пари, влияние, публичност и ефектни компаньонки, и други, които той обединяваше в категорията случайници, невидими като подробности от пейзажа, в който преминаваше собственият му живот.

Онова, което Улански подценяваше в мотивите на любовницата му да спи с мен, беше силното, бих го нарекъл страстно желание на Лидия да стане писателка. Аз самият бях удивен да открия такива наклонности у нея. Със своята физика и връзките на Улански Лидия можеше да стане известна по различни начини. Нищо не й пречеше да стане някоя мис: София, Варна, България, мокра или суха фланелка; да пее в някоя телевизионна игра или да откровеничи във ВИП Брадър; да отиде при Пайнър, голямата борса за елитни проститутки, и прочее. Но Лидия си беше наумила друго — желаеше да види книга със своето име отгоре на корицата. Досега беше написала общо около двадесет страници текст, в който правописните грешки бяха повече от запетайлите и точките. В него тя разказваше кариерата си на компаньонка, както тя разбираше това понятие. Текстът й започваше със следната фраза:

Моите родители бяха скромни хора, които ме научиха да обичам природата. След това аз сама се научих на компютър и наекс и това се оказа много добра комбинация.

— Лидия — креснах аз, след като прочетох първото изречение.
— Това вече съм го срещал някъде. Да не си го взела от интернет?

— Е, и какво, ако е от интернет — без всякакво стеснение отговори тя. — Нали не е от книга!

— Лидия, това е плахиатство! Разбираш ли какво значи това — пла-ги-ат-ство! Най-голямото престъпление в писателската професия.

— О, моля те, не прекалявай — изобщо не се смути тя. — Да не мислиш, че онзи, който го е написал във фейсбук, го е измислил сам.

Тук Лидия беше права — всеки преписваше всекиго във фейсбук. Там имаше опция *share*, но ония, които шерваха, най-често „забравяха“ да сложат кавички на цитата. Ако мине!

Проблемът обаче не беше в първото изречение. Работата беше в това, че след петнадесета страница Лидия нямаше вече какво повече да напише. Нито за себе си, нито за света, който я заобикаляше, населен с индивиди, чието речниково богатство се побираше на една страничка. Беше започнала да пълни страниците с мъдрости от рода на:

*Жivotът ти е това — където ни е фокусът на внимание.
Сменяш си фокуса — променяш, си животът.*

Или:

Ако не знаеш накъде да вървиш — гледай знаци. Вселената винаги е до нас и ни подсказва. Само трябва да открием сетивност към нея.

Или още по-нататък:

Истинските неща нямат нужда от обяснение. Отвори сърцето си и истина се отвори за теб. Затворено ли сърцето ти и истина е затворена за теб. [1]

Като се препъвах в ненужните тирета, правописните грешки и в незнанието на Лидия да подреди собствената си мисъл, същевременно се чудех откъде идваха в главата ѝ такива асоцииации с Вселената, на която очевидно Лидия много държеше. Другото обяснение беше, че преписваше без всякакво угрizение от статусите във фейсбук.

Лидия очакваше да ѝ помогна, а вероятно и да ѝ напиша още стотина страници, посветени на нейния живот, който се състоеше от посещения в пет от скъпите софийски ресторант, няколко авантюри с мъже от един и същи калъп и допнодробни интриги на нейни приятелки, чийто единствен интерес беше как да се прехвърлят от един портфейл на друг, по възможност още по-дебел. Това Лидия си представяше като книга. Беше измислила и заглавие: *Моята изповед*. Изповед! Като че ли беше звезда, престъпник или политик. Всъщност

беше курва с нелоша физика. Която обаче искаше да стане писателка и беше намерила в лицето на Улански спонсор за това криминално спрямо литературата деяние.

Отлагах момента, в който щях твърдо да откажа на Лидия да стана съучастник в една литературна измама, и признавам, че върших това с користната цел да я имам по-дълго време в леглото си, където, когато се въздържаше да говори за литература, беше доста убедителна.

Трябва да ви споделя, че Лидия беше от жените, които говореха по време наекс. Забелязали ли сте, че поне половината от жените не могат да мълчат, докато вършат онова. Жанровете на това говорене са обаче много различни. Едни мрънкат приказки за любов, като че ли са девственици, току-що загубили най-ценното и в очакване да им сложиш пръстен на ръката. Други обсъждат някакви практически неща, включително медицинските си проблеми. Трети използват момента на съкупление за изнудване, като точно тогава ловко подхвърлят тема, от която най-много бягате и за която трудно ще ви хванат да дискутирате в друг момент. За чест на Лидия трябва да кажа, че по време наекс тя говореше само заекс. Използваше целия арсенал от неприлични думи, свързани съсекса, но ги слагаше в контекста на някакъв неин разказ за по-ранешно преживяване. Тези нейни приказки имаха стимулиращ ефект върху мен. Дали го правеше от опитност, знаеики как мъжете реагират на вербаленекс, дали задоволяваше собствени секунални прищевки, или просто беше добра разказвачка на секунални приказки, за мен оставаше загадка. Ако третата вероятност беше валидна, би трябвало да се замисля върху литературните заложби на Лидия, като евентуално я насърча, включително практически, да напише някой дамски порнографски роман. В целомъдрената ни родна съвременна литература нямаше такова нещо. Няколко мъже се бяха опитвали да имитират вездесъщия литературен порнограф Буковски, но съчиненията им, пълни с описание на собствения им член и на няколко вагини, приличаха на мастурбации и не предизвикваха никакъв интерес. Нито у мъже, нито у жени. Българинът си оставаше секуално ограничен, каквото и да се твърдеше. Това го виждах и по самия себе си, защото наред с удоволствието от мръсните приказки на Лидия, изпитвах и известно стеснение да ги слушам, тъй като тя правеше коментари, каквито не бих си позволил дори в мъжка компания. Лидия обаче не изпитваше стеснение, за което й завиждах.

Усетих в хипоталамуса си нарастващо напрежение, което се канеше да избухне в оргазъм, когато мобилният телефон на пода до канапето зави с апликацията „сирена на пожарна команда“, предназначена да оповестява телефонния номер на майка ми.

Лидия изобщо не се впечатли от фалшивата аларма и продължи да танцува гъвкаво върху изпотеното ми от напрежение и удоволствие тяло. Беше работила някога, в началото на светската си кариера, като стриптийзорка в нощен бар, включително в заведенията на Слънчев бряг, когато там започнаха да въвеждат танци на разголени момичета върху масите по примера на някои евтини курорти по испанското крайбрежие. Оттогава Лидия не правеше разлика между хореография върху масата и в леглото.

Нейната гимнастика изведнъж ми се стори гротескна и аз се опитах да я избутам от себе си.

Грабнах захватвания на пода телефон и заподскачах към съседното помещение, несръчно прикривайки голия си задник с първото, което ми попадна подръка, въпреки че нямаше кой да го види. Докато казвах „ало“ в слушалката, си отбелязах наум, че сигурно страдам от Едипов комплекс, щом госпожа Калева с един телефон и от разстояние успя да умъртви всички еротични фантазии, с които само допреди миг беше пълна главата ми. Както и да ме накара да извърша безсмислен благоприличен жест, за да прикрия голотата си, която, естествено, тя не подозираше.

— Нео — извика в ухото ми тя, — да не би да спиш?

Гласът ѝ издаваше раздразнение, защото всеки път, когато се обаждаше, очакваше от мен да вдигна немедленно слушалката. Не беше глупава и знаеше за апликацията „сирена при пожар“, с която я бях обозначил. От моя страна, това беше недвусмислен знак на непокорство, който майка ми засега приемаше, защото съзнаваше, че малките бунтове са голяма утеха за, общо взето, слабите характери, към които напълно погрешно причисляваше и собствения си син.

За пореден път се запитах защо ли ме беше нарекла Нестор, след като очевидно не харесваше името, а и нямаше никаква фамилна причина за избора. Аз също не го харесвах. Затова нямах нищо против умалителното Нео, също нейна измислица, при това много преди „Матрицата“ на братя Уашовски. След филма вече се гордеех с него, надявах се скришом, че жените можеха да открият у мен някаква

прилика с красавеца Киану Рийвс. Такава, общо взето, нямаше — бях нормален 44-годишен мъж, който се бореше срещу ежедневието си в затворено помещение, на бюро пред компютър и е голямо количество кафе да не се превърне в типичен *homo burocraticus* е бледа кожа и подозрителни тълстинки около талията. За да предотвратя такъв провал, два пъти седмично плувах в басейна на Спортната палата, тичах из парка до обилно изпотяване и държах под леглото две гирички за мускули. Напоследък бях започнал да ходя и в един клуб по бокс, защото изпитвах потребност, макар и наужким, да се науча да раздавам удари.

— Нео, чуваш ли какво ти говоря?

Освен нормалната доза заповедност този път долових в гласа на майка ми известно раздразнение. Това ме ядоса.

— Трябва ли да отговарям на всичките ти въпроси? Имам хора тук, работя с тях — изльгах без всякакво смущение.

Нели Калева изобщо не обрна внимание на забележката ми. Тя ме обичаше, но нямаше особено високо мнение за заниманията ми, които, макар да ме изхранваха, не бяха достатъчно представителни в нейните очи.

— Нео — повтори драматично тя, подминавайки без коментар думата „работя“, — Силва Балканска е умряла.

Силва Балканска? Опитвах се да си спомни коя беше тя. Паметта ми отказваше да даде отговор, все още замаяна от еротичното отклонение на сетивата, чиято цел допреди малко беше Лидия.

— Силва, Нео, моята приятелка от Оперетата — уточни нервно майка ми, след като не получи от моя страна законно очакваното възклицание и израз на ужасно вълнение, каквито очевидно самата тя изпитваше в този момент.

Новината започна да измества еротичните облаци в главата ми и да подрежда в събития и факти информацията, която имах за Балканска.

Майка ми — не съм споменал още — беше пенсионирана танцьорка в Оперетата. Навремето са ѝ назвали „другарката с дългите крака“. Трябваше да се признае на всеослушание, че и по време на комунизма дългите женски крака са се ценели много, включително от най-върлите комунисти.

Майка ми не беше голяма балерина, но изглеждаше ефектно — това личеше и досега, поради което беше придобила статут на прима в Оперетния театър, посещаван някога от бонвивани, а по нейно време от средната градска класа. Не беше пренебрегван и от партийния елит, недостатъчно образован да се радва искрено на други видове сценични прояви, но винаги готов да се позабавлява в компанията на красавици с дълги крака.

Силва Балканска беше певица в същия театър и горе-долу на възрастта на майка ми. Беше пяла централни партии в представления като „Веселата вдовица“ и „Царицата на чардаша“, а обстоятелството, че носеше името на главната героиня в тази славна австро-унгарска оперета от Имре Калман, беше повод десетилетия да ѝ бъде задаван един и същи въпрос: „Вашите родители оперетна артистка ли са искали да бъдете?“.

За семейството си Балканска никога не говореше, така че не можеше да се знае какви са били желанията на родителите ѝ през 1938 година, когато Силва се беше появила на бял свят. Оперетата май е била в разцвет, но дамите, които са се подвизавали в нея, не са принадлежали към най-отбраното общество.

Мамината приятелка е била по някое време и омъжена за професионалния хуморист Балкански, чието име, или най-вероятно псевдоним, носеше, и когото никога не бях виждал, защото беше изчезнал много набързо от нейния живот, оставяйки ѝ в наследство един син на име Максим. Повече от петнадесет години вече той живееше в Австралия.

Като дете бях виждал Максим в Оперетата, която за нас беше нещо като детска градина. Прекарвахме зад кулисите, в гримьорните, по коридорите или в салона по време на репетиции немалко време, свободно от училище. За последен път и след голямо прекъсване бях видял Максим преди четири години, или по-точно на седемдесетгодишния рожден ден на майка му, когато по изключение си беше направил труда да дойде да я види. Бях запазил тягостен спомен от този рожден ден: Силва беше евфорично щастлива от неговото присъствие и беше поканила всичките си приятелки, дори децата им, за да се похвали със сина си. Той обаче с мъка скриваше скуката си от разговорите на масата в ресторант, които се въртяха около политически и светски клюки, оплаквания от цените на парното и тока

и обсъждания на представления в Оперетата. Като подарък беше донесъл на майка си албум със снимки на австралийското си семейство, което Силва гледаше с умиление, но също и със съмнение, че ще го види някога на живо. Албумът обиколи от ръка на ръка всички присъстващи, за да видят непозната руса жена с три деца пред типична провинциална австралийска къща, новия дом на Максим Балкански. Те се усмихваха неопределено към обектива и очевидно виждаха само него, а не проекцията на своя образ, предназначен да запълни огромната празнота от семейство в живота на една напълно непозната възрастна жена, която по силата на обстоятелствата се явяваше тяхна свекърва и баба.

— Трябва веднага да отидеш там, Нео — продължаваше да нареджа госпожа Калева, моята майка. — Обадиха ми се от полицията, защото намерили номера ми в мобилния й телефон. Както знаеш, тя роднини тук няма. Не бяхме се виждали с месеци, говорихме напоследък два-три пъти по телефона, искаше да ме кани на гости, имала нещо да ми казва, но не било за телефон. Така и не се видяхме. Беше си доста особена, винаги съм имала едно наум. Моля те, Нео, иди веднага у тях и ме дръж в течение.

Нямаше как да обясня на майка ми, която беше на същата възраст като Балканска, че такива неща се случваха, когато човек навършеше седемдесет. Отдадох прекомерната възбуда и беспокойството на Калева на артистичната й фантазия, която търсеше необикновеност във всяко събитие. Не можех да й откажа, въпреки че не изпитах никакво въодушевление от перспективата да се занимавам с полиция и със смъртта на мамината колежка, която и не знаех в какъв вид щях да заваря, тъй като не стана ясно кога Балканска беше починала и кога я бяха открили. Открай време изпитвах суеверен страх от смъртта и избягвах да ходя на погребения. Ненавиждах традицията покойниците да бъдат излагани на показ, близките им да стоят до ковчега, не знаейки къде да дянат поглед, за да не се втренчват неестествената фигура, която доскоро е била тухен роднина. На всичко отгоре, за да стигна до Балканска, трябваше да мина през центъра, където в момента цареше пълна бъркотия заради поредните гражданско-протести. Улиците бяха задръстени от хора, транспортьт не работеше, някакви групи притичваха от единия тротоар до другия със знамена, плакати или просто с бутилки бира в ръце. Минавах през тях като

между дърветата в някоя гора. Живеехме в паралелни светове и почти не се забелязвахме. Не че нямах основание да протестирам и аз. Данъците ми бяха непоносими, книжната мафия безнаказано вилнееше, съседите ми се държаха безобразно, като че ли не живеехме в обща сграда, а бяха банда вандали, готови да я разрушат. Но всичко това трудно се побираше на един плакат. Който и без това нямаше да послужи за нищо.

В края на полезрението ми се появи силуетът на Лидия. Тя също беше същество от паралелния свят, което за моя радост прескачаше от време на време невидимата бариера между нас. Присъствието ѝ беше никак нереално за мен, освен в моменти наекс, яд или присмех, основни компоненти на връзката ни, ако можеше така да се нарече поредицата от случайни срещи, които си устроиха. Като издател и литератор, бях прочел немалко книги и си въобразявах, че разбирам женската психика, душа или както се наричаше онази нематериална субстанция, която определяше нелогичното поведение на жените. Въпреки че винаги точно и ясно артикулираще желанията си, не можех да кажа, че разбирах Лидия, особено в онази част от поведението ѝ, която я караше да се отбива при мен.

Сърдита е, помислих си, удивявайки се сам на себе си как по един силует в гръб, който закопчава сутиена си, можех да стигна до подобно заключение. Изпитах леко угризение и се приближих към нея все още със слушалка в ръка.

Лидия наистина имаше недоволен израз на лицето. Прибра набързо нещата си, огледа се дали не е забравила нещо, обърна се за миг към мен и като ми махна с ръка, все едно че ме е видяла на отсрещния тротоар на улицата, се приготви да си тръгне. Найнетьрпимо от всичко беше все пак подигравателната усмивка, която се изписа в края на устните ѝ. Хванах я със свободната си ръка за китката и я задържах.

— Чуваш ли какво ти говоря? — върна ме към реалността гласът на майка ми.

— Какво каза? — отвърнах разсеяно, стискайки китката на Лидия като въже на лодка, която всеки миг щеше да отплава.

— Нео, ти наистина не слушаш какво ти говоря. Не мога да разбера, толкова ли е трудно да се съсредоточиш. Разказвах ти коя е Силва Балканска.

Дори не бях чул тази част от маминия монолог.

— Знаеш, че живее в центъра, недалече от теб. Моля те, иди на място и обясни на полицията, че не мога сега да отида, изключено е. И гледай да разбереш какво точно се е случило. Ще ти се обадя пак.

— Не, в никакъв случай! Не ми се обаждай — настоях с твърд тон, без да откъсвам поглед от Лидия, която беше започнала да слуша с интерес. Вероятно беше осъзнала, че телефонното повикване не се дължеше на обичайното мрънкане на мамчето пред нейното синче, а на внезапно произшествие. Лидия обичаше произшествията.

— Като науча нещо, ще ти позвъня — отсякох в слушалката и прекъснах разговора.

— Е, и? — запита с любопитство Лидия. — Някакво произшествие ли?

— Приятелка на майка ми е починала. Трябва да отида на място, обадили са се на майка ми.

В очите на Лидия светна неприкрит възторг от неочекваното събитие.

— Лесно ѝ е на Калева да каже: „Иди на място и виж какво е станало“ — оплаках се аз в желанието си да предразположа Лидия.

— Ами давай да отиваме тогава — отсече тя.

Ококорих се от учудване.

— Ти къде ще ходиш? Нали допреди малко искаше да си тръгваш?

— Нещата се промениха от преди малко. Най-после се случи нещо интересно. Да не мислиш, че ще го изпусна?

— Кое му е интересното? — засенах се аз, защото си въобразях, че умира да се люби с мен. — Калева ме праща да видя един труп. Кое е интересното?

— Престани да наричаш майка си Калева. Всеки има майка, не е срамно.

— Е, добре. Починала е приятелка на майка ми, която почти не познавам. Няма никого. Мислиш ли, че е особено приятно да се занимаваш с разпознаване на тялото на мъртва стара жена?

— Ако беше млада, по-приятно ли щеше да ти е? — запита Лидия с неочеквано морализаторски тон.

Изведнъж съобразих, че нейната настойчивост, породена от нездраво любопитство или дори от некрофилия, тъй като от нея

можеше да се очаква всичко, в този момент беше добре дошла. Поне нямаше да съм сам. Ако не ѝ харесаше, тя си беше виновна. Затова реших да не споря повече и побутнах Лидия към вратата.

— Добре, давай да вървим, пък да видим какво ще излезе.

В онзи момент наистина не си давах сметка, че заедно с нея — случайна партньорка за дневенекс два пъти седмично, предизвикателна красавица с вид на елитна компаньонка и без никакви познания по литература, каквото задължително щях да изисквам от дамите в леглото си някой ден, когато щях да стана известен или като издател, или като писател — започвахме приключение, което щеше да ни отведе много по-далеч от баналната смърт на една стара жена. Още по-малко, че то криеше рискове за нас, по-големи от онези, които бяха станали причина за смъртта на оперетната прима Силва Балканска.

[1] Цитатите на Лидия са взети от статуси във фейсбук, както са публикувани там. Авторът е запазил и оригиналния правопис. — Бел.авт. ↑

2.

Намерихме бързо адреса на Силва Балканска. Сградата се намираше на не повече от десет минути пеш, особено след като знаех откъде да мина, за да избегна криволичещите улички в квартала.

Преведох Лидия напряко през книжните сергии на площад „Славейков“. Не можах да се въздържа дори сега да не надникна по масите, а после набързо и в книжарниците по пътя ни, за да хвърля поглед върху кориците на новоизлезлите книги и най-вече да проверя дали отново не са забутили моите издания някъде в задната част на сергията или в най-тъмния ъгъл на магазина, до който никой клиент не стигаше. Лидия ме следваше с непривично за нея покорство. Обясних ѝ по пътя как продавачите правеха свой бизнес, като взимаха под масата пари от издателства или дори от автори, за да сложат книгите им на по-представителни места. Естествено, това се вършеше негласно. Казах ѝ, че познавах лично двама автори, които не само издаваха книгите си за своя сметка, но и плащаха на книжари и на собственици на маси на площад „Славейков“, за да ги излагат на първа линия. Въпреки това никой не ги четеше, уверих я аз, за да не си помисли, че може да си купи известност някой ден с парите на Улански например. Предупредих я, че писателското самолюбие беше страшно опасен плевел, който непредсказуемо можеше да попадне къде ли не. Можеше да задуши таланта, да го превърне в слуга на суетата, да кара писателя да се показва непрестанно и да боледува, когато не го забелязваха.

— Истинските писатели са самотници, Лидия — продължавах да я поучавам аз, напълно забравяйки накъде бяхме тръгнали. — Времето им трябва за писане, а не за празни, суетни занимания. Е, има и писатели авантюристи, срещал съм ги на живо, но те са с кратък срок на годност.

Опасявах се дали авантюристичният вятър, който носеше Лидия, нямаше да я отвее някой ден в полето на литературата, пълно с достатъчно плевели.

Мястото на произшествието личеше отдалеч по няколко зяпачи, струпани на тротоара и на уличното платно. Близо до входа бяха спрели линейка и полицейска кола.

На вратата на сградата стоеше полицай, а около него — съседи на Балканска. Напуснали за кратко лалугерските бърлоги, в които се бяха превърнали жилищата им, неподдържани и неотоплени поради хронична болест, и пропити със застояла тежка миризма поради криворазбрана традиция да готвят с много лук и чесън, те разговаряха с неколцина случайни минувачи, като че ли даваха интервюта за телевизията. Смърт в къщата, в която живееха, беше тревожно събитие. Не че се интересуваха едни от други. Това се случваше само когато изпитваха подозрения за кражби на електричество и отопление — тогава усърдно сверяваха сметките си. Всекидневието им се състоеше от две основни занимания: гледане на телевизия и взаимна омраза. От телевизията научаваха как още по-силно да се мразят, а всички заедно — как да мразят онези, които изглеждаха недостъпни под формата на невидими, тайнствени, конспиративни фактори с безспорна вина за всичките им неволи и на първо място, за хроничната липса на пари и късмет. Градът западаше колективно, ако се съдеше по грозните, олющени фасади, както и индивидуално, предвид високата средна възраст на населението, което бавно старяваше и умираше в хронично недоволство. Балканска беше една от тях.

От входа на сградата излезе мъж на моя възраст, намръщен и с делови вид. Досетих се, че сигурно беше важна клечка около случая.

Приближих се и му казах името си.

— Тук ли живеете? — попита мъжът, без дори да ме погледне, защото беше зает с някакви формуляри, които държеше.

Сигурно беше следовател, натоварен да разследва произшествието.

— Не, обадили са се на майка ми, Нели Калева, тя е приятелка на починалата. Извикали са я за разпознаване или нещо подобно. Не може да дойде поради болест. Аз идрам вместо нея.

Изведенъж всичко ми се стори страшно нелепо. Запитах се какво диря тук, след като полицията явно вече си вървеше работата, а от недружелюбното поведение на човека, с когото разговарях, и който вероятно беше следовател, ставаше ясно, че изобщо не му беше до

моята помощ. Направих инстинктивно крачка назад. Тръгнах да се измъквам от мястото, както и от положението си на нежелан свидетел, в което ме беше поставила Нели Калева, когато усетих в гърба си удар с лакът. Разбрах, че Лидия беше прочела мислите ми и ми даваше да разбера, че изобщо не беше съгласна с малодушния ми план.

— Кубрат Генов — внезапно се представи следователят и дори ми подаде ръка.

Поех ръкостискането и установих, че Лидия вече е заета позиция плътно до мен.

— Коя е дамата? — осведоми се Генов.

— Сестра му — отговори Лидия, преди още да съм си отворил устата.

Зяпнах от изненада. Тя наистина беше винаги един ход преди мен.

Генов я изгледа недоверчиво, вероятно се опитваше да прочете нещо зад насмешливото изражение, което Лидия изобщо не прикриваше; за миг помислих, че ще направи коментар на тази очевидна лъжа, след което ще изгони и двама ни, но той само сухо отбеляза:

— Приличате си като близнаци. Еднояйчни или двуяйчни?

Подминах ироничната забележка, а Лидия се усмихна с престорена невинност.

— От два брака сме — продължи да съчинява тя. — На майка ни.

— Искате ли да се качите? — запита Генов.

— Да — изпревари ме Лидия.

— Ами тогава отивайте. Аз току-що свърших с огледа. Не е приятна гледка, сигурно са минали четири-пет дни от смъртта, но чак сега са се обадили в полицията.

— Защо в полицията? — попитах неразбиращо.

— Заради миризмата — отговори Кубрат Генов. — Заради нея са се обадили. Парното е работело и последиците са налице. Наистина ли ще се качите? Съседите вече свидетелстваха за самоличността.

Нямах никакво желание да се кача, но с Лидия не можеше да се излезе на глава.

Полицаят на входа ни изгледа недоверчиво, поискав личните ни карти, но Генов даде знак, след което служителят на реда неохотно отвори входната врата и ни пусна да влезем.

Спомних си, че вече бях идвал тук преди години, когато двамата с Максим като поотраснали момчета предпочитахме, вместо да чакаме майките си от представления с измислени баронеси пред публика от счетоводители и партийни секретари, да правим по-смислени неща, като например тийнейджърски купони. Максим ги организираше често и понякога канеше и мен. Апартаментът им беше голям и в центъра, подходящ за подобни мероприятия, а и майка му не се мръщеше като моята, когато приятели идваха вкъщи. Последният купон, който помнех, завърши обаче плачевно. Бяхме пуснали мощно магнитофона и хеви метълът дереше квартала през отворените прозорци. На балкона се бяха събрали около петнадесет момчета и момичета и пушекът от цигарите им можеше да конкурира кремиковския. Към девет часа, точно когато в Оперетата майка ми играеше чардаш в кабарето на Фери Бачи, обута в къса до задника поличка и с ботуши до коленете, а майката на Максим, в рокля с огромно деколте и с черно ветрило в ръката, се чудеше дали да се омъжи за княз Един, на вратата позвъни кварталният милиционер. Заедно с двама отрядници, доброволци от квартала по обществения ред, а всъщност най-обикновени гадняри, които умираха от удоволствие да тормозят съседите си, той нахлу в апартамента, прибра магнитофона, записа имената на всички ни и ни обеща щастливо приключване на учебната година с намалено поведение, вероятност за поправителен трудов лагер и естествено, подходяща характеристика, която щеше да ни изпрати моментално в казармата. Последиците от тази вечеринка бяха мамините сълзи, натякванията, които трябваше да слушам до края на учебната година, и свръхусилията, които нашите две майки вероятно бяха положили пред познатите им партийни секретари всичко да ни се размине.

Мама обвиняваше Балканска, твърдеше, че тя била разхайтила Максим, който получавал по неизвестни за нея причини всичко наготово. Имаше някаква завист в думите ѝ, която не разбирах. Тя беше близка на Балканска, твърдеше, че са неразделни, и въпреки това казваше неща, които издаваха раздразнение към приятелката ѝ. Ето, дори сега не пожела да дойде лично да установи смъртта ѝ, а изпрати мен.

Поколебахме се дали да вземем асансьора. Беше разбрицан стар шинделер, който познавах от онова време, с метална решетка и облицована с дървена ламперия кабина. Луксозна някога кутия,

правена по време на войната, когато индустриални машини и съоръжения на големи германски марки са се стичали безпрепятствено към България, оставяйки мимолетни следи на лукс в някои сгради в центъра. Сега това антикварно съоръжение се беше превърнало в стара дървена кабина с похабени стени от търкане на неприлични надписи по тях и скърцаща машинария. Трябаше да съм луд поклонник на германската предвоенна промишленост, за да имам доверие в шинделера. Не бях и затова се замислих пред дилемата дали да се поупражнявам в алпинизъм, или да поема риск да заседнем между етажите. Предпочетох алпинизма, затова с готовност се съгласих да се катеря по стълбището, след като Лидия приведе и друг важен аргумент:

— Нека поразгледаме кой живее в сградата.

Беше се вживяла в ролята на детектив, което ме забавляваше донякъде и правеше мисията ми по-малко тягостна.

До третия етаж обаче не се случи нищо съществено. Съпътстваха ни шумове и миризми, тежки, досадни и прилепчиви като самите обитатели. Стълбището беше напълно безразлично към драмата Балканска.

Вратата на апартамента не беше заключена. Влязохме тихо и почти на пръсти, като че ли не беше жилище, а погребална зала. Усетих миризма на гнило, която можеше да бъде най-банален атрибут на жилище, обитавано от възрастни хора, но въображението ми реши, че виновна беше само една заподозряна — смъртта.

Лидия до мен също сбърчи нос, след което продължи да души като хрътка и безпогрешно намери вратата към кухнята.

— Някой трябва да изхвърли боклука, след като госпожата вече не може — провикна се Лидия на висок глас.

Без да се страхува какво може да намери в нея, отвори капака на кофата за боклук. Намери стара дървена лъжица и поразбърка с нея отгоре.

— Има пепел от цигари, но угарките липсват — каза доверително тя, като че ли беше направила важно откритие.

Появи се възрастен служител в бяла престилка, вероятно санитар или погребален служител. Носеше ръкавици и маска.

— Какво търсите тук? — запита той.

— Кубрат Генов ни изпрати да освидетелстваме госпожата, тя ни е близка — отговори вместо мен Лидия и извади носна кърпичка от чантата си.

Изпитах желание да я ошипя. Просто прекаляваше с мизансцена! Оставаше да пусне и сълзи.

Лидия обаче ни най-малко не се смuti и последва човека с маската, а кърпата предвидливо тури пред носа си.

Рядко ми се беше налагало да виждам мъртвци, а на Лидия това не се беше случвало още.

Когато санитарят или погребалният агент дръпна от тялото на Балканска брезентовото платно, с което беше покрита, направих инстинктивно крачка назад. Лидия се олюя, а аз, въпреки че изпитах злорадство от нейното прилошаване без мизансцен, я хванах през кръста, за да не се строполи на пода. Тя обаче си възвърна самообладанието, отблъсна ръката ми и като сложи носната си кърпа пред устата, събра храброст и се наведе напред да разгледа мъртвата. Не можех да остана назад и направих същото. Беше почти неузнаваема, а широко отворената ѝ уста и вцепененият поглед ме караха да мисля, че не е истинска. Лицето ѝ беше почерняло и подуто. Приличаше на маска за Хелоуин.

— Тя ли е? — попита санитарят.

Чудех се какво да отговоря. Трудно ми беше да разпозная Балканска в този вид, тъй като за последно бях я видял жива преди около четири години. Забелязах на ръката и голям странен пръстен, който вече бях виждал и с който тя не се разделяше.

— Мисля, че да — потвърдих неуверено.

— Че кой друг да бъде — намеси се категорично Лидия, макар че виждаше Балканска за първи път.

— Кубрат Генов поръча да поразгледаме малко из жилището — изльга тя. — Както и да докладваме, ако видим нещо особено.

— Ти наистина прекаляваш — тихо изроптах аз, след като минахме в дневната. — Какво се надяваш да намериш?

— Не знам — отговори също тихо Лидия. — Но тя е била с перука, забеляза ли?

— Е, и какво от това?

— Значи е чакала някого. Никоя жена няма да си сложи перука ей така, за да си стои самичка в стаята. Твоята Балканска е имала среща с

някого в деня на смъртта си. Остава да разберем с кого.

Имаше логика в думите ѝ. Трябваше да призная, че се справяше добре като за първи път.

Жилището на Балканска не правеше впечатление на нападнатото от крадци. Шкафовете и всички чекмеджета бяха затворени. Надникнахме в тях, вътре не цареше особен ред, но причината най-вероятно беше самата Балканска, шкафовете на майка ми бяха в подобно състояние. Артистични.

Единственото място, в което почти със сигурност беше ровено, беше старото массивно бюро. Беше пълно с документи, но всички бяха разбъркани. Спомних си за бюрото на собствената ми майка. В гардеробите ѝ цареше хаос, но бюрото ѝ беше перфектно подредено. Сигурно и Балканска е правела същото. Значи някой все пак беше идвал след смъртта ѝ тук да търси нещо.

На масичката в хола имаше оставен пепелник и този път дори аз забелязах, че беше пълен с пепел от цигари, но угарките липсваха.

Едното от отделенията в гардероба на Балканска беше идеално подредено и очевидно не беше пипано. Там бяха събрани нейни фотографии, подредени в многобройни, различни по формат и качество албуми с артистични снимки от различни постановки в Оперетата. Очевидно никой не се беше интересувал от творческата кариера на актрисата, защото албумите стояха непокътнати.

Лидия дълго се взира в камарата от албури, като че ли ги прекарваше през рентген, а всъщност най-вероятно се опитваше да изчисли нещо, което се въртеше в главата ѝ на начинаещ детектив. Избра най-стария от тях. Беше забутан най-отдолу под всички останали и с доста оръфани краища. Някога подвързията е била от копринена материя, която с времето се беше прокъсала и под нея се виждаше стар картон.

Лидия повъртя албумчето в ръка, отвори го набързо и после го пъхна в чантата си.

— Лидия! — изсъсках аз, но тя вече беше тръгнала към изхода.
— За какво са ти старите снимки на Балканска? — продължих да съскам по стълбите, но Лидия сложи пръст на устните си, въпреки че бяхме сами, и забърза надолу, като че ли нямаше търпение да разгледа плячката си.

На улицата Кубрат Генов все още даваше наставления на служителите на реда. Там бе пристигнала и линейка, вероятно за да откара трупа.

— А, опечалените близнаци! — разсено каза той, очевидно ние бяхме последната му грижа. — Открихте ли нещо по-особено?

— Била е с перука — не без гордост отбеляза Лидия.

Генов я изгледа с интерес.

— Значи забелязахте това обстоятелство.

— И Вие ли? — учуди се Лидия.

Вече се беше главозамаяла от първия си успех.

— Очевидно е — отговори Генов. — Сигурно е чакала някого, когото е познавала. Освен това е ровено в жилището след смъртта ѝ, но няма липси на пръв поглед.

— Аха — замисли се Лидия. — И аз така си помислих. А забелязахте ли, че в жилището насконо е бил пушач, а Балканска май не е пущела?

Генов я изгледа насмешливо.

— Госпожице... не си спомням името Ви.

— Калева — бързо отговори Лидия.

— А, да, дъщеричката. От една майка, двама бащи, но със същото име като господин Калев. Интересно семейство. Госпожице Калева, съветвам Ви да не си играете на детектив. Не е безопасно.

— Окей — напълно сговорчиво отговори Лидия.

Беше се пообъркала с имената, но не спираше да ме изненадва с реакциите си. От своя страна Генов додаде почти приятелски:

— Ако сте забелязали още нещо, ето Ви моите координати, можете да ми се обадите, когато пожелаете.

Когато пожелаете, ядосах се наум. Този, да не би да я сваля вече?

Лидия обаче не се смути ни най-малко, прибра визитната картичка, която Генов ѝ подаде, дръпна ме за ръкава и ме подканни да си тръгваме.

— Видя ли? — възклика тя, когато вече се бяхме отдалечили на петдесетина метра. — Нищо не ни накара да подпишем. Защо тогава ни пусна горе?

— Защото понякога крадците се връщат на местопрестъплението. Най-вероятно ни подозира.

— Глупости — отсече Лидия.

— Тогава остава другата възможност — заради неустоимата ти красота.

— Не се прави на глупак. Искаш ли да видиш албума?

— Какво има в него?

— Изрезки от вестници.

— Е, това е нормално, нали е била оперетна певица, събирала е какво са писали за нея.

— Изрезките са от преди войната, а снимките на тях не са нейни, скъпи ми Нео. Те са много по-стари и са на друга жена.

— Е, и?

— Искам да разбера коя е другата.

— Мога да попитам майка ми.

— Не, никой не трябва да знае, че ги имаме. Търщували са у Балканска заради някакви документи, нали видя как е претърсвано бюрото й. А може и заради тези изрезки.

— Е, и?

— Това албумче може да е ценно. Струва си да го разгледаме внимателно.

Беше се вживяла окончателно в ролята на детектив. Стигнахме почти обратно до мястото, откъдето бяхме тръгнали, и аз си спомних момента на наслада, прекъснат от това произшествие, към което нямах никакво отношение.

— Искаш ли да се качим горе? — попитах я с надежда да продължим прекъснатото.

— А, не, имам други планове — отказа тя.

Явно „другите планове“ не бяха нищо друго, освен опънятия синджир на Улански.

— Имам обаче идея. Никога не съм ходила на оперета. Заведи ме, моля те, да гледам представление в Оперетата — издума неочеквано Лидия.

Зейнах от изненада, но не можех да ѝ откажа, в никакъв случай.

— Добре, ще видя кога има билети и дали нещо е поносимо за гледане. Не знаеш какво искаш, после да не съжаляваш.

— Няма — отговори радостно тя и изтича на улицата. Изведнъж ми се стори много по-млада, като че ли последните няколко часа бяха свалили поне пет години от авантюристичния ѝ живот.

Не си беше сложила грим, защото бързахме, затова изглеждаше по-млада, убих аз още в зародиш тази илюзия за прераждането, но това не ме успокоя.

Имах предчувствие, че Лидия все пак ще ме накара да страдам по нея, нещо, от което се страхувах от самото начало, когато се запознах с нея.

3.

Не беше възможно да отида на представление в Оперетата, без да съобщя за това на майка ми. Бях калпав син, но чак такова престъпление не бях способен да извърша. Още повече че беше напълно вероятно да бъда разпознат и докладван. Много от пенсионираните актьори, актриси и танцьори от Оперетата ходеха често там, някои от носталгия, други от нямане какво да правят вечер, а трети — с надежда да бъдат забелязани.

„Калева, видях снощи сина ти на представление с едно хубаво момиче, но толкова силно гримирано, че не можеше да се разбере дали е истинско. Сега младите нямат никаква мярка, едно време ние даже на сцената не се гримирахме така.“

Представяте ли си? Такова обаждане беше не само вероятно, но почти неизбежно, ако бих се осмелил да отида без Калева в театъра, в който беше прекарала тридесет и пет години от живота си и където всички я познаваха.

Поради тази причина уведомих официално майка ми, че ще ходя на представление в Оперетата. Тя се изненада до смърт, както се казва в такива случаи. Възпроизведе около петнадесетминутен монолог на тази тема, който само частично и в началото беше посветен на това благородно, изящно и приятно развлекателно изкуство, за разлика от операта, Нео, където всичко е изкуствено, сюжетите са неправдоподобни, а актрисите са по правило дебели, лошо облечени и неприятни за гледане. Останалата част на монолога беше свързана с нашите сложни отношения, в които липсвало уважение, респект, скъпи Нео, интерес към работата на другия, нещо, от което съм страдала цял живот и за което ти изобщо не си си давал сметка. Нямал съм дори представа как е издържала голям син с две ръце, или по-скоро с два крака, колкото и дълги да били те, как й се искало да бъде на мое място, да има кой да я издържа, да я изпрати в университет да следва тази толкова прекрасна специалност, литературата, към която подтикнала детето си, за да станел синът й един ден поне писател, какъвто аз обаче и до този момент не съм успял да стана, а вече било

твърде късно, защото денят се познавал от сутринта, но все пак не било зле, че съм поел отговорност за себе си и ето, тя вече не била длъжна да ме храни поне, ако не друго, като същевременно ми била благодарна, че от време на време съм се сещал за нея, дори финансово, защото съм знаел много добре, че тя разполагала с нищожна пенсия, защото тази държава ценяла всичко друго, освен изкуството, и че ако не бил скромният апартамент на майка й, моята баба, оставил в наследство и даван сега под наем, тя щяла да мизерства и може би дори да проси, тъй като не била Балканска, която незнайно откъде имала доста повече средства.

— Аз, естествено, ще дойда с теб — приключи тя.

Бях сразен. Драматичната възможност да събера заедно двете жени, които в момента ми създаваха най-много проблеми, беше последното, което желаех.

— Няма да съм сам, отивам с приятелка — опитах се да отклоня опасността, която ме заплашваше.

— Още по-добре, най-после ще те видя с момиче. Освен това ще осигуря хубави места, защото ще се обадя на Бай Моис.

Бай Моис беше портиерът на театъра. Беше несменяем, вечен и безсмъртен като древния Мойсей и твърдеше, че помнел майка ми още когато била дете. Възможно беше, тъй като изчислявах възрастта му на повече от сто. Имаше изправена стойка и гъста бяла коса над високо чело, без нито една бръчка по него. Осанката му се разваляше единствено от бастуна, на който се подпираще, повече от предпазливост, отколкото от необходимост. Носеше прости бели гumenки, които контрастираха на неизменния му черен костюм. „Болят ме краката“, казваше с намигане той, но аз подозирах, че се харесваше така. Никой не знаеше какво беше правил Бай Моис през първите петдесет години от живота си, но всички мислеха, че винаги е бил портиер. Усмивката не слизаше от лицето му, което беше обяснимо, защото, седнал или прав на служебния вход на Оперетата, цял ден посрещаше и изпращаше балерините и певиците, които любовно го наричаха Бай Моис и от половин столетие му изпращаха въздушни целувки, когато минаваха покрай него. Той като че ли се хранеше от тази въздушна любов и ако някой се съмняваше, че любовта подмладявала, щях да му препоръчам да се срещне с Бай Моис, когото тя беше направила направо безсмъртен. Беше нещо като талисман на

театъра, негов пазач и таен съветник на целия този народ от капризни, самолюбиви и уязвими артисти, които с охота му доверяваха тайните си.

Нямаше как, трябваше да се примиря. Опитах се да мисля прагматично. Очевидно Лидия имаше нещо предвид с това посещение, макар че се опитваше да ме заблуди с внезапен интерес към театъра, доколкото мястото, където щяхме да отидем, отговаряше точно на тази дефиниция.

— После да не съжаляваш, ти сама си го поиска — предупредих я за всеки случай.

Нали съм разбирал, най-много информация сигурно имало на мястото, с което е била свързана Балканска, отговори Лидия, там са били всичките й връзки и може би тайни, не се знаело в какво са се забърквали тези дами от Оперетата, нямала предвид майка ми, но все пак, защото, доколкото разбирала, по времето, когато не е имало нощи клубове, кабарета и Пайнър, големците все са се забавлявали някъде, чувала била, че най-хубавите момичета били по балетите, в Операта или в Оперетата, а да, също и в художествената гимнастика, но там са толкова клоощави и плоски в бюста, че даже няма къде да им сложат медалите, затова им ги окачват на врата, та мисълта й била, че ако сме искали да разберем нещо около смъртта на Балканска, абсолютно необходимо било да отидем на театър!

— А кой ти каза, че искам да разбера нещо за смъртта й? — контрирах тирадата и аз.

За какво ми беше потрябало да се ровя в история, която без съмнение щеше да ми донесе само неприятности?

— Така ли? Ако не те интересува — каза студено Лидия, — тогава просто си тръгвам. Точно беше започнало да ми става интересно с теб, но очевидно ти искаш да докажеш на всяка цена, че си скучен тип, чиято цел и радост в живота е да издава готварски книги.

Забележката за готварските книги ме засегна. Исках да й изредя целия си каталог, за да се увери, че в него имаше две нашумели философски издания, няколко наистина прекрасни романа, прекрасни, Лидия, а не комерсиални, както правеха другите, и в тях изобщо не ставаше дума нито за вампири, нито за магически игрички за тийнейджъри, нито за еротични мераци на петдесетгодишни лелки, исках да й кажа също, че бях имал кураж, не, това е слаба дума, бях

поел риска да издам и български автори, включително един писател, който живееше в Германия и сам ме потърси преди повече от пет години във връзка с една негова криминална история от миналото. Не отиде при друг издател, Лидия, дойде при мен, защото чак в Германия се било разчуло за моето на пръв поглед скромно, но сериозно издателство. След като разнищихме неговата криминална история, и то успешно, Лидия, макар че не съм детектив, аз я издадох като роман. Негов.

Лидия ме гледаше намусено, но презрението в погледа ѝ постепенно се стопи, което донякъде ме успокои.

Въздъхнах примирено, с което показвах, че съм се съгласил. Кой знае, може би сега беше дошло времето най-после да напиша мой собствен роман, случаят ми изпращаше сюжет, а също и компаньонка, чийто ентузиазъм на начинаещ детектив беше точно онова, което ми липсваше, за да се хвърля в подобно начинание.

Като резултат от всичко, притиснат между Калева и Лидия, се озовах на петия ред в Оперетата, на представление на „Царицата на чардаша“. Двете жени проявиха лицемерна и преувеличена любезност една към друга, която не оставяше съмнение, че се бяха намразили от пръв поглед. Лидия тактично се беше облякла по такъв начин, че за първи път не приличаше на елитна проститутка, а на сравнително нормална млада жена въпреки многоцветния си маникюр, изправената на преса гъста изрусена грива и чантата „Прада“ за две хиляди лева.

От артистична гледна точка представлението беше посредствено, защото костюмите не бяха подновявани двадесет години, а краката на балерините за същото време като че се бяха скъсили, за разлика от възрастта им, която се беше увеличила. Логична последица на социалната еволюция. Сега най-дългокраките и най-младите се показваха или при Пайнер, или по телевизията.

Салонът беше наполовина пълен, като първите пет реда бяха заети от израелски туристи, а последните — от ученици от средния курс, които не престанаха да приказват през първо действие, а през второ направо си отидоха. Влизах им напълно в положението — и при много по-добри качества на спектакъла, като петнадесетгодишни хлапаци двамата с Максим бягахме от театъра, за да отидем в близката градинка с две бутилки бира. А и кой днес слушаше чардаши, макар и безсмъртни? И вълнуващо ли се някой от тази австро-унгарска драма

за социална несправедливост, в която талантливо момиче от вариетето беше възпрепятствано да се омъжи за любимия си, чистокръвен княз, поради тежки предразсъдъци, които не позволяваха аристокрацията да се смесва с простолюдието? В края на краишата цялата работа се уреждаше благоприятно, но не по други причини, а поради обстоятелството, че князът се оказваше недотам чистокръвен, тъй като собствената му майка имаше минало на чардаш-танцувачка. Оценявах, че за последните сто години, на колкото беше „Царицата на чардаша“, нещата бяха еволюирали. Днешните богати не само не бягаха от привлекателни танцьорки, а дори ги държаха на здрав синджир да не избягат. Доказателството седеше от дясната ми страна.

Израелските туристи, за разлика от тийнейджърите останаха до края и ръкопляскаха от сърце на спектакъла.

— На какъв език говорят тези? — попита ме Лидия, сочейки с глава към седналата пред нас възрастна двойка,оловила непознатия им език.

— На иврит — отговорих ѝ тихо.

Лидия ме погледна въпросително, затова уточних:

— Те са от Израел.

— А, значи на еврейски — уточни невежата ми приятелка.

— Не, Лидия, езикът се казва иврит. Ереите говорят на много и на различни езици. В Израел се говори иврит, това е.

Неволно бях повишил глас, та жената отпред се обърна към нас, усмихна се и каза:

— Аз говоря и български, родена съм тук.

Изчервих се от неудобство, а Лидия чаровно се усмихна на израелката.

Антрактът беше пълен с неочеквани събития.

Почти седмица беше изминал от смъртта на Балканска, тялото и стоеше още непогребано в хладилниците на Съдебната медицина и темата за смъртта ѝ беше неизбежна в храма на нейната професия, където никой, от примадоните до разпоредителките и гардеробиерките, не спираше да коментира случая. Същото направи и публиката в антракта.

— Бяхте приятелки, госпожо Калева, как можа да се случи? Да не я намерят цели пет дни! В какъв свят живеем?

Въпросът и възклицанията идваха от гардеробиерките, които в този театър като че ли не се пенсионираха никога и още помнеха майка ми, въпреки че вече двадесет години тя не беше на сцената. Доволна да бъде отново в светлините на прожекторите, Калева раздаваше интервюта. Всъщност, както и всички други, тя не знаеше нищо за случая. Затова се впускаше в спомени, кога верни, кога измислени, като, разбира се, не пропускаше да подчертава и собствената си роля в успехите на Балканска.

Ах, за мъртвите винаги се говорели толкова хубави неща, че да ти се приискало да умреш, Балканска била, разбира се, една от добrite Царици на чардаша, но нека не се забравяли и другите, защото този театър бил виждал много големи актриси в тази роля и освен това, както е видно от заглавието, какво би било цялото представление без танците, без чардашите, нека се признаело, че в миналото, когато тук е играела най-добрата балетна трупа, и това е било всеизвестно, публиката е идvalа, за да гледа главно тях, танцьорките, които правели спектакъла, а когато чардашите свършили, идвало време и за пеенето, както и за онези прекрасни импровизации на комиците, на които всички се смеели до сълзи.

— Много е топло тук, Фери Бачи, защо не си свалите фрака?

— А не, скъпи граfe, не мога да направя такова нещо.

— Ама не се стеснявайте, свалете го.

Калева се заливаше в смях от спомена, за да довърши:

— Разбирайте ли? Фери Бачи беше забравил да си сложи риза под фрака и колегата искаше да го съблече пред публиката. Заливахме се от смях.

Хората наоколо учтиво замълчаха и майка ми смутено се изкашля. Никога не се научи да разказва нещо смешно, не разбирах защо продължаваше да се опитва. Въпреки че беше играла в Оперетата, неин жанр си оставаше драмата. Особено семейната, което беше доказала с двата си развода. Сега сцената на тази драма се беше стеснила до малкото останало — нейния син, тоест аз.

— За нея се говореше и в Израел — намеси се израелката, която вече ни беше позната.

— Така ли? — обърна се изненадана към нея майка ми.

— Да, ние също сме чували за Балканска — потвърди жената. — Нали, Хaim? — обърна се тя към мълчаливия си съпруг, който до този

момент не беше обелил дума.

— Софийските евреи много обичаха този театър и в миналото го поддържаха, докато можеха, разбира се. Оперетата, както е известно, е еврейско изобретение. Калман и Офенбах са евреи — не без гордост допълни въпросният Хаим на отличен български. — А за Силва сме чували от мъжа й в Израел. Всъщност тя се е казвала Бергер, съпругът ѝ Йосиф Балкански възвърна в Израел старото си име Йожи Бергер. Бяхме близки и почти съседи в Яфа. Съобщили му веднага за смъртта на Силва и понеже знаеше, че сме в България, ни се обади и ни помоли да отидем в Оперетата точно на това представление, за да я почетем. Търсихме нейна снимка във фоайето, където искахме да сложим цветя.

— А този... Бергер? — полюбопитства Лидия. — Той няма ли да дойде?

— О, Йожи е в старчески дом и с разклатено здраве. Едва ли би могъл да пътува.

Ново двайсе! Никога не бях чувал подобна версия за невидимия баща на Максим, който се оказа в Израел!

Докато слушах малката група, в центъра, на която Калева объркана се опитваше да върне разговора върху спектакъла, забелязах с периферното си зрение, че Лидия разговаряше тихо и настрани с израелката и записваше нещо на случайно листче, което ловко прибра в чантата си. Не губеше нито време, нито самообладание.

Изгледахме с усилие другите две действия, след които качих Калева в едно такси и най-после останах насаме с Лидия.

— Е, какво, хареса ли ти?

Зададох въпроса не защото толкова желаех да науча мнението на Лидия за оперетното изкуство, а за да я върна към реалността или по-скоро към себе си. За първи път прекарвах цяла вечер с нея, но вместо да съм доволен от преживяното, се чувствах объркан, като че ли бях заел мястото на някой друг.

— Да ти призная направо, очаквах да е много по-скучно. Не че ще дойда скоро пак, но музиката ми хареса.

— Е, тя се харесва на всички. Калман е най-популярният оперетен композитор.

Сетих се за думите на Хаим от Израел: „Оперетата е еврейско изобретение“. Не бях се замислял върху този факт, даже ми се струваше силно преувеличен. Познавах заради майка ми най-

известните оперети, но никога не бях ги свързвал с евреите. Трябаше да проверя по-подробно как стоеше въпросът, имаше нещо неясно в тази връзка. Калман беше толкова австро-унгарски, че не можеше да бъде еврейин.

Като че ли прочела мислите ми, Лидия ме запита:

— Какво искаше да каже бай Хаим от Израел с думите „Оперетата е еврейско изобретение“?

— Това няма отношение към случая — отклоних въпроса ѝ, защото не знаех какво да отговоря. — И престани да наричаш хората както ти падне. Какъв ти е, та го наричаш бай Хаим?

— А Бай Моис също ли е еврейин? — продължи тя, като че ли не ме беше чула. — Освен това, както се разбра, и самата Балканска май се е казвала всъщност Бергер. И тя ли?

— А ти какво? Да нямаш нещо против евреите? — озъбих се изведнъж без причина аз.

Не знам защо, въпросите ѝ ме раздразниха. Изобщо не бях направил такива връзки. За мен Бай Моис беше нещо като родово прилагателно към мамината професия, а обстоятелството, че мамината приятелка се е казвала всъщност Бергер, което беше немски превод на Балкански или обратното, въобще не ме беше развълнувало.

— Не знам за какво говориш — студено реагира Лидия. — Опитвам се да разбера защо изведнъж по този повод се случиха няколко неща, които имат връзка с евреи. Театърът беше пълен с израелци, Балканска се оказа Бергер, а Бай Моис как се казва според теб?

Нямах представа, а и не ме интересуваше.

— Ти въобще виждала ли си еврейин на живо? И какво знаеш за евреите? — нападнах я аз.

— Не бях виждала допреди малко. Знам, каквото съм чуvalа оттук-оттам. Не са ли малко странни? Виж какво, хайде да говорим за друго, а за евреите ще поразпитам и утре ще ти кажа какво мисля.

Само това оставаше, да се окаже, че се любя с антисемитка.

— Я зарежи евреите, какво те интересуват — подхвърлих с желание да приключим с темата.

— А, в никакъв случай, дори мисля, че ако искаме да разберем нещо за смъртта на Балканска, трябва най-напред да узнаем каква е била.

— Имам по-добро предложение. Имам хубаво вино вкъщи, да се качим да го изпием, ще продължим там да се караме за евреите, ако толкова искаш.

— Не мога, Алексей ще ме убие, ако не ме завари вкъщи. Казах му, че отивам с приятелка на театър, той се позасмя, но ще ме провери кога съм се върнала.

Синджирът, синджирът! Напълно бях забравил за него, като че ли въобще не беше съществувал. Трябваше Балканска да умре, за да разпусне въпросният Алексей края.

Тя се качи на първото такси и ме остави като непотребен реквизит на тротоара да размишлявам в какъв сценарий се бяхме забъркали и къде щеше да ме отведе всичко това.

Прибрах се унил, от джоба на сакото ми стърчеше програмата, която бях купил за Лидия и която тя изобщо не погледна заради детективските си занимания по време на спектакъла, като наблюдение върху околните, взимане на телефонни номера от непознати израелци и слухтене във фоайето на театъра, като че ли се намираше на местопрестъпление. Разлистих разсеяно страниците и неволно се зачетох. С удивление разбрах, че истинското име на Имре Калман е било Емерих Копщайн. Роден бил край езерото Балатон в еврейско семейство.

Значи наистина „Царицата на чардаша“ беше написана от евреин! Зарових се в интернет, за да потвърдя теорията на бай Хаим от Израел, че оперетата наистина е „еврейско изобретение“. Открих, че не само господин Копщайн, прекръстен на Калман, е унгарски евреин, а също и цялата негова постановъчна група от сценаристи, хореографи, включително прочутата за времето изпълнителка на главната роля Мици Голд. Най-австрийската оперета, творбата, с която Виена, недолюбваща евреите, винаги се е гордеела, единствената оперета, освен „Прилепът“ на ортодоксалния австриец Йохан Шраус, допусната на сцената на най-консервативния оперен театър в Европа, Виенската опера, беше еврейско творение! Без да се забравя, разбира се, че самият Шраус беше покръстен евреин. Няколко талантливи унгарски евреи бяха подпалили Австро-Унгария със своите чардаши, както беше направил в Париж с френския канкан един небезизвестен Жак

Офенбах, също евреин. Продължих да се ровя, защото темата ме заинтригува. Открих, че „Царицата на чардаша“ е била любима на много от първенците на Третия райх. Имаше нещо комично в обстоятелството, че и най-върлите нацисти обичали, слушали и дори подскачали по чардашите на Калман, защото те съвпадали с представите им за несложна музика, която повдигала духа. Дори самият Хитлер, научих от прочетеното, се оказал почитател на Калман, а „Царицата на чардаша“ била сред любимите му сценични творби. Което ме караше да мисля, че може и да се е преструвал, като е твърдял, че примира по Вагнер, както и че е целувал ръка на госпожа Винифрид Вагнер^[1], пламенна националсоциалистка, не толкова от любов към знаменития й свекър, а заради Гьобелс. Самият Хитлер бил силно изненадан, когато разбрал за еврейския произход на бащата на „Царицата на чардаша“. Учудих се дори, че не го е изпратил директно в Дахау, или дори в Аушвиц. Може все пак действително да е имал отношение към музиката, както се твърдеше. Той предложил лично на композитора да го „ариеизира“. Как е възнамерявал да го направи, чрез кръвопреливане или по друг начин, не ставаше ясно, но Калман категорично отказал. През 1940 година напуснал Австрия и като много други заминал за Америка. „Царицата на чардаша“ попаднала в списъка на забранените произведения. Когато се върнал във Виена през 1949 година, австрийците били въвели отново чардаша като правилна музика, но Калман имал тежки спомени от миналото и предпочел да живее в Париж. Там и починал.

Ето нещо, което можех да разкажа на Лидия, за да я изненадам с познания по темата и същевременно да задоволя интереса ѝ към връзката между евреите и оперетата.

Преди да успея да направя това, Лидия ме изпревари с друга изненада.

[1] Винифрид Вагнер е съпруга на един от синовете на Рихард Вагнер. Тя е активна националсоциалистка и възобновява по времето на Хитлер фестивала в Байройт, на който Хитлер и други видни представители на националсоциалистическата партия са чести гости.
— Бел.авт. ↑

4.

Появи се на другия ден следобед в издателството ми и без да обръща внимание на обстоятелството, че имаше още двама души, с които работех, тропна на бюрото пред мен купчина книги. „Протоколите на Ционските мъдреци“, „Световната конспирация“, „Евреите и парите“, „Бумерангът на злото“^[1] и още някои от същия вид, за които не бях чувал, се мъдреха пред мен.

— Чел ли си всичко това? — запита Лидия.

Изглеждаше така, сякаш току-що беше открила Атлантида или беше решила диофантово уравнение^[2].

Колегите ми се спогледаха слизани. Не знаеха какво да мислят.

Дръпнах Лидия за ръка, избутах я в другата стая и затворих вратата, за да не ни чуват.

— Ти да не си полудяла? Какви са тия боклуци, които си донесла тук? Това е смрад, кал, отпадък...

Не ми достигаха думи от възмущение. Лидия бе довлякла пяната на антисемитската литература, която се продаваше по софийските улици. Бях отчаян, че тя, която до вчера може би не беше прочела нито една книга, с изключение на съкратеното издание на „Под игото“, задължително за пети клас от началното училище, беше решила да се образова по въпроса за евреите чрез отпадъците на книжния пазар „Славейков“. Точно на мен ли трябваше да се случи? Издателят на елитарна литература, който се прекланяше пред Умберто Еко и Филип Рот и беше готов да заложи апартамента си, единствената си собственост, за да издаде някоя тяхна книга, вместо някой комерсиален боклук, който щеше може би да ме направи богат! Така ми се падаше, от друга страна. Трябваше да си призная най-после, че влечението ми към Лидия имаше изцяло и единствено сексуален характер, поради което нито веднъж не се бях запитал какво имаше в главата си тази млада жена с перфектна фигура и с повишен интерес къмекса. Изпитах срам от себе си, като че ли се бях възползвал от умствено недоразвито момиче, от инвалид. Утежняващо обстоятелство беше също, че предишната вечер тя самата беше казала, че иска да научи

нещо повече за евреите поради всички тия странни обстоятелства, които изведнъж се съсредоточиха върху тях, а аз, обладан единствено от желание да спя с нея, пропуснах покрай ушите си нейната покана да ѝ помогна. Направих си оглушки, защото като всички останали интелектуалци страдах, първо, от вродено пренебрежение към женския интелект, и второ, от самолюбие, което ме правеше egoист по отношение на околните, от които очаквах внимание, но рядко бях готов да им отвърна със същото. Може би Нели Калева в крайна сметка беше права с характеристиката, която ми направи в обърканата си телефонна тирада. Почувствах се в известна степен отговорен за случката и реших, че трябваше най-напред да ѝ внуша, че не всяко написано и издадено на хартия нещо беше книга.

— Това е лайно, разбираш ли, Лидия? Лайно. Донесла си лайно в издателството. Точно тук, където се мъчим да подбираме литература, хубави текстове, готови сме да се заробим за някоя красива книга, а ти си ми донесла... това! Не всяко издадено нещо е книга, запомни това.

Лидия изглеждаше наистина объркана.

— Не разбирам — смотолеви тя. — Просто исках да науча нещо повече за евреите и отидох на книжния пазар „Славейков“. Къде другаде? Попитах един от книжарите, той ми подбра всичко това и ми каза, че в тия книги всичко било казано ясно. Мислех да те изненадам.

— Е, успя. Изненада ме.

— И сега какво? Да ги хвърля на боклука ли?

— Кое?

— Ами книгите.

— Те самите са боклук. Всичко в тях е лъжливо. Виж сега, нека ти обясня. Има едни хора, антисемити, които мразят евреите. Те пишат такива книги, а други антисемити ги четат. Това е. Не е сложно. Просто трябва да се научиш да ги разпознаваш.

Тя се примири.

Отиде в другото помещение, намери една пластмасова торба, в която нахвърляхме заедно книгите. Никой не направи коментар.

Излязохме на улицата и тръгнахме към едно от близките кафенета. Не говорехме за произшествието. Разбирах, че се чувства унизена, и това ме потискаше. Отнемаше целия иексапил. Ходеше с отпуснати рамене, от което гърдите и увиснаха надолу, а косата ѝ висеше като слама по раменете.

Изпитвах страхопочитание към Лидия, когато ставаше въпрос заекс. Беше нещо като моя учителка — въпреки че беше осемнадесет години по-млада от мен, любеше се с чувство на превъзходство на жена, която е горда с опита си. Сега беше мой ред да я науча на нещо, което аз знаех по-добре от нея. Книгите. Нали искаше да става писателка!

Седнахме в кафенето и аз започнах отдалеч.

— Какво става с книгата ти? Върви ли?

Лидия махна безнадеждно с ръка.

— Знаеш по-добре от мен, че нищо няма да напиша. Пък и сигурно не мога.

Моментът беше удобен и аз си позволих да ѝ изнеса малка лекция за писане на първа книга.

Всеки можеше да напише книга, започнах аз, само истинските писатели обаче пишат книги. Забележи, Лидия, в множествено число. Понеже бях почтен и не обичах да се кича с чужди цитати, веднага ѝ признах, че това не е моя мисъл, а на американския писател Ървинг Стоун. Казах ѝ също, че всяка първа книга е донякъде, а понякога и изцяло автобиографична или както се казва на професионален език, авто фикция, че всеки писател най-напред взима за прототип самия себе си и събитията в собствения си живот, че така са правили и най-големи писатели като Джек Лондон, Хемингуей или Достоевски, че във всяка следваща книга писателят се отдалечава все повече от биографията си и започва да измисля герои и ситуации, че истинското майсторство на книгата не е да разкажеш една история от игла до конец, а да изплетеш мрежа като паяжина, в която да уловиш персонажите си, че романът, който и тя искаше да напише, трябва да се състои от събития, персонажи и размишления на автора върху тях, както и върху важни неща от живота, които хората искат да прочетат, казани от някой по-умен от тях, и т.н. и т.н. Че писателят трябва непрекъснато да се образова, за да може да пише, а за това служат умните документални и философски книги, които задължително всеки писател трябва да прочете. И Лидия трябваше да прочете някои книги, преди да започне да пише. Че писателят прави основно и по правило две неща: събира опит и пише. Само че най-добре беше първо да събере опит и после да го опише. Но когато събира опит, не може да пише, и обратното.

— Окей. Разбрах — изведнъж ме прекъсна тя.

— Какво си разбрала? — обезпокоих се аз.

— Разбрах, че онзи текст, който ти бях дала, „Моята изповед“, е една невероятно тъпа история. Биография на една необразована гъска, разказана от игла до конец. Така ли е?

Замълчах учтиво.

— Само не разбрах защо не ми го каза веднага, след като много добре си го разbral и ти. Не е много честно, нали?

— Опитах се — смотолевих аз.

— Разбрах също, че трябва да събирам опит. Но не знам дали ти си разbral, че няма да се откажа от историята на Балканска.

За мое съжаление, бях разbral и това, както и че нямаше смисъл да упорствам. Имах само една възможност — да й съдействам, както и да предпазвам и нея, и себе си от предстоящите глупости, които Лидия и аз сигурно щяхме да извършим.

Докато разсъждавах и гледах как отпиваше от чашата си с капучино, съзрях, че беше събула обувката си, която лежеше захвърлена до стола й като изоставена самотна лодка. Усетих как кракът й се плъзна най-напред по маншета на панталона ми, после пръстите й се спряха върху коляното ми и леко го погалиха.

Бях се вдървил от напрежение, а длани се изпотиха със студена пот. Продължавах да говоря, но вече не чуха думите си, като че ли някакъв стар грамофон се беше включил на забавена скорост. Тя се поотмести и кракът й достигна обекта на своето предизвикателство, който настървен я очакваше. Застинах като хипнотизиран и изчаквах какво щеше да се случи.

Не се случи обаче нищо повече, защото изведнъж кракът й спря да ме гали и намери изоставената обувка. Тя се изправи и каза, все едно че нищо не беше се случило:

— Искам да отидем при Бай Моис. Той също е еврейн, нали? Трябва да се запозная с него.

Не можех да й откажа, затова само кимнах с глава.

Интуицията й подсказвала, поясни тя, че Бай Моис можел да се окаже ключова фигура за информация. Решила да се срещне с него още вечерта в театъра, когато го зърнала с развянатата му бяла коса, дървения бастун и изражение на безсмъртен столетник. Говореше за стареца така, сякаш беше влюбена в него, а може и да беше, защото за

нея нямаше граници, което беше и моят шанс, трябваше да си го призная, но и което ме караше да я подозирам в непозволени връзки с всекиго и с всичко, което се движеше по белия свят. Сигурно и Улански я подозираше по същия начин и едва ли му беше лесно да я държи на златния си синджир.

Понеже се съгласих, на раздяла тя ме целуна пламенно в устата, като дълго разхожда езика си по зъбите и венците ми. Бяхме на улицата пред кафенето и това ме притесняваше, защото винаги си имах наум кой беше Улански и какво можеше да стори и на нея, и на мен, ако ни видеше така.

[1] Антисемитска литература, издадена и широко разпространявана в България през последните 15 години. — Б. авт. ↑

[2] Диофантово уравнение — по името на древногръцкия аритметик Диофант: неговите линейни и квадратни уравнения представляват любопитни задачи с повишена трудност. — Бел.авт. ↑

5.

След три дни се срещнахме пред театъра, като всеки от двамата дойде сам на уреченото място, т.е. пред служебния вход.

Бай Моис обаче не беше там. Зад прозорчето на портиера седеше скучен мъж с вид на пенсиониран военен. Сигурно беше такъв. След разпускането на армията и масовите уволнения в нея много бивши военни се примиряваха с дребни длъжности на портиери или нощни пазачи. Наемаха ги главно ресторани и барове, не беше изключено, когато отивахме в някое луксозно заведение, някой бивш полковник да ни отвори вратата. Говоря глупости, така разправяха, а аз, който не посещавах луксозни заведения, вярвах като всички останали. Тия приказки искаха да внушат на населението колко е унизен българският пагон.

— Бай Моис не е ли тук?

Наведох се напред и почти се пъхнах в прозорчето на портиерната, защото онът вътре не искаше да се помръдне от стола си. Беше се залепил за един от онези дебели, напечатани на лоша хартия вестници, в които нямаше кой знае какво за четене, но бяха пълни със снимки на разголени жени и мъже. Зачудих се как някой, пред когото се извървяваха толкова хубави млади жени, можеше да пребивава между тях, забил нос в долнокачествени снимки на силиконови дебелани.

— Бай кой? — запита недружен любно новият, без да откъсва поглед от вестника.

— Портиерът Бай Моис — натъртих аз.

— Портиерът съм аз, не виждате ли? — отговори с безразличие онът. — Тоя Бай Моис не го познавам. Аз съм тук от три дни. Наеха ме по спешност. Може другият да е болен или да е умрял. Хайде, разкарайте се, че прочете на входа.

Очевидно беше паднал от небето в театъра, където всички познаваха стареца.

Докато си разменяхме тези любезности, забелязах, че Лидия разговаряше приятелски с две младички балерини, които очевидно

идваха на репетиция. Раздели се с тях като първа приятелка, после се приближи до мен и като ме побутна с лакът, подхвърли на военния зад гишето:

— Няма да се задържиш дълго тук, чичка, търси си друго място.
Бай Моис ще се върне до няколко дни.

Отново ме беше изпреварила.

— Бай Моис наистина си е вкъщи. Отиваме да го посетим.
Къщата му била на пет минути пеш от театъра.

През тези пет минути Лидия успя да ми обясни само как е взела адреса на стареца. Разбрах също, че вече си бяха разменили телефони с балерините и скоро щели да пият заедно кафе.

Адресът, на който се озовахме, се оказа добре поддържана триетажна сграда с просторни балкони на фасадата, чиито барокови железни решетки сочеха, че беше почти стогодишна. Стори ми се, че в плетениците от ковано желязо имаше и Давидови звезди. Къщата беше с голям заден двор, добре почистен и залесен със стари дървета, каквито в миналото е имало в повечето софийски дворове, но които новото строителство безжалостно унищожаваше. Между тях бяха сложени няколко пейки, градински столове и масички. Възрастен циганин работеше в градината и събираще листа.

— Бай Моис? — попитах аз.

— Кой, хазяинът ли?

Спогледахме се с Лидия.

— Тази къща негова ли е?

— Цялата — отговори с гордост циганинът, като че ли имаше заслуга за този факт.

— А той сам ли живее в нея?

— А, не. Бай Моис дава под наем стаите на възрастни хора, направил е нещо като старчески дом, ама на доброволни начала. Всеки плаща според възможностите си и работи според колкото може. Аз също имам една стаичка и поддържам двора. Старците на Бай Моис обичат да се приличат тук на слънце. А вие за какво го търсите?

Ето там беше въпросът. За какво го търсехме? Аз лично нямах отговор. Във всеки случай, за да открием нещо, свързано с Балканска, а може би също е оперетата на Имре Калман, алиас Емерих Копщайн. Онова, което открихме досега, беше, че старецът с белите гumenки и с бастуна се оказа щастлив собственик на прекрасна сграда в центъра и

очевидно не изпитваше никаква финансова необходимост да изпълнява несложната и непредставителна длъжност на портиер, по принцип запазена за пенсионирани военни. Не само това! Той беше очевидно и благотворител, съbral под покрива си възрастни хора, които вероятно нямаше къде другаде да отидат.

— Разбрахме, че е болен — опитах се да обясня на градинаря нелепото ни посещение.

— Дойдохме да го видим, аз съм от театъра — изльга без всякакво смущение Лидия.

— Болен ли? — зачуди се искрено циганинът. — Преди малко беше на двора и си говорихме какви цветя да засадим. Не забелязах да е болен. Ей сега ще го попитам.

Циганинът извади от джоба си модерен смартфон и набра номер. Обърна се настрани, за да нечуваме разговора. Очевидно много държеше на Бай Моис, беше повече от градинар, което личеше от неговата преданост.

— Казах му, че сте от театъра. Можете да се качите да го видите, първия етаж.

За разлика от мен Лидия не изпитваше никакво неудобство от срещата с портиера милионер.

Той ни посрещна изправен, гладко обръснат, облечен в тъмночервен халат, но с неизменните си бели гumenки. Изправената стойка му придаваше вид на генерал в оставка, а високият му ръст беше котата, от която гледаше на света със снизходъдението на столетието си. В негово присъствие изведнъж се почувствах твърде млад и много незначителен. Лидия също заприлича изведнъж на малко момиче, което гледаше със страхопочитание стареца. С малко усилие можехме да бъдем негови правнуци.

Разведе ни из просторното, петстайно жилище на първия етаж и ни разказа историята на къщата. Била строена в годината на неговото раждане, т.е. столетница като него. Бащата на Бай Моис, Аврам Яков, получил мястото от общината като награда за лични заслуги към отечеството, защото се сражавал при обсадата на Плевен и бил тежко ранен от турски курсум. По онова време мястото било почти извън града и наоколо имало много пустеещи земи, по които пасели овце и магарета. Виктория, съпругата на Аврам Яков, не искала и да чуе да строят къща недалеч от лобното място на Левски, защото това, според

майката на Моис, носело нещастие. Парцелът си стоял запуснат, докато семейството не се разраснало. Когато децата станали пет, Аврам Яков най-после се решил. Разполагал вече с пари и помолил един от добрите архитекти навремето да му направи план. Повечето наши архитекти тогава учели в Австрия, така че къщата била вдигната по виенски модел. Давидовите звезди в решетките архитектът направил по поръчка на Яков. Четвърт век почти живяло в нея семейството на Аврам Яков, там се женели синовете и дъщерите му, раждали се внуките.

— Значи имате голямо, щастливо семейство — заключи Лидия.

Старецът неопределено се усмихна на думите ѝ.

Къщата, която се намираше срещу бившите артилерийски казарми, била обявена през 1941 година за „стратегическа“ и секвестрирана. В нея се настанило някакво поделение на германското командване. Германците дори не забелязали Давидовите звезди в железните решетки на балконите. Голямата фамилия на Бай Моис била преселена в две малки стаички в еврейското гето около булевард „Мария Луиза“. Минали през всички перипетии на еврейските преследвания: носели жълти значки, гладували, студували, били изселвани кой във Враца, кой в Стара Загора, мъжете работели в трудови лагери, а жените преживявали мизерно, като продавали малкото, което им било останало.

Бай Моис бил най-малкият син и имал по-голям късмет от останалите. От бащината му фамилия останали трохи. Сестрите и братята на Аврам Яков живеели в Солун и в Кавала и всички изчезнали. Дълга история, нямало сега да ни занимава с нея. Когато ги откарвали в окупирания Полша, минали през България. Но Аврам дори не разbral. Когато научил по-късно, за първи път през живота си плакал. Поръчал на Моис да разбере какво се е случило с тях. Всички се преселили — едни по широкия свят, други в отвъдното. Някои си отишли по естествен път, но други — срещу волята им. Бай Моис имал две по-големи сестри, Жюли и Мириам, които заминали през 30-те години за Франция да учат за модни шивачки и никога не се завърнали оттам. Вероятно били откарани с френските евреи в Аушвиц. И за тях имал поръчка от баща си.

След войната, когато всички от семейството се върнали от провинцията, намерили къщата си напълно ограбена, всички мебели и

вещи били изнесени и най-вероятно продадени. Понеже била „стратегическа“, този път послужила за главна квартира на руснаците, поради което семейството на Аврам Яков отново се оказало без жилище. След руснаците стаите били предоставени на „настанени“, както им назвали тогава. Милиционери, военни. Във всяка стая имало по семейство. Приличало на общежитие, на казарма, но с тази разлика, че никой не спазвал никакъв ред. Било шумно и мръсно, а хората — намръщени, недоверчиви и недружелюбни едни към други. Освободили за Яков и родата му две стаи, в които всички се настанили криво-ляво, колкото да имат къде да спят. Майката на Бай Моис, Виктория, и жена му Матилда готвели подред върху един котлон в кухнята, където се смесвали миризмите на няколко тенджери, всяка от които трябало да храни различно семейство. Така живели няколко години, докато останалите живи близки на Бай Моис не решили да напуснат родината, за да намерят ново отечество — Израел. Той самият останал със своите заради престарелите си родители, които, изморени от толкова митарства, не искали да пътуват вече никъде.

— За разлика от онези другите братя в Библията, аз останах тук, а брат ми Арон поведе другите в пустинята.

Лидия гледаше неразбиращо.

— Не си ли чела Библията? — стрелна я с поглед старецът.

— Не, тя е чела „Под игото“ — отговорих вместо нея аз.

— Нищо, млада е, има време да я прочете. „Под игото“ е хубава книга, описва турците, както ги описваше и баща ми. Но не говори хубави неща за евреите. Не ги е познавал Вазов. И голям автор може да се обърка и да напише някоя глупост — завърши Бай Моис литературнокритическата си тирада.

Той останал и след смъртта на родителите си в бащината къща, въпреки че винаги обитавал една-единствена стая в нея. Така живеели, дори се сприятелили с някои от „настанените“. Какво били виновните? Някои дори не знаели чия била къщата. Трите му дъщери живеели с него, докато една по една се омъжили. Били вече покойници. Той надживял всички.

А внуките и правнуките?

Пръснали се по целия свят.

Бай Моис си възвърнал имота едва преди петнадесет години.

В началото се чудел какво да прави с къщата — за близо половина век тя била съсипана от окупатори и наематели. Покривът течал, мазилката била излющена, единият балкон се откъртил наполовина, защото бомба паднала точно на отсрещната страна на улицата, където били казармите, и отломка от нея улучила балкона. Веднага се намерили мераклии да я купят — мястото било ценно, а и къщата можела да се поправи. Но Бай Моис се заинатил. Нанесъл се в две стаи на първия етаж: с жена си Матилда и решил да чака. Някакво чудо, може би, какво друго?

— И тогава чудото се случи! — каза старецът, като сложи пръст на устните си, сякаш щеше да ни довери голяма тайна.

Междувременно вече се бяхме огледали наоколо. Къщата беше в отлично състояние. Вратите и прозорците бяха сменени с чисто нови, таваните — реставрирани и със запазени гипсови розетки и корнизи, паркетните подове лъщяха като в бална зала. В просторното помещение имаше малко, но подбрани с вкус мебели, не без претенция за лукс. В замяна на това, телевизорът на Бай Моис заемаше цяла стена и беше последна дума на видеотехниката. Приближих се да го разгледам, а Бай Моис гордо обясни:

— Съвсем нов е, това било най-модерното сега. Но не е само за мен. Вечер тук се събират почти всички да гледат телевизия. Моите наематели — засмя се той — или си нямат собствени, или имат стари като тях самите.

Кои бяха наемателите? В къщата беше тихо като в мавзолей. Досега не бяхме видели никого, освен възрастна, спретнато облечена жена, която влезе по време на разговора и ни донесе турско кафе. В малки, изящни чашки, подобни, на които бях виждал в бюфета на Нели Калева, наследство от майка ѝ, моята баба. С тази разлика, че Калева още от детството ми, когато се беше сдобила с тях, не позволяваше чашите да излизат от бюфета ѝ, тъй като бяха придобили статут на семейна ценност. В пансиона на Бай Моис те бяха просто оборотен порцелан. Старицата остави дискретно кафетата и изчезна безшумно.

— Казахте, че било станало чудо — напомни нетърпеливо Лидия.

— А, да!

Бай Моис избухна внезапно в гръмогласен смях.

— Хахахаха — смееше се той, като удряше с длани коленете си.

В устата си имаше само два зъба — един отгоре и един отдолу. Не носеше зъбни протези, но по странен начин това не го загрозяваше, нито го принуждаваше да фъфли.

— Представяте ли си? Вече мислех, че или ще трябва да продам къщата, или тя ще се срути върху главата ми. И точно тогава спечелих един милион.

Спогледахме се недоверчиво с Лидия. Все пак, кой беше той? И на колко години? И дали можеше изобщо да му се вярва? И не беше ли това старчески дом, общежитие, пансион за някакви специални хора? Например за пострадали от Холокоста? Или за пенсионирани агенти на Мосад? Или някаква друга тайна организация, която не си оставяше хората току-така, а им купуваше суперлуксозни телевизори като награда за извършени в миналото услуги? Беше срамота, но първото, което ми дойде наум, бяха всички възможни конспиративни обяснения за този странен портиер милионер — той отваряше вратата на балерините от Оперетата през деня и вечер, когато имаха представления, приемаше съобщения и поща за тях, изглеждаше в черния си костюм като безобиден пенсионер, но само на пет минути път от театъра се превръщаше в милионер благодетел, какъвто всъщност беше.

— Не вярвате, нали?

Бай Моис изпрати нов залп заразителен смях към нас.

— Не вярвам — признах аз.

Тогава той ни разказа следното.

Бай Моис имал един непоправим недостатък още от младини. Бил властен в игрите на комар.

— О, колко съм патил — завайка се той. — Колко пари изгубих и колко ядове създадох на родители и жена.

Играел по клубовете, където срещал впрочем доста известни хора.

— Идваха дори от Двореца — спомняше си той. — Принцът, братът на царя, обичаше комара и жените. По това си приличахме. Често го виждах и неведнъж съм играл с него. Когато нямаше с какво да плати, казваше: „Утре“. На другия или по-другия ден плащаше. Някои говореха, че царят му давал парите, но много се мръщел, други, че взимал назаем от богати евреи. Беше симпатичен мъж, не се

занимаваше с политика като брат си, сигурно нашите хора с охота са му давали заеми.

На Бай Моис обаче нямало кой да му плаща дълговете.

Дали съжалявал за изгубеното? Ни най-малко!

— Баща ми не играеше комар, беше образец на добродетелност и въпреки това изгуби всичко, защото му го взеха! Няма гаранция.

Единственото, за което съжалявал, било, че жена му Матилда често плачела от него. Заради комара, а и заради други работи. Бай Моис я водел всяка неделя в някой от най-хубавите софийски ресторани. В десет сутринта се случвало да каже на Матилда да се приготви, а той излизал да изпие едно кафе с приятели в клуба. Там обаче вече го чакали картите. Забравял за обяда. Вкъщи настъпвала драма. Слугинята приготвяла всичко, а Матилда седяла с шапка и ръкавици на стола в антрето и горко плачела. Когато поръчаният файтон си тръгнел, слугинчето хуквало към клуба, чукало с юмрук на прозореца и му давало знак. Едва успявало да го прибере, преди да затворят всички ресторани.

— Дано да ми е простила там горе — каза Бай Моис. — Много пъти съм й повтарял: „Матилда, горе карти няма. Цяла вечност ще съм все до полата ти“. А тя ми отговаряше: „Моис, заради тези карти няма да дойдеш горе“. Ще видим, мисля, че съм изкупил греха си с картите. Доказателство е, че спечелих милиона. И то, когато ми трябваше. Не е важно да го спечелиш, а да го имаш, когато ти трябва. Не се изкуших да го похарча за карти и жени. Мисля, че това ще бъде оценено, когато отида горе един ден.

Бай Моис намигна на Лидия.

— Как спечелихте милиона? — запита невярваща Лидия.

— На лотария — почти извика с прегракнал глас Бай Моис.

Личеше, че и досега се вълнуващо, като си спомнеше за тази печалба.

След войната клубовете били затворени, но игрите на комар продължили. Организирали ги вече държавата. Измислили тотото и лотарията. Уж щели да подпомагат спорта. Вятър! От комарджийите винаги се е печелело, коя държава щяла да изпусне този келепир? Комунистите по нищо не се различавали от останалите. И между тях било пълно с комарджии и женкари. Бай Моис играел упорито и с

постоянство на тото и купувал билети за лотарията. Докато спечелил милиона!

С него реставрирал сградата и решил да я превърне в старческо общежитие. Не било от чист алtruизъм, а защото обичал да е заобиколен от хора. Сега възрастните нямали пари, а и клубове нямало. Затова решил да си направи собствен клуб. Било просто: който имал пари — плащал за разносите си, който нямал — живеел с другите. Всички обаче се грижели за сградата и за градината. Живеели в съгласие.

А портиерството?

О, това било дълга история, нямало да я разказва сега. От младини ходел в този театър и щял да го посещава до смъртта си. В театъра не знаели защо го правел. Може би мислели, че му помагат финансово. Всяко ново поколение го наследявало като портиер и не си задавало въпроси. Плащали му по двеста лева на месец, с които купувал шоколади и лакомства за пансионерите си.

— Ти не беше ли синът на Калева? — внезапно се обърна старецът към мен.

Отговорих утвърдително.

— За какво ви трябвам? — внезапно смени темата той.

Имаше сини очи, които ни гледаха изпитателно, и аз изпитах смущение, че чете в главите ни като в детска книжка с картички.

— Майка му е много разстроена от смъртта на приятелката ѝ Балканска — намеси се Лидия. — Онази вечер научихме, че всъщност била Бергер. Помоли ни да ви питаме коя в действителност е била. Бяха приятелки, нали разбирате.

Бай Моис разглеждаше Лидия, все едно че беше врабче, дошло да открадне някоя троха от трапезата му. В погледа му имаше любопитство и снизходжение.

— Нели и Силва не бяха приятелки — кратко отговори той.

После се обърна към мен.

— Зарежете тая работа, защо ви е? Ти всъщност с какво се занимаваш, Несторе?

Учудих се, че си спомня името ми.

— Издател съм, издавам книги.

— А госпожицата? — продължи да любопитства старецът.

— Тя е танцьорка, но иска да напише книга — отговорих вместо нея, за да предотвратя поредната ѝ гигантска лъжа.

В бистрите му сини очи светнаха пламъчета. Като че ли някаква идея го озари.

— Защо не ми дойдете на гости някоя вечер? — попита той. — Скоро ще имаме повод, един от наемателите ми ще има рожден ден. Става на деветдесет и пет. Заповядайте следващия петък. Точно в шест. Защото тук се ляга в десет.

Стана от канапето с неочеквана за възрастта си бързина и почти ни избута през вратата.

Изпрати ни същата жена, която ни беше поднесла кафето, сигурно изпълняваше ролята на икономка. Имаше недоволен вид и измърмори на изпроводяк:

— Забавихте се. Вече е и пет. А точно в пет часа господин Яков гледа „Стани милионер“, програма, на която много държи.

Тръшна вратата след нас и ни остави на стълбището да размишляваме върху случилото се през последните два часа. Кой знае защо, си представих Бай Моис и неговата икономка, седнали на луксозното му канапе срещу телевизора, да се забавляват от сърце с програмата за кандидат-милионери. От време на време в моята фантазия тя го гледаше влюбено, а той държеше ръката и с костеливите си пръсти, стискаше я здраво и се смееше гласно с беззъбата си уста.

— Тя не му ли е любовница? — запита Лидия, сякаш прочела мислите ми.

— Всичко е възможно — отговорих. — За този човек всичко е възможно. Дори се съмнявам, че е истински. Или най-малкото е първият безсмъртен, когото срещам на живо.

— Не е безсмъртен — отговори Лидия. — Просто за истинската любов няма пречки, а който обича, не умира.

Не разбрах дали ми се подиграваше, или беше прочела пак някоя мъдрост между статусите във фейсбук.

6.

Пречки се появиха обаче пред моята връзка с Лидия, при това още същата вечер.

След като се разделихме и мислено я изпратих при нейния повелител, когото не пропуснах да наругая поне наум, се прибрах у дома и по инерция пуснах телевизора.

Вцепених се от изненада, когато говорителката съобщи, че Алексей Улански бил арестуван. В последвалия репортаж видях сюрреалистична сцена, каквато не си бях представял и в най-отмъстителните си мечти. Служители на ГДБОП, или както се називаше това управление, нахлуха в офиса на спортния комплекс на Улански, проснаха го по корем на пода и крещейки силно обвинения от рода на „Ти си престъпник“, сложиха белезници на ръцете му. Признавам, че сцената ме сащиса със своята бруталност и дори се ощипах по ръката, за да проверя дали не сънувам Улански в някой от собствените ми ревниви сценарии, след което дори помислих, че съм се припознал, че това е инсценировка, сцена от реалити или български сериал.

Превключиах моментално на друга програма, после на трета, всички телевизии предаваха една след друга ареста на Улански, обвинен за организиране на престъпна група за изнудвания, отвличания, търговия с проститутки и с наркотици.

Върнах се отново на централната телевизия, която предаваше кратък биографичен репортаж за него. Изтръпнал от беспокойство, че нямаше как да пропуснат и Лидия, чух гласа на говорителя, който съобщаваше, че щяла да даде изявление и жената, с която Улански живеел. Ха така! Нямаше да ми се размине и на мен, стреснах се не на шега, когато камерата показа най-напред в гръб, а после и в лице руса силиконова красавица. Тя обаче не беше Лидия.

Зяпнах от учудване. Само допреди два часа бях убеден, че тя заемаше привилегировано място в тайнствения свят на Улански, на границата с престъпността, за да науча неочеквано от телевизията, че всъщност Лидия беше детронирана царица! Въпросът ми се прехвърли върху проблема дали и откога е знаела Лидия, че въображаемата ѝ

корона се е търкулнала от главата й в ската на друга красавица. Първата egoистична мисъл в главата ми беше, че това най-вероятно обясняваше историята със синджира, доста разхлабен напоследък.

Тези нови обстоятелства предизвикаха силно объркане в душата ми.

Първоначалната ми отмъстителна радост от възмездиято, което беше сполетяло съперника ми Улански, бързо се стопи и отстъпи място на тревожни мисли.

Би трябвало да се зарадвам, че Лидия внезапно е получила свободата си, но това не се случи. Дадох си сметка, че я предпочитах вързана на синджир и че изобщо не бях готов да консумирам с нея една свободна и нормална връзка. Лидия беше интересна за мен със своята екзотичност, която я правеше необикновена и различна. Необикновена, защото си я представях заробена, но въпреки това с достатъчно кураж да идва при мен, въпреки несъмнената заплаха, която си въобразявах, че е тегнела над нея. Опасността беше афродизиак и вероятно заради това винаги я бях преувеличавал. Мисълта, че крада Лидия от всемогъщ, опасен и въоръжен съперник, ми действаше възбуджащо. Сексът ми с нея беше припрын, като че ли не ми стигаше време, понякога буйствах и дори си разменяхме грубости, все едно очаквах или да бъде за последно, или Улански да дойде с пистолет в ръка, за да застреля мен или за предпочитане нея. Въобразявах си също така, че той беше луд по нея, защото бях чувал, че всички големи престъпници от подземния свят притежавали много силно чувство за собственост и не отстъпвали жена без бой. Самият аз никога не бях казвал на Лидия нещо от рода, че съм луд по нея или друго обвързващо признание, и това ми даваше чувство на огромно превъзходство над другия, защото тя поемаше риска да идва при мен, без дори да знае дали държа на нея. Това ласкаше самочувствието ми.

Бях си изградил сценарий, който рухна и се оказа само мой сексуален фантазъм, в който бях раздал ролите като в евтин порнографски филм. В него имаше всичко от жанра: малко фетишизъм, малко бруталност и преди всичко забранен секс. Залъгвал съм се с него, за да разнообразя сивото си ежедневие на уморен от финансови трудности издател. Продължих да се самобичувам, като изтъкнах пред внезапно събудената ми съвест и обстоятелството, че би било по-почтено да си наема няколко порно диска, вместо да ги

разигравам бездарно на живо, но и това не беше без обяснение: с този автобиографичен порно етюд най-вероятно бях задоволил липсата на дарба да напиша наистина нещо свястно, както очакваше от мен Нели Калева. Истината за моята връзка с Лидия се очертаваше доста по-прозаична. Най-вероятна версия беше, че Улански ѝ се беше наситил и тя беше избрала мен, за да запълни времето си, а може би и за да го накара да ревнува и така да си го върне обратно. Един използван глупак! Това бях. Истински лапнишаран. А тази история с книгата? „Моята изповед“! Силно бях подценил Лидия, доверявайки се на версията ѝ, че искала да става писателка! Нищо подобно! Истината лъсна пред очите ми. След като открила, че е детронирана царица, е търсела начин или да шантажира Улански, или да си отмъсти, разказвайки гадости за него и близкото му обкръжение.

А нейният интерес към смъртта на Балканска?

Посещението в Оперетата?

Разговорът с Бай Моис?

Обърквах се. Не намирах логично обяснение на последните няколко дни, които бяхме прекарали заедно като почти нормална влюбена двойка. Но виждах в тях несъмнена опасност за самия себе си, която трябваше да отстраня. Което значеше само едно: да стоя колкото можех по-надалеч от Лидия.

Да, точно така. Просто нямаше да я виждам повече. Тази жена беше истинска отрова. Неискрена, лицемерна, подла и отмъстителна. Почти изпитах съжаление към Улански. И най-големият престъпник не заслужаваше наказание като Лидия.

Прекарах нощта неспокойно, сънувах кошмари, ставах три пъти до тоалетната, гледах всеки път часовника с надежда, че се е съмнало, разяждаха ме хиляди подозрения, съмнения, страхове. А също и угризения. Не се бях оказал на висота. За пореден път. Това ме изпъльваше със съжаление към самия мен и в известна степен към Нели Калева, която очевидно най-добре ме познаваше и можеше да се окаже права по отношение на моя характер на завършен egoист.

Почти се зарадвах, когато първият телефон сутринта беше с апликацията „пожарна команда“, възвестяваща госпожа майка ми.

— Не съм спала цяла нощ, Нео — проплака в слушалката Нели Калева.

И аз, мислех да ѝ отговоря, но учтиво замълчах.

— Балканска не ми излиза от ума. Вярно ли е, че сте ходили с онова момиче да търсите Бай Моис в театъра?

Аха, специалните служби на балета вече бяха ѝ докладвали.

Измънках нещо уклончиво, не исках да ме разпитва за Лидия.

Докато се чудех как да успокоя разстроената си майка, се сетих за думите на Моис Яков: „Нели и Силва не бяха приятелки“.

Поради стремителния ход на събитията не ми беше останало време да разтълкувам тази фраза, която ми се стори наситена със скрито напрежение. В качеството си на демиург на театъра, на негов Цербер и кой знае каква друга още функция, която изобщо не подозирах, но тя сигурно съществуваше, предвид многоликата биография на стареца, той положително би могъл да ми разкаже с големи подробности всичко, което ме интересуваше за техните отношения.

— Сигурно Балканска ще ти липсва — подхвърлих ѝ нелишена от коварство забележка.

— Не, Нео, няма да ми липсва — остро отговори майка ми, сякаш беше чакала този момент. — Тя живееше с чувство за превъзходство над всички ни, смяташе ни за глупави, продажни, недоразвити. Мислеше се за примадона и държеше всички да ѝ признаваме това. Беше непоносима грандоманка, никой не я обичаше в театъра. На всичко отгоре водеше дневник!

— Защо на всичко отгоре? — полюбопитствах аз.

— Защото в него си беше отбелязвала всичко, което е ставало в театъра и извън него.

— Какво те смущава това? — все още не разбирах аз.

— О, Нео, не ме карай сега да ти обяснявам, нямам настроение.

Предполагам, че вътре е писала разни неща и за мен.

— Предполагаш или знаеш?

— Знам, веднъж се скарахме за нещо, тя извади дневника, беше голяма тетрадка с твърдо подвързани червени корици, рови в нея и ми прочете какво е написала за датата, за която спорихме. Тогава я попитах откога води този дневник. Отговори ми, че повече от четиридесет години. Наскоро пак говорихме за дневника ѝ, той не ми излизаше от главата. Казах ѝ: „Силва, унищожи тези записи, не знаеш кой може да ги прочете някой ден.“ А тя ме изгледа и ми отвърна: „Страхуваш ли се?“ Щяла да го унищожи, след като някой го бил

прочел. Кой беше този някой, си беше нейна работа. Нео, трябва да намериш този дневник, преди да са го открили други. Вътре сигурно има компрометиращи неща за много хора от театъра, а и извън него.

— Вътре сигурно има компрометиращи неща и за теб, така ли да разбирам?

— Разбирай както искаш. Просто те моля да намериш този дневник и да ми го дадеш.

— Искаш от мен почти невъзможното, просто не виждам как може да стане.

— И аз не виждам, но трябва.

В гласа на Нели Калева се прокрадваха истерични нотки. Мислех, че скоро ще започне да крещи, а не можех да понасям това. В миналото се беше случвало често, но напоследък се беше усмирила. В какво ли се беше забърквала в качеството си на оперетна танцьорка? Шпионаж? Скрита проституция? Пари? Като имах предвид финансовото ѝ състояние, не ще да е била много опитна в нито един от изброените грехове, защото не беше натрупала състояние с тях.

Нямах никакво желание да се забърквам в историите на Нели Калева и затова се постарах да отговоря твърдо:

— Няма начин да ти помогна. Надявам се, не искаш от мен да стана крадец на дневници?

— Нео! — почти изкрещя майка ми. — Нали не искаш след тридесет години майка ти да бъде обвинена в убийство?

Слисах се. Само това оставаше.

— Не ми разказвай нищо по телефона — прекъснах я аз от страх, че ще се разприказва и по непредгазливост ще изтърси какво ли не.

Напоследък пак имаше скандали с подслушвания. Откъде да знаех? Може би вече подслушваха и бивши оперетни танцьорки.

— Ще дойда да те видя тези дни и тогава ще ми кажеш каквото е необходимо. Вземи си нещо успокоително сега.

— Вече ще е късно. След три дни е погребението на Балканска — продължи с отпаднал глас Калева. — Мисля, че Максим ще дойде за него. Значи имаме само един-два дни. Моля те, Нео, чуваш ли, майка ти те моли. Ако не ми помогнеш, ще отида сама.

Говореше театрално като в пиеса, но очевидно си беше изгубила ума от страх. Подозирах, че е била забъркана в някаква глупава кална история, за да изпитва и след тридесет години такъв ужас, че можеше

да излезе наяве. Очевидно трябваше да се намеся, най-малко, за да предотвратя необмислени действия, на каквито беше способна в паниката си.

— Няма да правиш нищо! — постарах се гласът ми да прозвучи авторитетно. — След половин час ще бъда при теб, тогава ще ми разкажеш всичко.

Трябва да призная, че последвалите няколко часа не бяха между най-приятните в отношенията със собствената ми майка.

Заварих я по домашна роба, със старчески чехли, с каквото никога не бях я виждал по-рано, с ненаправена прическа и без грим. Изглеждаше състарена с десет години. Дадох си сметка, че в своята интимност тя беше друга жена, уморена, с разширени вени по красивите някога крака, с издайнически кафяви петна по шията и лицето, които иначе умело прикриваше с грим. Никога не ме посрещаше в този вид, затова може би винаги мислех, че продължава да бъде суетна и в известен смисъл празноглава, защото превръща външния си вид във витрина с неоново осветление, пред която желаеше да се спират минувачи. Внезапно ме озари мисълта, че може би правеше това само заради мен, защото искаше да я харесвам и да се гордея с нея, без да разбира, че за сина и нямаше значение, дали щеше да облича всеки път маскарадния си костюм на бивша балетна звезда и че винаги бях мечтал за естествена майка, без грим и излишно кокетство, което тя никога не се научи да не пренася от сцената в ежедневния си живот.

Изповедта й обаче казваше друго.

Винаги се била опитвала (искам добре да знаеш това, Нео, и да го запомниш веднъж завинаги) да не смесва сцената с живота, въпреки че никога не било лесно да се намери точната граница, което я карало понякога да се чувства раздвоена, никаква шизофрения, все едно в нея живеели две различни жени, една от тях била моята майка, която винаги, при всички обстоятелства нежно ме обичала и за която съм бил най-важното през целия й живот, а онова, което правела другата, било театър с жесток режим, безмилостна експлоатация и диктатура на големите над малките. Искала да ми спести тази страна от своя живот, затова се бълскала сама в него, което, слава Богу, аз никога не съм

проумял, но разрушило и двата й брака, защото нейните мъже никога не разбрали, че тя прави разлика между онова, което било истинският живот, и онзи другия, в театъра.

Било част от театъра, чиста мистификация, мизансцен спектакъл, когато директорът ги разпределял по банкети и други събирания по резиденции. Отивали обикновено по четири или пет, певици и балерини, всичко било напълно театрално, дали съм разбирал това, защото те просто изпълнявали някои танци или дуети от популярни оперети, докато поканените се хранели или допивали питиетата си. Имало и жени с тях, да не съм си помислел нещо, после им правели подаръци, понякога не веднага, а на другия ден, най-често това били пликове с бонове за Кореком^[1], които им връчвал лично директорът, оттам ми купувала дънки и обувки „Найки“, всичко било напълно редно и театрално, нищо особено, всички го правели, или почти всички.

Балканска винаги отказвала, поради което имала неприятности с директора, но никога кой знае какви, самата Калева не виждала нищо нередно в това да изпълнят някой танц извън театъра и го казвала на Силва, която упорствала и твърдяла, че нямало да се прави на кабаретна артистка и който уважавал нея и театъра, да дойде тук, на място, като всяка друга нормална публика, за да я гледал. Какво си въобразявала Силва, възразявала й Калева, кабаретни или не, всички били артистки, знаело се как гледали на тях простите хора, а онези от властта по правило били прости, харесвали балерините и певиците и мислели, че всички могат, ей така, да бъдат техни, заради някакви бонове от Кореком, което изобщо не било вярно, повечето й колежки си имали нормални семейства, тя самата имала двама прекрасни съпрузи, единият музикант, другият архитект, но това било друга история. Е, вярно, била чувала, че се случвало някои колежки да бъдат поканени в празен апартамент, но другите си затваряли очите, в края на краишата всеки сам си решавал. Но невинаги можело да се решава, например, ако те извикал директорът и ти кажел с онзи неговия мазен глас на сводник, че еди-кой си член от Политбюро искал да изпие едно питие с теб насаме, какво можела една обикновена балерина да направи? Нищо, Нео, освен да гледа да не се разчуе какво я е сполетяло, било противно, случило се няколко пъти и с нея самата, човекът бил от членовете на Политбюро, мъчела се да си представи, че

е част от писцата, поне тя така го възприемала, после уж забравяла, но всъщност това я съсипвало, не знаела как да се измъкне, развалило и брака ѝ, защото нейният архитект не искал и да чуе, че това било само театър.

Не задавах въпроси, знаех, че предстоеше да науча най-лошото.

Не искала да ми разправя подробности, била заличила нарочно от паметта си точно тях, защото били най-противната част от преживяното, никога не се била чувствала така ужасно, защото онзи човек нямал никакъв финес, грухтял като истинско прасе, от което и прилошавало, докато изведнъж изгрухтял много по-силно, изхъркал страшно и замъкнал. Почувствала смазваща тежест върху себе си, мислела вече, че ще се задуши, единствената и грижа била как да се измъкне изпод затисналото я туловище, но когато най-после това станало и тя видяла облещените му, неподвижни очи, изпаднала в паника, защото той бил мъртъв. Щурала се като побъркана, не знаела какво точно да предприеме и се обадила в театъра. Естествено, на Бай Моис на пропуска (На кого другиго, Нео?), нямало да се обади на директора я, старецът не я попитал нищо, разбрал, че била много разстроена, извикал по нейно желание Балканска, която била на репетиция, и след половин час Силва отишla при нея. Онзи си лежал все така мъртъв и гол на леглото, а двете криво-ляво оправили апартамента, заличили всички следи, след което се върнали в театъра, минали през пропуска, тя веднага облякла костюм и застанала в кулисите като за репетиция. След това Бай Моис свидетелствал, че била дошла още в девет сутринта и си чакала реда. Това я спасило. Досега. Защото оттогава минало много време, случили се и други неща, и ето, тя се страхувала, че Балканска може да е описала историята в своя прословут дневник така, както я била разказала и на Бай Моис, който не скрил пред нея, че знаел нещо, защото ѝ казал да не се страхувала и да си гледала театъра и момчето, което било прекрасно и заслужавало да си има майка.

Момчето бях аз, но майка ми едва ли беше мислила за мен в онзи момент. Сега обаче аз трябваше да помисля за нея.

Подозирах, че Балканска е имала тайни, щом непознати се бяха интересували от тях след смъртта ѝ, но не допусках, че те можеха да засягат и собствената ми майка. Това хвърляше известна светлина и върху силното ѝ желание да отида веднага след смъртта на оперетната

прима в апартамента ѝ. Калева просто не е имала търпение да разбере какво става там, нито кураж да провери сама. Представих си ужаса, който е изпитала при мисълта, че дневникът на Балканска с нейната тайна ще попадне в чужди ръце. Сигурно още тогава е искала да ми каже за него, но не е събрала кураж. „Иди виж какво става и веднага ми се обади.“ Дневник обаче нямаше или поне ние не го намерихме. Спомних си за албумчето със стари изрезки и снимки, което Лидия беше задигнала от жилището на Балканска, и реших, че на всяка цена трябваше да го видя. Засега то беше единственото, което можеше да ни каже нещо за миналото на оперетната „Царица на чардаша“, чиято смърт бе внесла толкова смут в собственото ми семейство.

[1] Валутни магазини от миналото, в които български граждани купували с валутни бонове, а чужденците — с валута. — Бел.авт. ↑

През следващите няколко часа връщах многократно събитията назад подобно на някой, който преглежда стари лотарийни билети, за да провери дали случайно не е пропуснал шанса си.

Ако Нели Калева не ми беше възвестила смъртта на колежката си Балканска, разсъждавах аз, щях да си прекарам, както вече се беше случвало, един приятен следобед с Лидия, след който тя щеше да ме напусне, за да се върне в своя свят на мафиотски интриги. Щях, разбира се, да науча за ареста на Улански, но едва ли това щеше да ме развлнува особено, предвид пълната ми анонимност пред него. Лидия, от нейна страна, нямаше да обогати културните си познания за оперетата, щеше да си остане пълен невежа по отношение на писателския занаят, на евреите и на други още сюжети, за които бяхме имали време да разговаряме през четирите дни, в които прекарахме заедно доста часове. Нямаше да научи никога, може би, на какъв език говореха израелците, каква беше разликата между книга и издание и други подобни полезни теми, с които се бях опитал за краткото време, с което разполагах, да поправя някои базови понятия в обърканите й представи за света. Аз обаче нямаше да посетя къщата на портиера милионер Бай Моис, единственото интересно за мен преживяване в тази поредица, както и нямаше да стана съучастник в кражбата на някакво старо албумче, чието съдържание дори не подозирах.

Воден от вродената си предпазливост, на всяка крачка се бях опитвал да възпра импулсивните действия на двете жени, с които в този момент бях безнадеждно свързан по особен начин, както обвързват само престъпленията. Не стига, че всяка от двете беше забъркана в нещо на границата на закона, но и двете поотделно неудържимо се опитваха да ме тласнат към опасната вероятност да им стана съучастник. Само като си помислех, че всичко това можеше да се избегне! Ако Лидия не беше настояла да дойде с мен в дома на Балканска, след това на представление в Оперетата, а два дни по-късно и на посещение при Бай Моис, настъпилият в живота ми хаос нямаше да се състои. Не биваше да пренебрегвам и приноса на собствената ми

майка за него. Ако тя не ме беше изпратила от малодушие в дома на Балканска в деня на нейната смърт, ако след това внезапно не беше пожелала да дойде с мен на представлението в Оперетата, подтиквана колкото от любопитство да види Лидия, толкова и от себелюбие да покаже себе си, и ако като за финал не беше поискала току-що да извърша нови безумия като крадене на чужд дневник, днес щях нервно да обсъждам с художника на издателството корицата на новата ни книга, занимание, във всички случаи далеч по-безопасно от онова, което ми предстоеше да извърша заради тези две жени!

Нуждаех се от точно разработена стратегия, за да не се проваля, като под това този път разбирах опасност да си имам работа с представители на закона. Бълсках си главата как да получа от Лидия фаталното албумче, единствената връзка в сложния триъгълник Балканска — Калева — Лидия, след като не исках да се срещам с нея, докато не се изяснеше арестът на Улански и нейното собствено положение на детронирана мафиотска царица. Като първа мярка реших да не вдигам телефона няколко дни, когато Лидия ме търсеше. Към собствената си майка се налагаше да приложа тактиката на „контрол от близко разстояние“, предвид неуравновесените й реакции и опасност да извърши в своята импулсивност поредица от глупави действия.

Докато умувах как да надхитря и двете, „пожарната команда“ на телефона ми се включи отново. Бяха изминали по-малко от два часа, откак се бях разделил с Калева, и тя ме викаше отново при себе си. Предвид обърканото състояние, в което я бях оставил, се налагаше да се отзова незабавно.

Този път тя не беше по домашна роба, носеше обувки и си беше сложила червило. Разбрах защо. На канапето в хола седеше Лидия.

„Стратегията е теория как да спечелиш една битка, а тактиката — как да я приложиш възможно най-бързо и ефикасно“. Мисля, че го беше казал Клаузевиц, който сигурно щеше да бъде отчаян от пълната ми неспособност да приведа в действие дори прилична стратегическа идея, каквато само допреди час смятah, че съм измислил. Двете фатални жени на моя живот отново ме бяха изпреварили.

Албумчето, което се канех да отнема чрез хитрост от Лидия, стоеше пред тях на салонната масичка.

— Виж това! — каза ми Калева и го побутна към мен.

— Не е онова, което търсиш — отговорих й кратко аз, преди още да съм го погледнал.

Лидия ми отправи поглед, пълен с подозрение. Не знаеше, че с Калева имахме тайна, доста по-неприятна от нейните. Тъй като не държах майка ми да сподели с Лидия историите на своята неразумна младост, изломотих нещо, в смисъл че щеше да последва обяснение, каквото се надявах междувременно да измисля. Едва бях проглътнал разказа й за нейните въображаеми прелитания от театралния към реалния свят, с който се беше опитала да ми обясни общо взето леконравното си поведение с онзи партиец. Вариациите й на тема изневяра и, да си го кажех направо, сексуална разпуснатост, бяха останали в стомаха ми като несмляна храна. Повръщаше ми се.

— Не вдигаш телефона — отбеляза хладно Лидия.

Не казах нищо. Може би трябваше да я попитам какво ставаше с Улански? Реших да не я провокирам. И тримата бяхме настръхнали като ловци, само не беше ясно кой е дивечът. Съредоточих се върху албумчето.

— Познаваш ли я? — запитах Калева, като посочих жената на една от снимките в него.

Майка ми се вгledа в неясната снимка от вестникарска изрезка, съпроводена с кратък текст, и отговори:

— Ами то пише отдолу. Името й е Естер Бергер. Мисля, че е кабаретна артистка отпреди Девети септември. Унгарка от Будапеща. Една от първите звезди в Оперетата, още когато се е назвала Свободен театър и са играли на сцената на кинотеатър „Роял“.

Още една Бергер в този оперетен сюжет, който можеше да се именува Балкански тайни.

— Какво е станало с нея? — запитах.

— Представа нямам, както се сещаш, само съм чуvalа за нея. Не съм била родена, когато е танцуvalа. Като млада балерина съм виждала снимката й окачена във фоайето на театъра, но после изчезна оттам.

Дори в такъв момент не забравяше да изльже за възрастта си. Разбира се, че е била родена, макар че не е могла да я познава, това беше факт.

— Кой я махна? — продължих да любопитствам.

— Изобщо не съм се замисляла. Защо? Но мога да попитам, ако е важно. Бай Моис сигурно ще си спомни, той е жива история на театъра.

Спогледахме се с Лидия. Не, Лидия, не! Забелязах как в очите ѝ светна радостта на ловеца и се опитах да ѝ внуша с поглед, че следата беше погрешна. Само това оставаше, да превърна собствената си майка в дивеч. Не знам дали ме разбра, но кимна с глава. Чудех се защо беше дошла при Калева. Заради едно албумче? Толкова ли спешно беше да разбере коя е жената на снимките? И то в момент, когато се очакваше да има други грижи. Въпросът беше важен за мен, но не исках да го коментирам пред майка ми, която също не преставаше да бъде нащrek.

Продължих да разглеждам албумчето. За мое учудване, то съдържаше малко снимки от артистичната кариера на Естер. Кабаретната звезда Бергер се беше интересувала много повече от събития с политически, отколкото с вариететен характер. Албумът ѝ беше пълен с изрезки на статии от вестниците „Мир“, „Зора“ и „Утро“. Някои от тях разсъждаваха върху германската доктрина за новия ред, както са си я представяли журналисти като Лафчанов, други бяха репортажи „по телефона от Берлин и от Рим“ за важно посещение на царя при Хитлер през октомври 1940 година. Няколко изрезки с подробни коментари сочеха, че Естер силно се беше вълнувала от приемането на Закона за защита на нацията в края на същата 1940 година. В текст, разясняващ самия закон, беше подчертано с химически молив следното изречение: „Забранява се на лица от еврейски произход да взимат участие в публични спектакли“. Малка изрезка от февруари 1941 година съобщаваше на следващата страничка на албумчето, че насрочените представления на музикалната комедия „Крадла на мъже“ в театър „Роял“ се отлагаха „за неопределено време и поради спешен ремонт“. В рубриката „Вести от чужбина — последен час“ пак от февруари беше изрязано изявление на генерал Жеков след посещението му в Берлин със заглавие „Впечатление от обиколката му на Западния фронт“. На друга изрезка се виждаше рисуван с молив портрет на министър-председателя Филов и негови изявления „След завръщане от Залцбург“. Министър-председателят разказваше за срещите си с господин Хитлер и с господин Фон Рибентроп и споделяше с читателите си възторга от „ума и замаха на двамата

държавници, както и любовта им към българския народ и пълното разбиране на неговите тежнения“. Доста неща се бяха случили в тези няколко месеца, които силно бяха развълнували Естер. Внимателно сгъната страничка с прокъсани от времето ръбове съдържаше дописка със заглавие „За лицата от еврейски произход“. Вестник „Мир“ поместваше на заглавната си страница голяма статия под названието „Бранник“, в която призоваваше родолюбивата българска младеж да се запише в организацията по германски образец. От последната страница на същия брой беше изрязано Обявление № 780–42, в което се обявяваше за публична продан домът и всички вещи на госпожа Дора Шимон Майер. На предпоследната страничка на албумчето беше залепена „Скръбна вест“. Тя гласеше следното:

„Памучно-текстилно д-во, фабрика «Принц Кирил»,
Габрово, известява за неочекваната кончина на генерал
Христо Луков, член на Контролния съвет на дружеството, и
се прекланя пред светлата му памет“.

Датата беше 15 февруари 1943 година. На последната имаше само снимка на принц Кирил, изрязана от вестник. Там албумчето с изрезки от вестниците на Естер Бергер свършваше. Освен една-единствена дописка за представление с нейна снимка с развени на сцената поли и съобщението за отложените представления на „Крадла на мъже“, в която е играла главната роля, други данни за артистичната кариера на притежателката си то не съдържаше.

В какво се бяхме забъркали, се питах озадачен.

Как тези оперетни птици, включително майка ми Нели Калева, колежката ѝ Балканска и кабаретната танцьорка Естер, се бяха оказали в центъра на интрига, която намирисваше много повече на политика, отколкото на измислените истории за фалшиви баронеси? Интрига, която щеше да бъде погребана заедно с Балканска, ако не беше внезапният интерес към нея на една случайна двойка за следобеденекс, състояща се от елитна компаниянка на арестуван в момента бандит и скромен издател с хронична склонност към фалит.

Нямаше какво повече да правим тримата заедно, затова дръпнах Лидия и я поведох към изхода.

Дали не се залъгвах, че всичко това ме беше сполетяло случайно? Лидия ми беше задала наивен на пръв поглед въпрос: „Как изведнъж в тази история се събраха толкова евреи на едно място?“ Винаги бях избягвал да размишлявам какво се случваше, когато евреи попадаха под прожектора на вниманието. Това водеше до болезнени въпроси, неверни отговори или нервни интерпретации, каквито не харесвах, но предпочитах да не опровергавам. Макар че имах познати евреи, дори почти приятели, предпочитах да не се занимавам с проблеми, които не ме засягаха. Когато под формата на случайно подхвърлен сарказъм, мимолетно изказано пренебрежение или открита враждебност отнякъде се зададеше преднамереност към тях, разпъвах над себе си чадъра на своята интелектуалност, въобразявайки си, че ще остана чист и сух! Не бях ли чувал унизителни забележки по адрес на евреите, за които си бях правил оглушки? В частни разговори, в коментари във вестниците, в изявления по телевизията. Дори собствената ми майка си позволяваше понякога такива неща. Всички се правехме на слепи и глухи, имахме по-важни неща за вършене. Но не беше само това, беше самозащита. Приятел на евреите значеше половин евреин, което не беше безопасно. Дори евреите не искаха да бъдат наполовина. Бях типичен пример на конформист, който търпеше битовия антисемитизъм около себе си като лоша миризма, от която нямаше как да избягам. Беше същото, като да тичам под проливен дъжд и да се надявам да не се намокря. С историята на Балканска-Бергер, в която се бяха намесили и двете жени с най-голямо влияние над мен в този момент, нямах вече шансове да остана сух.

Този един час, който прекарах в апартамента на майка ми, обсаден от двете жени, и с албумчето, пълно с незададени въпроси, реши по никакъв начин съдбата ми. Можех отново да се скрия под чадъра или под шлифера на своята интелектуална невъзмутимост, да махна високомерно с ръка, за да се задълбоча в редакцията и тънкостите на превода на някоя високохуманна книга, и да оставех други, а най-вероятно никой, да се занимават с въпроса, защо Естер Бергер старателно беше събирала изрезки от времето на нацизма, къде се губеха следите ѝ и какво отношение имаше всичко това към смъртта и спомените на една оперетна прима от времето на социализма. Знаех обаче, че нямаше да го направя.

Изслушах спокойно забележките на Лидия, защото вече бях взел решение, с нея или без, да разнищя тази история, в която един евреин беше сменил името си от Бергер на Балкански, а друга със същата фамилия просто беше безследно изчезнала, оставяйки стари снимки и вестникарски изрезки след себе си като почти единствено доказателство за съществуването си.

Лидия имаше обаче с какво още да ме изненада.

— Помниш ли, че в бюрото на Балканска беше тършувано? — запита ме тя.

Разбира се, че помнех, бяха изминали само няколко дни от последните събития.

— Вероятно не са намерили каквото са търсели — продължи тя.

— Откъде вадиш това заключение?

— Имах неприятен разговор с Кубрат Генов.

А, бях забравил за него! Следователят с ироничните забележки.

Май беше хвърлил око на Лидия.

— Обади ми се по телефона.

— Чудна работа! Бях останал с впечатление, че Генов ти беше дал телефона си, а не обратното.

— Точно така е! Но той е намерил моя. От Улански. Опита се да ме сплаши. Нямало да ми хареса да ме разкарват по следственото като бивша приятелка на Улански. Защото, както си разбрали, само аз не съм знаела, че съм вече „бивша“.

— Би трябало само да се радваш на това — опитах се неубедително да я утеша.

Знаех много добре, че никоя жена не се радваше, ако я захвърлеха заради друга.

— Радвам се — изльга тя, но видът й издаваше друго.

Улански я беше унизил и това тя нямаше да прости.

— И какво иска от теб този Кубрат?

— Същото, което искаме и ние: да разбере какво е криела Балканска и дали сме знаели или намерили това „какво“.

Замълчах си за дневника. Ние с Нели Калева този път бяхме с една крачка пред Лидия, което си беше успех.

Значи така! Кубрат Генов също се интересуваше какво си беше записвала никаква актриса. Предположих, че го търсеше с подобна цел като Калева: да заличи компрометиращи факти за някого от миналото.

В днешно време подобни разкрития се харчеха добре на пазара за компромати, а и засегнатите рядко протестираха, защото отдавна бяха лишени от власт и влияние. Воайорството на публиката, готова да наднича по всяко време в креватите на известните, независимо дали бяха сегашни или минали авторитети, осигуряваше добра цена. Генов нямаше обаче профил на дребен търговец на мръсни тайни. Тогава оставаха две възможни обяснения за неговия странен интерес: или той беше част от скритата гвардия преторианци на стария режим и продължаваше да му служи като чистач на мръснички тайни на онези висши партийци, силно привързани към оперетните жрици, или въпросният дневник съдържаше неизвестни за мен неща, които интересуваха Генов по причини, които само съдържанието му можеше да ми подскаже.

- Какво смяташ да правиш? — запитах Лидия.
- Ами колебая се между Малдивите и Бахамските острови.
- Искаш да пътуваш ли?

— О, Нео, не ставай дете! Нямам нито пари, нито желание. А и Генов ми нареди „да бъда на разположение“. Само че аз никак не обичам някой да ми нареджа нещо. Затова искам да открия преди този надут полицейски глупак какво е криела Балканска.

Кой знае защо, се зарадвах на думите ѝ. Генов поне не ми беше съперник. И понеже бях отчайващо старомоден, си помислих, че освен да изпълня нещо почтено, като например да скрия биографията на грешната си майка и да разбера истинската история на фамилията Бергер, най-после щях да мога да вечерям с Лидия поне веднъж с бутилка хубаво вино и с храна, която лично щях да пригответя. След това щяхме да се любим до забрава, щях да слушам мръсните думички, които тя щеше да нашепва нежно в ухото ми. Кой знае, всичко това може би щеше да ме направи по-умен и по-съобразителен от Генов, който неизвестно защо посягаше не само към жената, с която имах връзка, но и към дневника на една друга жена, все още непогребана, която беше внесла повече смут със своята смърт, отколкото с целия си живот на оперетна примадона.

ДОБРЕ ИНФОРМИРАНИ ЛИЦА

1.

На другия ден сутринта получих по пощата малък жълт пакет, от който изпаднаха петнадесетина печатни страници. Върху плика нямаше адрес на подател. Съдържанието му, както ще се убедите сами, не само не осветляваше ни най-малко събитията, в които бях въвлечен по неволя, но замъгливаше още повече картината, в която броят на персонажите с дневници не преставаше да расте.

Предоставям текста в автентичния му вид:

Моето минало не представлява интерес, освен за мен самия и за няколко близки, повече покойници, които бяха част от историята на моя живот.

Но през 1943 станах свидетел на някои събития, заради които и днес трябва да се ровя в миналото. Видях да превозват в конски вагони и с наши влакове нещастници, които плачеха и пищяха, като че ли ги водеха на смърт. В ушите ми още отекват писъците, виковете, стоновете на жени, мъже, старци, деца, които молеха на неразбираем език за милост и протягаха ръце през закованите с дъски вагони за парче хляб или за вода.

Този спомен има връзка със собствената ми биография на най-обикновен железнничар, на когото не трябваше да се случва нищо особено в живота. Превърна се в непосилно бреме за мен, в мъка и тъга, които разрушиха живота ми само защото се бях оказал на погрешно място в погрешно време.

Истината или дори онази частица от нея, която аз знам, си остава такава, както и да я обясняваха по-късно. Онези хора, които аз видях, не се върнаха никога. Те заминаха с влакове, на които имаше емблема БДЖ, която познавах добре, защото беше запечатана в железничарското ми сърце. Нито спомените ми могат да се променят, нито аз мога да се откажа от тях. Мислиш, че не съм се опитвал да

залича всичко от главата си, да забравя едно лице, което и досега се появява в сънищата ми? Или другите около него, които също гледаха с празни от надежда погледи? И себе си, който се взирах глупаво в тях, безпомощен, като че ли не вярвах, че всичко онова се случваше? Как да изтръгна спомена, забит като трън в мозъка ми? Опитвал съм. Безуспешно! Винаги идваше момент, в който си казвах: Стояне, ти беше там и видя всичко с очите си.

Доста се озадачих от това встъпление. За кого беше предназначен текстът? Разгледах отново ръкописа от първа до последна страница, но той не съдържаше никаква информация за автора. Продължих да чета:

Ще започна от пролетта на 1942 година, когато получих неочеквано повишение от Главна дирекция на железниците и пристанищата. Произведоха ме помощник-машинист, което за моите 23 години си беше истински напредък.

Семейството ми беше здраво, ако мога да кажа, дори кръвно свързано с железниците. Обичахме ги, те бяха нашата родина и нашият хляб. Детството ми мина в малка, хубава къщичка на гара Кочериново, където баща ми беше стрелочник, а майка ми беше превърната този скромен железничарски дом в уютно, засадено с мушкати, лалета и перуники островче, разположено в полето. Такава е останала в спомените ми и до днес: с градинарска ножица, наведена над цветята си. Нейната градинка беше единственото цветно петно в пустата равнина, сред която се намираше гара Кочериново.

Баща ми носеше службата си като военен. Първите хора, които виждаше, бяха в отминаващия в десет сутринта влак, който спираше за 8 минути на нашата гара. Въпреки това той обличаше униформата си още в шест сутринта. Преди това, гол до кръста, се наплискваше над коритото в кухнята със студена вода, обръсваше се гладко, след което обличаше чиста бяла риза и дрехите си на стрелочник,

всички копчета и отличителни знаци, по които блестяха като от чисто злато. Имаше две униформи, зимна и лятна, които Дирекцията на железниците му изпращаше веднъж на всеки две години.

Като малко момче, още в предучилищна възраст, го съпровождах редовно през първата му обиколка в района на гарата.

Имаше нещо магическо в ония релси, които блестяха под първите лъчи на слънцето като лъснати до бяло ножове и създаваха геометрична перспектива в еднообразния полски пейзаж. Тази перспектива ми даваше желание да видя и други гари, освен Кочериново, да пътувам и да опозная света до края на релсите.

Баща ми имаше едно лично неудовлетворение, че не беше завършил Железничарското училище. Поради това от дете слушах, че аз ще уча в него и ако имам късмет, можеше дори царят да ми връчи дипломата. Последната фантазия се дължеше на обстоятелството, че подобно чудо се беше случило на вуйчо ми Стоян Андреев. Той беше завършил училището, макар и стопанския отдел, с първия випуск през 1926 година, когато царят лично беше присъствал на връчването на дипломите. Това събитие бешеувековечно в няколко фотографии, копие на една, от които висеше като икона над леглото на родителите ми.

Никой в семейството ми не се съмняваше, че ще се запиша в Железничарското училище. Но ако за родителите ми това беше начин да получа уважавана професия и да се издигна социално, за мен имаше и друго значение. Още от млад смятах железниците за символ на прогреса. Възхищавах се на локомотивите, тези прекрасни машини, които се движеха по блестящи релси. Те промениха живота на много хора по нашите места, защото докараха простите селяни по-близо до града и до цивилизацията. Дадоха възможност на децата им да учат, а на тях самите да търгуват по-лесно с произведеното в полето или в Балкана. Железниците обещаваха по-добро бъдеще на всички и ние го съзнавахме. Както казвахме, служеха на доброто и на

прогреса. Поне така мислех, докато не видях със собствените си очи, че можеха да служат и за друго...

За да станех машинист, каквато беше мечтата ми, трябваше да постъпя в Държавното железопътно училище, подкрепяно лично от царя. Беше създадено със специален царски указ през 1922 г. и служителите, които подготвяше, се смятаха за транспортен легион, който се ползваше с протекцията на Двореца. По мое време се наричаше вече Железничарски полк, а директорът имаше чин полковник. Всенародно известна беше любовта на царя към локомотивите, която превръщаше железничарската професия и съсловието, което я упражняваше, в специална, привилегирована в очите на обществото прослойка. Тази любов ни караше да виждаме у царя един напредничав, съвременен човек, прегърнал техниката и прогреса. Самият той беше раснал в сурова среда, а го бяха коронясали едва 25-годишен. Това беше станало точно на рождения ми ден, 3 октомври 1918, поради което майка ми смяташе, че ще имам особена съдба. Аз самият никога не съм отдавал подобно мистично значение на това съвпадение, а за увлечението на младия цар по локомотивите допусках, че ги обичаше не само заради прогреса, който носеха. Сигурно не си беше играл достатъчно в детството, поради което гледаше на големите, пушещи машини, които карахме, като на царски играчки. Всички знаеха, че обичаше и сам да кара влак. За целта в депо държаха специален локомотив, на който викаха „царския“ и който не се различаваше особено от другите, освен че беше винаги лъснат и чист, като че ли не ползваше въглища. Започна рано да води и малкия княз, който като всяко дете се радваше да се повози в локомотива, и двамата, баща и син, се забавляваха еднакво от тия разходки, които си устрояваха далеч от Двореца.

Случи ми се на два пъти да участвам в тях, като първия път мислех, че ще литна от радост само от присъствието на царя и княза на платформата на влака. Искаше ми се на локомотива да пораснат големи, мощнни

крила, та да понесе царските особи през полето като вълшебен конен впряг, а аз да викам от възторг и да хвърля някъде до небето шапката си на помощник-машинист. Втория път, откровено казано, не изпитвах същия възторг, защото вече бях видял влаковете с онези хора...

Мислете каквото искате, но до онзи момент обичах нашия цар с цялото си сърце. Защо ли? Ами, защото всички го обичаха. Поне аз до 23-годишната си възраст не бях срещал някой, който да не го обичаше. Носеше униформа като нас, не се надуваше, не беше нито красив, нито грозен, рядко го чувахме да говори, поради което, естествено, смятахме, че е умен. Жена му беше грозничка, ама той си я уважаваше. Разправяха, че много не се разбирали, та той подръпвал често от винцето. В цялата държава се разказваха истории, уж направо от Двореца, все от „първа ръка“. Тоз срещнал царя, онзи онуй му рекъл, пък царят тъй и тъй отговорил. И всички вярваха. Бил казал, че от 100 души в България 90 искали да станат министри. Дори разправяха, че бил питал някъде по Софийско между шопите: „Искаш ли, бай еди-кой си, да станеш министър?“ и всички отговорили „Да“. Може би и затова толкова често сменяше министрите, да могат всички да се изредят. Чух веднъж в Железничарското един да разправя как уж дошъл някакъв си от Двореца да пита баща му дали искал да стане министър. Ама баща му играел на табла в този момент с един приятел, та го изгонил: „Я не ми развалий ракатълка с глупости!“. Друг пък разправяше за някакъв шоп, дето белел и ядял круши, а царят минавал наблизо. Старецът почерпил царя с круша. Царят я взел и рекъл: „Дядо, белят се ябълките, круши се ядат небелени, ето така“ и захапал крушата. А шопът отговорил: „Я знам, Ваше Величество, че круши се ядат небелени, ама те тия беха нападали у гоената, та...“. И хората вярваха... Приятно им беше, че царят е похапнал от крушите. Или че някой не си е прекъснал играта на табла за един министерски пост. Все пак царщината беше нова работа за държавата и това караше царя, може би, да

внимава. И да държи на реда. Обичаше парадите и униформените, това беше ясно.

По онова време много хора в държавата бяха униформени. Не само военните, полицията и жандармерията. Униформи носеха железничарите, пощенските работници, пазачите, медицинските работници, инженерните кадри, студентите и всички ученици. Униформата създаваше престиж, за да я получиш, трябващ да си учил, униформи нямаха само селяните и затова мечтаеха синовете им да ги получат. Те най-много държаха на военната служба, която караха с чест и гордост. По селата правеха изпращания за казармата, като че ли вдигаха сватби. Даряваха войниците с ризи, костюми, пари и какво ли не още. Може би, защото след униформата животът им се променяше. Шанс да получат униформа нямаха само циганите и евреите.

Помагах съвестно на баща си в работата му на стрелочник, слушах със зяпнала уста новини от железниците, които моят вуйчо, Стоян Андреев, на когото бях кръстен, разказваше понякога направо от Меката на транспортните събития, и чаках с нетърпение деня, когато той лично, както беше обещал, щеше да ме заведе в интерната на училището, за да стана машинист.

Училището имаше два отдела — технически и стопански. Да имаш диплома от училището, голяма, красива страница с гербове, печати и ръкописен подпис на самия генерал Вълков, беше голяма чест и много младежи се стремяха към нея, защото тя им откриваше не само възможност да напуснат оборите и нивите, в които бяха се родили, но и да се доближат до онази част на българското общество, в която се случваха неща и събития, за които хора от полето, като моето семейство, изобщо и не предполагаха.

Вуйчо ми Стоян работеше в Железничарската каса и беше станал заместник-началник на отделението по приходи. Не се съмнявах, че именно благодарение на него щях да стана машинист, да карам локомотив до края на

света. За онези, които знаят да мечтаят, краят на света беше романтично място, нещо като рая на земята, населен с весели хора и богат на екзотична растителност и редки животни. По-късно, след като видях ония влакове с хора, натоварени в конските вагони, осъзнах, че край на света, до който им беше предопределено да стигнат по релсов път, можеше да бъде мрачно място, по-страшно от ада. Докато бях млад, никога не си бях представял, че някой от влаковете, които карах, можеше да стигне до този ад.

Завърших училището през 1937. Раздадоха ни дипломите на 24 май, след това имаше молебен, пихме след него по една бира, след което се прибрахме кой откъдето е и зачакахме назначенията си. И аз получих моето.

След 1937 униформите започнаха да се множат. Създадоха се разни организации и всяка си имаше униформа: бранници, ратници, легионери се разхождаха по улиците в нови, непознати дотогава униформи и будеха кога завист, кога боязън у малкото останали неуниформени. През 1941 раздадоха отличителни знаци на евреите под формата на жълти звезди като големи копчета, зашити по дрехите им, така и те по някакъв начин също станаха униформени. Беше време, когато всеки си знаеше мястото. И си носеше униформата, която му се полагаше. Имаше ред. Нов ред. Бяха го донесли германците, които се срещаха тук-там из големите градове. По на нашите хора новият ред им хареса. Най-после щяхме да имаме справедливост, която според приказките, които се чуха в Кочериново и в железниците на Негово Величество, се свеждаше до няколко прости неща: да си вземем всичко, което гърци, турци, сърби и всички останали наши врагове ни бяха отнели насила. Щяха да ни помогнат германците. Народът ги харесваше — бяха приветливи, възпитани, чисти и подредени, казваха за най-малкото нещо „данке“ и „бите шъон“. Културна работа! Някои по-наперени нашенци ги имитираха и дори казваха, че сме си били приличали. Един германски министър ни беше нарекъл

„prusациите на Балканите“ и тази фраза обиколи царството. Всички се почувстваха малко или повече прусаци, без много да знаят какво точно означаваше това.

Въпреки че беше служител в Железопътната каса и като такъв следваше да ходи цивилен, братът на майка ми също се сдоби с униформа. Не беше железничарска, а по-скоро приличаше на военна. Не бях вчерашен и бързо разбрах, че се е записал при легионерите. Ходеше на някакви събрания, мероприятия и често говореше войнствено, като че ли държеше речи. Майка ми го гледаше с боязливо възхищение, а баща ми не вземаше участие и не коментираше изявленията му. По принцип не обичаше брата на жена си. Смяташе го за надут, „като че ли е от друго котило“, както казваше, намеквайки за скромния произход на мама, чийто баща беше обущар, по-скоро кундурджия, защото поправяше стари обувки и имаше клиентела от бедни полуграждани, полуселяни.

След като получих повишението, вуйчо ми Стоян ме посети в скромната ми квартира в София, която се намираше в малка уличка между „Мария Луиза“ и Женския пазар. Квартирата ми всъщност беше една стая на партера на двуетажна постройка, но имаше предимството, че разполагаше със самостоятелна тоалетна и малко преддверие, в което можех да сложа един котлон и няколко кухненски съда и от време на време да си пригответя някаква топла храна. Благоприятно беше също и обстоятелството, че наблизо се намираше Централната баня, която с удоволствие посещавах всяка събота и се оставях в ръцете на теляка, който усърдно изтриваше от мен цялата насьбрала се през седмицата чернилка върху кожата ми, смесица от сажди, пот и машинни масла.

— Как е, адаш? Ще черпиш ли за повишението? — рече Стоян Андреев свойски и седна на един от двата дървени стола, за които мама беше приготвила вълнени възглавнички.

— Имам две бири на студено в тоалетната, ако искаш, да ти отворя една? — отговорих му аз.

Беше събота следобед, бях се разпуснал след топлата баня и дори си бях пуснал радиото — германски „Блаупункт“, който изгодно купих на втора ръка от един магазин за оказионни стоки на края на улицата.

— Вземай — каза ми продавачът. — Сега имам много такива апарати. На евреите им забраниха да слушат радио и полицията им взе радиоапаратите. Ако искаш също, имам печки, котлони, маси, столове. Евреите ги изселват, а вещите им ги изземва Комисарството. Хората ги купуват като топъл хляб, сега е келепирът.

Всички вземаха, взех и аз. На евреите им беше все едно кой щеше да ги купи. Така ли е?

По радиото предаваха новините и споменаваха един германски министър, който бил дошъл на посещение. Уж министърът беше на просвещението, а по радиото свиреха военни маршове. Такова беше времето, на маршовете. Немските най-много се котираха.

Стоян Андреев носеше униформата, с която го бях виждал напоследък. На ръкава си имаше две светковици, които приличаха по нещо на немските военни отличителни знаци.

— Е, хайде, такова голямо повишение, искаш с една бира да минеш.

Притесних се леко, защото финансите ми бяха скромни и изчислявах внимателно всеки излишен разход. Вярно беше, че новата длъжност щеше да прибави нещо върху тях, но това още не се беше случило.

— Самият генерал Вълков ти подписа повишението, с него сега сме в една партия — каза вуйчо ми и потупа нашивките на ръкава си.

Дали беше вярно, или не, не можех да преценя — не беше изключено Стоян Андреев в тъщеславието си да си приписва заслуги, щеше да бъде типично за него, но от друга страна, не беше и невъзможно да ме направи помощник-машинист, не беше кой знае какво!

— Ами ако искаш тогава, да те водя да ядем по едни кебапчета, има много хубави тук наблизо — предложих аз, изчислявайки колко ще ми струва тази покана.

— Няма да ядем кебапчета тая вечер — рече покровителствено Стоян Андреев. — Ще те заведа на друго място — съучастнически намигна той — като за млади, буйни мъже с гореща кръв. Ти нали си млад мъж с буйна кръв? Борец? Ратник за нова България? Трябва да се запишеш при тях, от такива българи имат нужда те.

Не разбирах точно накъде бие, но беше излишно да му противореча, затова склоних.

Ето сега тук е моментът да кажа, че човек никога не знае кога съдбата ще му погоди номер. Номер наричам такова стечение на обстоятелства, което те оставя в пълна невъзможност да му се съпротивляващ, както и да прецениш от коя страна на събитията в живота си да го поставиш — произшествие или благодат?

Стоян Андреев ме заведе да празнуваме моето повишение в едно кабаре на улица „Веслец“. Моето произшествие беше една унгарска танцьорка и певица от кабарето на име Естер...

Тук страниците свършваха.

Докато четях текста, бях почти сигурен, че е изпратен от срамежлив автор, който желаеше да чуе мнението ми, преди да ми предостави цялото съчинение. Това се случваше често. На мода бяха мемоарите и всякакви хора се чувстваха задължени да споделят с човечеството какво бяха преживели в детството и в младостта си. Някои от тези спомени, макар и написани от неизвестни и обществено незначителни хора, понякога бяха интересни с етнографски и социални подробности, за които хората вече не си спомняха. Във въпросния текст се споменаваше обаче българският цар, което, разбира се, изобщо не беше доказателство, че авторът го беше срецдал. Светът беше пълен с митомани, които копнееха да се окичат със славата, че са познавали някоя знаменитост.

Сепна ме обаче последното изречение, в което се споменаваше унгарската танцьорка и певица от кабарето на улица „Веслец“. Случайно съвпадение ли беше това, или някой искаше да ме насочи по следите на Естер Бергер?

За да разбера това, трябваше да прочета целия текст. Без съмнение ръкописът имаше продължение. Оставаше да го издиря, открия и прочета. Точно това изпращачът, който и да беше той, искаше да ми внуши. След като той беше намерил мен, трябваше аз да открия него.

2.

Притежавах силно изострен нюх към текстове и имах обоняние на ловджийско куче за тях, ако мога така да се изразя. Това беше причина като издател да не се задоволявам само със стандартна преводна конфекция, а винаги да търся нещо ново, което никой друг преди мен не беше чел. Съзнавах много добре, че по този начин нямах шанс да забогатея от книги. Беше много по-лесно да преведа някой бестселър, красив като вносна консерва, да му сложа български етикет и да го пусна на пазара да ми събира стотинки от любителите на вносни консерви. Но когато си истински издател, не можеш да живееш без изкушението на този ловджийски инстинкт, който те кара отдалеч да надушваш кой може да напише нещо интересно.

Петнадесетината странички, които получих по пощата, не ме впечатлиха текстово, но възбудиха любопитството ми заради сюжета на Силва Балканска, който се разиграваше от десетина дни пред очите ми като телевизионно реалити, в което участвах. Усещах в него намесата на невидим режисьор и това едновременно ме и дразнеше, и предизвикваше. Питах се дали не се беше събудил у мен дремещият писател, който обитава всеки издател и вероятно не му позволява да се провали като такъв единствено поради липса на време за тази дейност, която изискваше пълно отдаване и съсредоточаване, на каквото не ми се вярваше, че бях способен.

Докато разсъждавах върху собствената си амбивалентност на издател с фройдистко отношение към писането, Лидия ми даде доказателство, че нямаше опасност да стана писател. Поне не веднага и не с този сюжет.

Бяха изминали девет дни от началото на всички събития, които дадоха съвършено нов ход на моите отношения със заобикалящия ме свят под формата на две живи и една умряла жена и на един старец, който, ако се съдеше по рожденото му свидетелство, отдавна трябваше да бъде там, където Балканска още не се намираше поради мудност на погребалните служби, на съдебната медицина и на транспортните

връзки с Австралия, откъдето се чакаше да пристигне единственият неин роднин, синът ѝ Максим.

В тази парантеза, както би се изразил мой познат от Института по литература, отново неочеквано се появи Лидия. Двата дни след следобеда при Калева със смущаващите признания на моята майка бяха така наситени със събития, че ми се струваха разтеглени в далечна ретроспекция. Имах чувството, че не бях виждал Лидия от месец, а и тя изглеждаше доста различно от последния път. Русата ѝ, обичайно опъната на преса коса, висеше небрежно отстрани на кръгличкото ѝ лице, което без грим ѝ придаваше вид на студентка първокурсничка.

— Написах нещо! — каза кратко Лидия и остави пред мен купчинка листове.

Летящи старци, прочетох аз заглавието и изумен се зачетох. Лидия беше описала по свой начин нашето посещение при портиера милионер, който в представите ѝ беше придобил свръхестествени качества. Според разказа ѝ, той събираще в дома си полуинвалиди и болни стари хора над деветдесет, на които прилагаше духовна терапия, странна смесица от йогизъм и медитация, която им позволяваше да летят. Веднъж преодолели гравитацията, те се превръщаха в щастливи, весели старци, които забравяха болести, грижи, неволи и плавно се носеха в пространството на неголемия салон, където единствено можеха да се радват на своята безтегловност.

Бях доста смутен и почти разстроен от факта, че Лидия беше написала истински разказ. Той беше нелогичен, пълен с грешки от сюжетен и особено от граматически характер, но няколко образа в него — на летящия Бай Моис, на неговата любима икономка, както и на циганина градинар, бяха забавни и истински. Те левитираха в неговия салон, след което се прегръщаха във въздуха, говорейки си остроумни нежности, на които дори аз се усмихнах няколко пъти. В същото време ние с Лидия седяхме като завързани с вериги на канапето в хола на Бай Моис, забили поглед в краката си, без да можем да погледнем нагоре към летящите хора. Удивих се, защото Лидия бе написала метафорична творба, без може би дори да беше чувала за тази литературна форма.

Свърших с четенето и нямах кураж да кажа нищо. Бяхме преживели едно и също събитие, но у мен то не бе оставило дълбоки следи, докато у Лидия бе възбудило въображението и чувствата ѝ до

степен да я принуди да ги опише. Имах пред себе си писателка, която правеше безброй правописни грешки, танцуваше в нощен клуб, беше доскоро полупроститутка, никога не беше учила как се пише книга, но беше успяла в продължение на няколко дни да съчини литературна, напълно прилична история за един свръхестествен старец, когото и двамата бяхме срещнали, без това да има литературни последици за мен. Спомних си за уроците по писане, с които само преди седмица я наставлявах, и се почувствах глупак. Лидия беше имала кураж да напише разказ и аз разбрах, че той нямаше да бъде последното ѝ литературно творение. Стана ми малко тъжно, защото разбрах, че някои хора, независимо какво правят и как живеят, се раждат писатели, а други като мен — издатели.

— Много ли е калпаво? — попита тревожно тя по абсолютно същия начин и със същото изражение в очите, което вече бях виждал у не един писател.

— Не, Лидия, не е калпаво. Интересно е. Защо го правиш?

— Не знам — напълно искрено отговори тя.

Значи, ще стане писателка, помислих си аз и разбира се, първото, от което се разтревожих, беше дали щях да я загубя. Като че ли някога е била моя.

Лидия се зарадва на отговора ми, все едно че беше издържала зрелостен изпит, след което се хвърли на врата ми и ме завлече на дивана. Дори не ми мина през ум, че може би го правеше от благодарност. Не, просто това беше нейният първи мъничък успех, а успехът на писателя, както е известно, е неговият афродизиак. Дозата беше силна и в оня момент аз мислено си пожелах Лидия да напише още разкази.

След като всичко свърши, реших да ѝ покажа ръкописа, който бях получил. Внезапно изпитах нужда от нейната интуиция, от любовта и нежността, на които беше способна и които така добре беше изразила в краткия си разказ за стегодишния Бай Моис и неговата икономка — любима, е, която се носеха на невидими криле из просторните стаи на неговия странен дом.

— Това ли е всичко? — попита тя, след като свърши с текста.

Кимнах утвърдително с глава.

— Този железнничар сигурно е знаел какво се е случило е Естер. Може и да е жив. А може дори и да знаем къде е.

Погледнах я въпросително.

— Ще трябва пак да посетим Бай Моис. Стогодишните знаят много и различни неща.

След тази сибилинска фраза Лидия се върна върху литературното си творение и за първи път ние правихме нещо заедно, различно отекс. Четохме текста ѝ на глас, аз тълкувах някои фрази по начин, на който самата авторка силно се учудваше, но след това се съгласяваше с мен, деликатно и дискретно оправих граматическите грешки, като ѝ обясних кога се използва възвратно местоимение и правилата на пълния член.

Стана привечер и тя изведнъж се сети, че трябва да е в клуба, където работеше като танцьорка. Въздържах се да ѝ кажа какво мислех по въпроса, а и какво по-добро можех да ѝ предложа в онзи момент? Имах желание да ѝ пригответя вечеря, но после се упрекнах, че отново я слагам в клишета, които изобщо не ѝ подхождаха. Изпратих я със съжаление и само петнадесет минути по-късно усетих, че ми липства. Нещо се беше случило между нас, което не се наемах в момента да формулирам.

Спах непробудно през цялата нощ с щастливата илюзия, че съм прескочил в светлата част на живота си.

Когато на другата сутрин чух упорито звънене на вратата, първата ми мисъл беше, че трябваше да дам на Лидия ключ, за да влиза и излиза, когато си пожелае. Сънен и щастлив, още по пижама, се втурнах да ѝ отворя, но на вратата се оказа Кубрат Генов.

Той дори не ми даде възможност да се опомня, нахлу направо в жилището ми и ме запита с тона на инспектор Жавер от „Клетниците“:

— Вие ли ми изпратихте това?

Тикна ми в ръцете жълт плик, който подозрително приличаше на оня, с който получих ръкописа на железничаря. В него имаше други тридесетина страници текст, написани със същия шрифт и отпечатани на същата хартия като ръкописа, който бях получил по пощата предишиния ден.

Това сега градушка от ръкописи ли е, измърморих по-скоро на себе си и като поканих Генов да седне, се зачетох в поредната порция спомени. Този път разказът беше от името на някоя си Боряна и гласеше следното:

3.

През 1941 година завършвах елитното училище Дойче Шуле, когато баща ми, полковник в армията на Н.В., един ден ми каза, че има много интересно предложение за мен. Съпругата на министър-председателя търсела млада асистентка с отличен немски език. Генерал Луков, с когото баща ми поддържаше близки връзки, го попитал дали съм щяла да се съглася да поема тази функция. Щяла съм да бъда нещо като секретарка на госпожата, както и нейно доверено лице. Госпожа Ф. имала много работа напоследък след подписването на Пакта за присъединяване на България към Оста и заради многобройните контакти с германците, които се отваряли пред нея. Освен това тя желала да запази и мястото си в Етнографския музей, който ръководела по онова време, та тази натовареност я карала да търси помощ отвън.

Предложението на баща ми ме смuti, винаги си бях представяла, че след завършване на училището, в което бях пълна отличничка, щях да замина в някой престижен университет в Германия да изучавам история на изкуството или друга възвишена дисциплина, освен това преди няколко месеца се бях записала в неотдавна създадената младежка организация „Бранник“ и щях да съжалявам за честите излети и срещи с другари от организацията. Тя беше съставена по германски образец, мисля, около Нова година на 1941, и естествено, най-напред в нея се записахме почти всички ученици от последните класове на Дойче Шуле. Самият доктор Клечков, председателят на „Бранник“, дойде в големия салон на училището, където много хубаво говори за бъдещето на нацията и за нашата роля в него, след което започна записването. На всички нови членове раздадоха униформи, една зимна и една лятна. Изпяхме след това „Боже, царя ни пази“ а духовата

музика на училището изпълни и „Дойчланд, Дойчланд юбер алес“, чиито думи, като немски възпитаници, вече бяхме научили. Емблемата на организацията беше буквата Б, което значеше „Борис, Бог, България“. По щастливо, както си мислех тогава, съвпадение това Б беше инициалът и на моето име, Боряна. Разказвам това, за да стане ясно, че макар и да идваше от много високо място, поканата не беше толкова изкусителна за мен, колкото училищният ми живот.

Споделих с родителите си, че предпочитах училището, а след това Германия пред секретарското място, но баща ми ме посъветва да размисля. „Госпожа Ф., каза той, също е завършила в Германия, както и министър-председателят. Ако ѝ бъдеш полезна, ще получиш после стипендия за най-хубавия германски университет. Времето сега е такова, че всички трябва да помогнем, а за учене имаш после цял живот. Освен това никой не те кара да се отписваш от „Бранник“ напротив, ще бъдеш вероятно още по-активна.“ Можеш да си представиш притеснението ми от работата, която ми предстоеше. Оставаха ми още няколко месеца до края на учебната година, която исках да завърша с всички мои връстници, но госпожа Ф. настояваше да започна веднага. В Дойче Шуле учехме стенография и машинопис, бях отличничка и по двата предмета, а с немския език се справях добре, така че притесненията ми бяха най-вече от психологически характер. Страхувах се дали госпожа Ф. щеше да ме хареса и одобри.

Случи се така, че когато ме представиха там, присъстваше и съпругът ѝ, министър-председателят, който на живо изглеждаше много по-приветлив, отколкото на снимките във вестника, където го бях виждала. Той ми се усмихна сърдечно и ме заговори направо на немски. Разказа ми, че и той бил следвал в Германия. Говореше немски правилно, но с неизличим балкански акцент, който придаваше някаква твърдост на езика. В Дойче Шуле имахме германци за преподаватели, които бяха особено

взискателни към произношението, така че се бях научила да говоря немски почти без акцент и бях много горда с това. Къде за добро, къде за зло, почти перфектният ми немски се оказа по-късно единствената ми професионална квалификация, защото германски университет така и не видях, по причини, за които сам ще се сетиш.

Постъпих на работа в началото на февруари 1941, а работното ми място беше домът на господин и госпожа Ф., както и навсякъде, където я придружавах, въоръжена с бележник, в който записвах с молив каквото тя ми наредеше. Бяха стенографски записи, които после превръщах в текстови, а бележниците, след като ги напълнех, предавах на госпожа Ф. Тя ги заключваше в един специален шкаф, където държеше и своя дневник. Всеки ден записваше в него с най-големи подробности с кого се беше срещала и какво си бяха казали. Бях от малкото, които знаеха както за дневника, така и за бележниците, но за това по-нататък...

Първият ми ярък спомен от онова време беше от 28 февруари 1941. Как си спомням точно датата ли? Заради две неща: тогава за първи път в живота си видях самолет и получих мартеница от госпожа Ф., която дълго пазих за спомен. Каза ми да я придружа на летище Божурище, откъдето господин Ф. трябвало да замине на важна мисия във Виена. Самолетът бил изпратен специално за министър-председателя от Хитлер. Поради лошото време обаче бил затънал на летището и трябвало да го вадят от калта. Госпожа Ф. и секретарят на министър-председателя бяха единствените изпращачи, а с него в самолета пътуваха още няколко негови подчинени. Себе си не смятам между изпращачите. На мен госпожа Ф. връчи голяма кошница с мартеници, с които закичихме всички, когато пристигнахме на летището. Когато тя лично закачи мартеница на немския пилот, той помисли, че му слагаме някакъв знак срещу магия, и каза: Ich bin nicht abergläubisch^[1], но госпожа Ф. му обясни, че това е укражение за наш празник, и той прие мартеницата.

Бяхме на няколко метра от самолета и аз изпитах истински страх, когато четирите перки се завъртяха, а след това машината се заклати като патица и все пак полетя. Госпожа Ф. снизходително се засмя на притеснението ми и каза: „Не се бой, Rüppchen“^[2], това е немска машина, най-добрата в света. След това доверително ми прошепна: „Скоро тук ще има много такива“ — и ми намигна дяволито.

Разбрах какво е имала предвид още на следващия ден, когато всички вестници писаха, че министър-председателят е подписал Пакта за присъединяване на България към Оста, Пресата ликуваше, всички изглеждаха много доволни, че сме се сдобили с толкова мощен съюзник като германците. Госпожа Ф. беше особено доволна от публикацията в „Зора“ и специално се обади на редактора да му благодари.

Запомних и датата 2 март, защото тогава за първи път влязох с госпожа Ф. в Народното събрание, където нейният съпруг държа реч по повод присъединяването. Беше много тържествено. Парламентът беше претъпкан с хора, всички депутати приветстваха радостно господин Ф., само няколко души от опозицията се опитаха да говорят срещу него, но бяха освиркани. Ложите бяха пълни с дипломати, имаше и доста военни, всички радостно се поздравяваха, а накрая идваха при госпожа Ф., прегръщаха я и я целуваха. Всички казваха новия поздрав „Хайл“ и протягаха напред ръка, както бях виждала това да правят германците по кинопрегледите.

По повод подписването на Пакта германското посолство даде голям прием. Госпожа Ф. се беше облякла за него официално и отиде там със сестра си Фани. Чух я, че й казва да се потанцува хубаво с германските офицери, сега му било времето.

Бързо разбрах обаче, че госпожа Ф. можеше да бъде не само усмихната, но и зла и коварна.

На другата сутрин след приема при нея дойде човек с вид на полицай, когото не познавах. Госпожа Ф. го прие в салона, но вратата беше откърхната и аз я чух възмутена да възклика: „И това ми било българки! Тия Петрови трябва веднага да бъдат уволнени. А оная Въртиопашка Влада заслужава Богдан да я обеси“.

Следобед дойде на чай Розине, съпругата на германския посланик, и двете дълго си хортуваха на немски в салона.

„Това е още тайна, чух да казва госпожа Ф., но с Вас не мога да не я споделя.“

На другия ден се разчу, че двете придворни дами на царицата, сестрите Петрови, били уволнени, а Влада Каастоянова, дъщерята на Рачо Петров, която се подвизаваше като журналистка, била принудена да напусне България. Вината на Петрови била, че в деня на подписването на Пакта били поканили на чай английския посланик Рендел. Бяха прокудени чак в Будапеща, за да не можели да влияят на царицата. Учудих се, че това беше възможно, всички знаеха кои са сестрите Петрови и колко царицата държеше на тях, но дочух, че царят се бил съгласил с уволнението, тъй като англофилите били опасни. Другата набедена англофилка, Влада Каастоянова, беше дори осъдена на смърт, но до обесване, както искаше госпожа Ф., не се стигна, защото предвидливо вече беше напусната страната. След това чух, че работела в Би Би Си в Лондон и госпожа Ф. позеленяваше от яд, когато я казваха, че Влада отново е говорила срещу правителството и срещу царя. Казвала била, че България скъпо ще плати своето безумие, при което госпожа Ф. не пропускаше да натякне на съпруга си защо не я били обесили, както я се било полагало. Аз, естествено, не слушах Радио Лондон, защото беше строго забранено, а и смятах англичаните за наши врагове.

През този месец март наистина имах много работа, но бях доволна, защото можех също така да усъвършенствам и немския си. Причината бяха

германските войници, които преминаваха, а госпожа Ф. искаше, ако това беше възможно, да прегърне всеки един от тях поотделно. Те бяха 750 хиляди, но това явно не я притесняваше. Колкото повече германци имало в България, толкова по-добре било за нас. „Те са толкова стройни, спретнати и скромни!“, казваше ми с възхищение тя. „Теб ще оженим за германец, «Piippchen» намигаше ми заговорнически. Госпожа Ф. организираше посрещането на германските войници. Събирахме за тях в няколко пункта всичко, за каквото тя се сетеше: ябълки, цигари, вълнени чорапи, бонбони, шоколади, бутилки с българско вино и ракия.

Един ден хукна в покрайнините на София с още две министерски жени, следвани от автомобили с провизии. Сварихме колоните с германци и започнахме да раздаваме. Някои най-много се радваха на плодовете. Apfel, Apfel^[3], викаха с протегнати ръце, а ние им давахме каквото се случеше. Чудех се за какво им бяха потребни вълнените чорапи в Гърция, но взимаха и тях. Можеше да са ги занесли после в Сталинград, знам ли, там повече са им трябвали. По бузите на госпожа Ф. се стичаха сълзи, когато посрещаше германците. Наистина се вълнуваше само при вида им. Дали беше преживяла някоя голяма любов в Германия по време на следването си и сега виждаше във всеки германски войник възлюбения си, не знам. С господин Ф. се бяха оженили доста късно, нямаха деца и приличаха повече на съдружници във фирма, отколкото на съпружеска двойка. Родителите ми бяха горе-долу на тяхна възраст, но като сравнявах как майка ми гледаше влюбено баща ми, си давах сметка, че между господин и госпожа Ф. любов нямаше.

Придружавах госпожа Ф. и по време на извън протоколните ѝ задължения на съпруга на министър-председателя, веднъж дори ме заведе на кино. Гледахме «Евреинът Зюс» в кино «Роял». Каза ми, че автор на сценария и поръчител на филма бил, един от най-великите мъже на Райха, Йозеф Гьобелс. Трябвало широките маси да

разберат, че евреите винаги са били коварни, долни, подли и единственото, към което се стремели, било унищожението на почтените, честни хора, които им оказвали прием. Всичко, показано във филма, било много правдиво и исторически доказано, твърдеше госпожа Ф. След което прибави, че и в България евреите били същите и че нейният съпруг, господин Ф., и царят, разумен и хуманен, също били наясно за вредната роля на евреите, поради което щели да вземат най-после мерки срещу тази съвременна напаст, от която добрият ни народ само страдал. После добави, че дори това кино «Роял» било доскоро еврейска собственост, но слава богу, вече го отнели от господин Асеов, който го притежавал, но успял по незнаен начин да се измъкне от България и да замине при тези отвратителни, груби и прости американци, срещу които германците също се борели. Но поне Асеов вече нямало да може да трови българите с пошлите американски филми на някой си Чаплин, с които пълнел салона и съответно джобовете си. Освен приятелката ми Сузана, която изключиха от Дойче Шуле, защото, според един нов закон, на евреите не беше позволено да учат във всички училища, не познавах други евреи, затова замълчах.

Откакто германците преминаваха през България, господин и госпожа Ф. често ги канеха в дома си, организираха в тяхна чест чайове, вечери, обеди, на които присъстваха германци и българи, така че моите умения на преводач бяха добре дошли. Правеше ми впечатление голямата радост, стигаща до раболение, на българските гости на тези събирания. Помня една дама, която, силно развълнувана, почти крещеше в екстаз: «Искам да ги видя отблизо (германците), да ги пипна, да ги разгледам, защото те са почти свръхестествени същества».

Някаква лудост беше обхванала софиянци по отношение на германците. Много български семейства се обаждаха лично на госпожа Ф., за да поканят чрез нея германски войници и офицери на трапезата и в дома си. По този повод изготвихме съобщение, което занесох в радиото

и в което се казваше: «Нека на всяка българска трапеза на днешния Великден седнат германски войници». Хората не само ги канеха, но доброволно събираха и пари за тях, с които им купувахме подаръци. Госпожа Ф. се хвалеше, че само за един ден е събрала един милион лева за пакети за германските войници на фронта. Чух я да се шегува с госпожа Брукман, съпруга на германското военно атache, че и пет дивизии да имало в София, нямали да стигнат, за да се задоволели всички искания на софиянци да поканят германци в дома си. Дори царят се поддаде, изглежда, на тази еуфория, защото лично се обади на министър-председателя, за да предложи да се организират всенародни тържества с германците за Велика България. Госпожа Ф. не беше обаче съгласна и склони мъжа си да разубеди Негово Величество. Радостта от германците не бивало да се разпилява.

Ходихме неведнъж да посрещаме колоните с германски пехотинци. Госпожа Ф. ме караше да записвам в бележника си какво сме им раздали. 11 хиляди чифта вълнени чорапи (макар че беше средата на април и вече доста топло!) и над 1000 пакета с ябълки, портокали, шоколади и цигари. Съ branите чорапи скоро достигнаха цифрата 55 хиляди, към тях в калкулацията прибавих и 10 милиона лева събрани за тях средства от гражданството, и то само за седмица, както и 2 милиона яйца! Когато чух за яйцата, силно се изненадах и помислих, че не съм разбрала. Какво щяха да правят германците с тия яйца, запитах госпожата. Но тя ме погледна строго и отговори: «Нашите селяни това имат, това дават за Бог да помага на германците!». Записах и яйцата в бележника. Накара ме да отбележа също, че гражданите сами спирали германските войници, целували ги и ги прегръщали, давали им каквото имат, както и че била видяла с очите си една просякиня, която приближила германците и им дала два пакета цигари. Тюхкаше се, че 3000 български семейства направили заявка да имат германски гости, а не могли да бъдат удовлетворени. Госпожа Ф. прие в собствения си дом шест

войници, като изрично подчerta, че искала да нагости хора, които вече са се били на фронта. На вечерята покани и мен, да правя компания на войниците. Бях седнала до един от тях на масата, симпатичен, но без три зъба в устата, били му избити при Струма. Разказа интересни работи за Франция и за Полша. За първи път чух от него някой да се изказва по толкова враждебен начин за евреите. Нарече ги «болест, от която Европа трябва да бъде изчистена, плъхове, които разнасят чума». Евреите били по-страшни от чумата. В Полша вече ги прибириали в гета, така щяло да стане и във Франция, а скоро и навсякъде другаде. Те били основният враг на Германия и трябало да бъдат завинаги заличени. Така казвал фюрерът. Попита ме дали съм гледала вече «Евреинът Зюс». Бях доволна, че можех да отговоря утвърдително. «Много хубав и правдив филм» намеси се в разговора и госпожа Ф.

Познавах вече отношението на госпожа и на господин Ф. към евреите и мога да кажа, че то не беше никак приятелско. Колкото силно обичаше германците, също толкова силно госпожа Ф. ненавиждаше евреите, които наричаше долни, коварни, нагли, вредни и други епитети, които вече съм забравила. След тях идваха Чърчил, когото тя назоваваше «онзи английски глупак», англичаните, на които пожелаваше всички възможни беди, и «шумците» от които я беше страх. Господин Ф. обикновено се изказваше с по-малко патос, но не пропускаше да подчertaе, «вредната роля на евреите». Когато твърдеше нещо толкова ангажиращо, никога не пропускаше да добави за авторитет фраза от рода на «Негово Величество е напълно съгласен с мен». Оставах с впечатление, че двамата с царя бяха разговаряли по темата и бяха постигнали пълно съгласие относно, вредната роля на евреите.

През август същата година имах ваканция. Госпожа Ф. организираше летни лагери за няколкостотин деца от Македония в наши колонии и летовища. Правеше всичко да се разбере, че майка България не само владееше тези

територии, но и се грижеше за тях. Аз изготвях списъците. По същото време организира и разменни гостувания между «Бранник» на която продължавах да съм членка, и германската Hitler Jugend. Тайно се надявах, че госпожа Ф. през която минаваха списъците, щеше да ме предложи и изпрати най-после, макар и само за две седмици в Германия. Вместо това тя ми съобщи, че ще приджурявам германските младежи по време на тяхното летуване в България, Бях малко разочарована, но после за утешение си рекох, че би било любопитно да видя германци на моята възраст и да общувам с тях.

Заминахме заедно най-напред за Стара планина, а след това за Рила и Седемте рилски езера. Бях горда, че ще им покажа нашата прекрасна природа, с която се гордеех. Бяхме около десетина български младежи от «Бранник» и около двеста млади германци. Униформите ни си приличаха, но те бяха много по-дисциплиниирани от нас. Строевата им подготовка, гимнастиката, която сутрин правеха още в седем, игрите на волейбол и походите в планината приличаха повече на казармени упражнения. Бяха сериозни, рядко се смееха и по нищо не личеше, че са във ваканция. С нас се държаха високомерно и дори леко презрително. Бях доволна в началото, че ще упражня немския си, но те идваха от Бавария и говореха с толкова силен баварски акцент, че понякога ги разбирах с мъка. Когато казваха diese Bulgaren^[4] винаги имах чувството, че долавях презрителни нотки. Не разбирах това отношение! Нали уж бяхме съюзници, братя по оръжие както ги наричаше господин Ф.? Бяхме окачили портретите на техния Хитлер навсякъде, знамето им с пречупения кръст се развиваше в центъра на София. Бях видяла снимките, които господин Ф. донесе от посещенията си в Македония. Там посрещаха нашите войски с портретите на царя и на Хитлер, българското и германското знаме се вееха из цяла Македония, всички си мислеха, че вече сме едно с германците, софиянци си счупваха кръста да им се кланят и да ги канят, същото беше и в провинцията, където

момите в Стара Загора развяваха германското знаме и целуваха ръцете на германските офицери от радост. А тези тука ни наричаха презрително *diese Bulgaren!*

В един от походите в планината минахме покрай каменна кариера, където разсъблечени до кръста хора чукаха камъни с примитивни чукове, качваха ги на колички или ги носеха на ръце до място, където ги струпваха. Това ставаше под охраната на войници и полицаи. Беше горещо и хората очевидно изнемогваха от този труд под палещото августовско слънце. В първия момент ги помислих за затворници. Германците обаче не зная как разбраха това, изведенъж се развикаха: *Die Juden, die Juden*^[5]. Бяха очевидно възбудени от гледката. Приближиха до групата работещи и започнаха да кряскат срещу тях. *Jawohl, Jude*, каза един от германците, като се обърна към слаб висок човек с очила, който буташе с мъка натоварена с камъни количка, *der Jude muss arbeiten, nicht war*^[6]? После заплю високия и се отдалечи под одобрителните дюдюкания на останалите. *Die Juden sind unsere Unglück*^[7], каза ми той и продължи нататък. Сцената не ми хареса. Питах се колко камъни можеше да изчука онзи слаб човек с очила, но явно това не интересуваше никого. Бяхме попаднали на трудов лагер за евреи, каквито вече бяха организирани и у нас. В първия момент помислих, че е случайно, но после съобразих, че може би са искали да покажат на германците как и ние се справяме с евреите, които бяха станали наш общ враг.

Междувременно настъпиха промени с германските приятелки на госпожа Ф. Фрау Розине, съпругата на посланика Риштхофен, дойде един ден разплакана и съобщи на госпожа Ф., че ги отзовавали. Госпожа Ф. обаче бързо я прежали. Новата посланическа съпруга фрау Силке беше бивша кабаретна актриса и това ѝ личеше. Имаше платинено изрусени коси, ходеше с голяма сламена шапка на главата, с копринена, впита в тялото черна рокля и с червени обувки на много високи токове. Смееше се високо с дебел, мъжки глас. От всичко най-обичаше черния хайвер

и въпреки че времената бяха трудни, госпожа Ф. следеше винаги да има от него на масата, когато я посещаваше фрау Силке. Мъжът ѝ беше влиятелен националсоциалист и се беше издигнал до Obergruppenführer и Gauleiter. Двете често се срещаха, въпреки че госпожа Силке имаше някои странни вкусове. Обичаше да посещава ресторани и кабарета, но тъй като съпругът ѝ, обергрупенфюлерът, избягваше да го виждат на такива места, понякога караше госпожа Ф. да я придрожава. «Ох, тази Силке — чух я да се оплаква на господин Ф. — няма умора за нея. Мислех, че още малко и ще се качи на сцената, ще избута онази там, известната унгарка Естер, и ще запее и затанцува на нейно място. И знаеш ли кой беше пак в кабарето? Братът на царя, принцът!» Очевидно госпожа Ф. не одобряваше онова, което се случваше във въпросното кабаре.

Имах чувството, че госпожа Ф. искаше лично да приветства всички германци, които по една или друга причина идваха в София. Министри, генерали, професори или просто търговци. Тъй като това не беше възможно и протоколът не ѝ позволяваше да бъде навсякъде със съпруга си, уреждаше в собствения си дом на ул. «Кракра» чайове, обеди, вечери, приеми и какво ли не още. Върволицата от гости не спираше месеци наред. Госпожа Ф. ме караше точно да записвам имената, званията и всички други подробности около посетителите, след което тя нанасяше в дневника си кратки бележки за срещите. Поддържаше огромен гардероб и внимаваше никога дрехите ѝ да не се повтарят, когато се срещаше с едни и същи хора. Изобщо не беше хубава, имаше доста натежала за възрастта си фигура, но беше много суетна и желаеше винаги да бъде по последна мода. Една част от работата ми беше да уговорям нейните срещи при шивачки, шапкарки, обущари, цял гарнизон от хора, които се грижеха за външния ѝ вид.

Много от нейните срещи съм забравила, но някои си спомням и до днес.

Помня например много добре, когато отидохме да разгледаме германската изложба в БИАД, защото тогава за първи път видях царицата на живо.

Госпожа Ф. трескаво се готви и облича за случая, искаше да ѝ направи добро впечатление. Там беше и фрау Силке, облечена доста странно като всеки път: с лятна рокля от копринено имприме и с късо палто от сива агнешка кожа. Носеше отново червени обувки с високи токове. Госпожа Ф. се спогледа многозначително със съпругата на министър Станишев. Всички се въртяха около царицата, която се държеше естествено и по едно време дори направи забележка на царя, че носната му кърпа се подавала от джоба. Всички угоднически се засмяха. На изложбата имаше специално място, където бяха подредени книги и материали срещу евреите. Хвърлих бегъл поглед: имаше много илюстрирани издания, на които се виждаха карикатури на евреи с големи, криви носове, кървяси очи и кървави ножове в ръце. Текстовете обясняваха какво готвеха на мирния германски народ и неговите приятели тези зли хора. Госпожа Ф. се опита да привлече вниманието на царицата към тези книги, но тя отговори доста сухо на немски: «Das interessiert mich nicht»^[8] и взе да разглежда една биография на Франко.

Беше през септември 1942 година, ако не се лъжа, когато на господин Ф. му съобщиха, че в София за няколко дни щял да дойде братът на Херман Гьоринг, Алберт. И двамата с госпожа Ф. изпаднаха в истинска еуфория от тази новина. Господин Ф. не само се беше срещал вече със знаменития летец Херман, един от най-приближените на Хитлер, но се смяташе и за негов приятел. Гьоринг му беше направил личен подарък, автомобил за рождения ден, и госпожа Ф. се разхождаше с този кабриолет из София и околностите с безмерна гордост. Никой друг не можеше да се похвали с такъв жест на внимание! Госпожа Ф. беше вече изготвила цяла програма за брата на берлинската

знаменитост, която включваше посещения на Рилския манастир, германската изложба против евреите, Етнографския музей, с който не пропускаше да се похвали, и още други забележителности. Беше написала две брошури — едната за българските черги, а другата за пафтите, които Министерството беше превело на немски език. Тя приготви няколко броя, с които искаше да дари знаменития си гостенин. Бяха предвидени също вечери в Юнион клуб, както и интимна вечеря вкъщи, на която искаше да покани някои големи хитлеристи, както тя ги наричаше, начело със семейството на фрау Силке и нейния обергрупенфюер.

Както разбрах, братът на Гьоринг идващ от Виена, която предпочитал пред твърде военизирания Берлин. Беше генерален директор на фабриките «Шкодаверке» и се предполагало, че може да предложи някакво сътрудничество с България. Доста германски фирми се интересували от новия си съюзник България, сега било времето и нашата икономика да се замогне чрез тях, разсъждаваше на глас госпожа Ф.

Запомнила съм това посещение не само заради името на знаменития гостенин, но и защото то се разви по неочекван начин.

Когато госпожа Ф. съобщи с радост новината на своята приятелка посланичка, фрау Силке, остана крайно изненадана от реакцията ѝ. Чух целия разговор, защото се водеше в мое присъствие.

— Не се радвайте толкова, скъпа моя — каза фрау Силке, — защото Алберт по нищо не прилича на Херман. Може дори да не са истински братя. Но не за това става дума.

След което обясни на госпожа Ф., че поведението на Алберт във Виена било, меко казано, чудновато. Той не само не одобрявал расовите закони, но си позволявал да излиза в открита защита на евреите. Имало случай, при който влязъл в открит конфликт с хората от SA^[9], който щял да завърши много зле. Както госпожа Ф. знаела, от

време на време националсоциалистите провеждали в Райха назидателни акции срещу евреите, защото населението не трябвало да забравя в никой момент кой е неговият основен враг. При една такава акция Алберт се намесил по молба на своя личен шивач, евреин. Националсоциалистите съблекли майката на шивача, седемдесет и пет годишна възрастна еврейка, и я изложили гола на улицата пред изпочупените витрини на магазина му. Алберт Гьоринг побеснял, когато разbral, и отишъл на място. Загърнал жената със собственото си палто, развикал се на националсоциалистите и им казал, че ще трябва най-напред да съблекат него, брата на Гьоринг, преди да гипнат с пръст жената. Много неприятен инцидент, обясняваше фрау Силке, който поставил в неудобно положение самия Херман. И друг път му били докладвали, че брат му Алберт се застъпвал за евреи, но този път скандалът бил публичен. Използвал знатното роднинство, за да изкарва визи за познати евреи и така успявал да ги спаси от лагерите. Трябвало да се внимава с него! Освен това гледал с нескрито пренебрежение на фюрера и си позволявал саркастични забележки по негов адрес. Били го чували да казва, че не бил достатъчно изтънчен като Хитлер за музиката на Вагнер, която го приспивала, но с удоволствие се забавлявал на чардашите на Имре Калман и на канканите на Офенбах. Това било чиста провокация, като се имало предвид, че и двамата композитори били евреи и музиката им вече била забранена в Райха.

Госпожа Ф. беше стъписана и разстроена. Каза, че чувствала като лична обида поведението на Алберт Гьоринг, но си мислех, че просто беше разочарована, че нямаше да може да се появи публично с брата на един от най-известните хора в Райха.

Веднага предложи на фрау Силке да отменят цялата програма, но тя я посъветва обратното: господин Алберт Гьоринг бил «добре информирано лице» от него можели да научат неща, за които не пишело в официалните бюлетини.

В следващите два дни в къщата на Ф. не се говореше за нищо друго, освен за знатния гостенин. Той обаче обърка всички предварителни планове на госпожа Ф., защото отказа официалните приеми. Не бил по работа, просто минавал оттук. Нямало да се среща с никого. Познавал се с принц Кирил, та щял да се види с него. Също и с швейцарския дипломатически представител, Шарл Редар. Щели да разговарят за Червения кръст. В София щял да остане само два дни и да преспи една-единствена нощ. В министерството на господин Ф. били изненадани, че Гьоринг отказал да се види даже с германския посланик, обергрупенфюрера. «Той дори не се чувства германец», възклика съвмущение госпожа Ф., когато приятелката ѝ Силке ѝ съобщи новината. Господин Ф. обаче поканил Гьоринг на разговор в министерството и той приел. Когато разказа на госпожа Ф. съдържанието на разговора, тя просто позеленя. «Той дойде при теб да се застъпва за евреите! — викаше невъздържано тя, та се чуваше из целия апартамент. — Но това е нахалство.»

Алберт Гьоринг бил научил, че правителството подготвяло изселване на евреите за Полша, защото министър Ф. бил написал писмо с такова искане до Фон Рибентроп в Берлин. Крайно време било «еврейският въпрос да бъде окончателно решен и е България», пишело в писмото. Българското правителство щяло да си плати каквото трябвало, за да приберат евреите в лагерите в окупирана Полша. Господин Ф. предлагал на Фон Рибентроп да ги закарат дотам с български железници, за да станела работата по-бързо. Фон Рибентроп отговорил обаче, че редът за изселване на българските евреи е предвиден едва за началото на 1943 година. Имало ред, който трябвало да се спазва. Господин Ф. попитал Алберт Гьоринг дали не можел да съдейства процедурата да се ускоряла. Бил много изненадан обаче от отговора. Тъй като знаел миролюбивия характер на българите, отговорил му Алберт Гьоринг, би искал да предупреди министър Ф., че такова решение щяло да има фатални последици за

евреите. Лагерите в генералгубернаторството били място за тяхното изтребление. Бил дошъл в България, за да направел каквото можел, искал да предупреди българите да не вземали решение с фатален характер. По същия повод щял да се срещне и с швейцарския дипломат в София Шарл Редар, за да го помолел за същото чрез действия на Червения кръст. Господин Ф. му отговорил по свойствения за него начин, в смисъл че България била лоялен съюзник на Германия и щяла да действа по всички въпроси в съгласие с взаимния интерес на двете страни. Дори за моите двадесет години по онова време стана ясно, че съдбата на евреите беше решена от господин Ф.

Посещението на Гьоринг донесе още едно разочарование на госпожа Ф. Вечерта, в която тя все пак се надяваше той да ѝ гостува за вечеря, Гьоринг беше предпочел компанията на принц Кирил, с когото го видели в едно известно кабаре на улица «Веслец», където се подвизавала известната унгарска певица и танцьорка Естер.

Не се изненадах, когато госпожа Ф. нареди почти заповеднически на съпруга си да провери най-после коя точно беше Естер и ползваше ли се, както била чувала да се говори, от протекцията на князя. Какъв беше резултатът от проверката, така и не разбрах. Но от някои следващи събития стана ясно, че госпожа Ф. не беше забравила за Естер, която ѝ отне удоволствието да приеме като гостенин Алберт Гьоринг.

Не след дълго ми съобщи, че ще ме вземе със себе си и с господин Ф. по време на тяхното четиридневно посещение в Будапеща. Изтълкувах го като опит да удържи част от обещанието си при постъпването ми на работа при нея, «да видя свят». Пътувахме с влак, като госпожа и господин Ф. бяха наели две купета в първа класа, едното беше за тях двамата, а другото за придружаващите ги лица, между които бях и аз. За първи път излизах зад граница и хвърчах от радост. Освен бранническата униформа си взех и две плисирани поли в комбинация с копринени бели

блузи, които госпожа Ф. ми подари. Делегацията беше скромна, тъй като пътуването било «частно».

Всъщност господин Ф. отиваше в Будапеща, за да получи титла доктор хонорис кауза от Будапещенския университет. Освен церемонията, която мина много тържествено в присъствието на дипломати, професори и други официални лица, програмата включваше посещение в операта, с една дълга и доста скучна унгарска патриотична опера, екскурзия до местност с римски разкопки, посещение на едно от най-известните унгарски кабарета и дори на традиционна унгарска сватба. Госпожа Ф. беше дошла с два големи куфара, от които вадеше тоалет, след тоалет. Като че ли искаше да смае света с коприни, перли, шапки и лисици. На представлението в операта я чух да казва, на мъжа си: «Моите лисици са похубави от тези на госпожа Хорти». Семейство Хорти също бяха дошли в театъра в чест на господин и госпожа Ф.

Един следобед, когато господин Ф. отиде да гледа отново археологически разкопки, тя поиска да я придружат до нашата легация. Щяла да говори по един конфиденциален въпрос с вицеконсула Тошев. Попита го направил ли е вече проверката за унгарската актриса Естер Бергер, както му била заръчала от София. Той отговори утвърдително и ѝ подаде лист, написан на пираща машина. Госпожа Ф. хвърли бегло поглед, усмихна се тържествуващо и каза: «Така и предполагах!». След което отидохме в сладкарницата на Жербо, където за първи път в живота си ядох вермичели от кестени, отгоре със сметана. Вечерта бяхме на ресторант и госпожата с интерес слушаше клюки от будапещенския хайлайф. Когато разказвала историята на италианския посланик Таламо, който имал любовна афера с известна кабаретна танцьорка и се излагал публично, госпожа Ф. Многозначително отбелязала: «Не е единственият, и ние си имаме такъв!». Мъжът ѝ строго я изгледа, но тя не се смущи.

Когато се върнахме, госпожа Ф. се разболя от силна простуда, резултат от разголените рокли, с които се

разхождаше из Будапеща, както тя сама каза. Това я задържа около седмица на легло, но и през това време не престана усилено да действа. Бях неотльчно до нея, тъй като тя не можеше да излиза навън. Чух на два пъти да споменава името на Естер, певицата от кабарето. Първият път беше, когато запита господин Ф. дали вече министерството е направило необходимото за нейното екстрадиране. И вторият път, когато бурно и на висок глас реагира, разбирайки, че някой от Двореца се бил застъпил лично за кабаретната актриса. «Също като Таламо — възклика тя. — Не стига, че се излага да срами фамилията, ами и ще се меси в работите на министерството». Останах с впечатление, че ставаше дума за принца, брата на царя, но не мога да го твърдя с положителност. След това за Естер повече не се спомена.

Трябва да спомена, може би, и друго едно лице, за което си спомням от този период и което изигра някаква роля в живота на господин и госпожа Ф.

Това беше швейцарският дипломат Шарл Редар. За разлика от италианския посланик Мажистрати, японския, на когото съм забравила името, и обергрупенфюрера на госпожа Силке, той не идваше нито в Юнион клуб, пито на вечерите в дома на господин и госпожа Ф. На тези вечери от един момент нататък всяка вечер се пееше една и съща германска песен, която всички научихме наизуст.

«Linter der Laterne, bei der Kazerne. Wer wird bei der Laterne stehen wie einst Lilli Marlen». [10]

„Чудесна песен и толкова тъжна“ казваше всеки път госпожа Ф. и се просълзяваше.

Както казах, швейцарският дипломат Редар не присъстваше на тези сбирки. Бях го виждала само когато придружавах госпожа Ф. на големи манифестации, където беше канен целият дипломатически корпус, като например Деня на детето, 24 май, и други, в които госпожа Ф. винаги участваше. Особено държеше на Деня на детето, който се беше превърнал в дворцов празник, тъй като на него можеха да бъдат показвани и царските деца.

През тези две години, докато служех у госпожа и господин Ф., два пъти придружавах госпожата на празника на Деня на детето. По това време София винаги е била най-хубава, с разкошна зеленина и с толкова много цветя, че можеха да затрупат целия царски дворец. Цяла София се стичаше да види колоните от празнично облечени деца, които дефилираха пеш или качени на украсени с цветя камиони пред двореца. Там на първа линия стоеше права царицата заедно с двете си деца, а наоколо се нареждаха всички министри, генерали и най-видните хора от Двореца. Пред очите им минаваха не само всички училища, но дори и детските градини, както и Училището за слепи, на което даваха специален камион, в който настаняваха слепите ученици. Госпожа Ф. се гиздеше особено грижливо за този ден, слагаше най-хубавите си шапки и много държеше да бъде забелязана от царицата, която, по мое мнение, по-скоро я отбягваше.

„Колко е хубав този празник! — чувах я да коментира. — Така малките поданици ще знаят отсега кой ще бъде техният цар.“

Швейцарецът Редар присъстваше дискретно на тези публични празненства и никога не се стремеше да бъде на първа линия. За разлика от други дипломати от корпуса, господин и госпожа Ф. не го канеха на интимни, приятелски вечери вкъщи.

Дойде един-единствен път в дома на господин Ф. и това беше по работа. Беше през март месец, когато нещо се готвеше срещу евреите, защото чух господин Ф. многократно да говори за тях, както и да назва на съпругата си, че трябало да бъде дискретна, докато „работите привършват“ и че такава била, „царската заръка“. Никакви излишни приказки! Самият цар се бил изнесъл с царицата и децата от София и бил наредил да не го беспокоят. Преди това обаче швейцарецът многократно се обаждаше вкъщи да търси господин Ф., но госпожата ми даваше знак с ръка да отговарям или че го няма, или че е зает и че ще го потърсят, когато министър-председателят се освободи. Тази

игра продължи повече от месец, докато най-после срещата се състоя. Учудих се малко, че господин Ф. приема швейцареца не в служебния си кабинет в министерството, а в дома си, но тъй като вече познавах безмерното любопитство на госпожата, го отдалох на желанието й лично да научи съдържанието на техния разговор. Господин Редар беше от френската част на Швейцария и говореше предимно френски, който не беше силният език на господин Ф. Затова беше решено разговорът да се води на немски, за всеки случай и с преводач, въпреки че швейцарецът владееше езика. Този преводач бях аз. Рядко съм изпитвала такова напрежение и дори страх, както при този разговор. Господин Редар беше около петдесет и пет годишен, достолепен и спокоен на вид. Горе-долу така изглеждаше и господин Ф. Изумих се, когато двамата мъже повишиха глас и дори се скараха. Темата бяха евреите. Господин Редар бил научил, че щели да бъдат изселвани в лагери в окупирания Полша, и беше дошъл с искане на британското правителство, чиито интереси Швейцария представлявала, четири хиляди и петстотин еврейски деца, придружавани от петстотин възрастни, да бъдели пуснати да заминат за Палестина. Господин Ф., който беше възпитан човек, се ядоса и остро отказал. Швейцарецът, който също беше възпитан, не му остана длъжен и повиши глас.

„Вие изпращате на смърт тези деца!“, почти се развика той на немски.

Господин Ф. отговори сухо, в смисъл че вече било късно, тъй като влаковете били тръгнали, както и че нямало място за сантименталност. Разделиха се сърдити и без да си подадат ръка. Мислех, че сърцето ми ще изхвръкне от напрежение. Господин Ф. беше изобщо забравил, че съм там, и когато госпожа Ф., сильно възбудена, тъй като беше чула всичко зад вратата на кабинета, влезе при него, той избухна в ругатни срещу швейцареца. Защо се месел и какво го интересували нашите евреи? Сигурно било, защото наскоро Комисарството по еврейските въпроси

било конфискувало тридесет милиона на някакъв швейцарски евреин, решил да прави бизнес с България, И пак навсякъде тия англичани, които мразели страната ни и се бъркали в нашите работи. Беше ядосан и силно зачервен, но първото, което направи, беше да се обади в Двореца, за да го свържат с царя. Оттам му отговориха, че царят е извън София, но ще предадат обаждането. Действително, след около час царят се обади и аз веднага познах гласа му по телефона. Както винаги, говореше тихо и много учитиво. Говориха кратко и разговорът очевидно успокои господин Ф., защото след него той каза на жена си: „Кита, той мисли като мен и напълно ме подкрепя.“

С това епизодът с тези деца беше приключен.

Спомних си за тях година и половина по-късно, когато вечерта на осми срещу девети септември госпожа Ф. трескаво приготвяше неголям куфар с багаж, което хич не беше обичайно за нея, и прибираще разни документи. Разбрах, че двамата с господин Ф. панически бягаха. Аз също исках да избягам и да се прибера у дома. Страхувах се за баща си, който беше царски офицер, както и за брат си, който беше станал юнкер. Госпожа Ф. обаче не ми разреши. Връчи ми пет подвързани големи тетрадки с дебели корици и една друга, която приличаше на албум за снимки. Това бяха дневниците на господин и госпожа Ф., които тя реши да ми довери, смятайки вероятно, че като младо момиче и частно лице няма да бъда претърсвана при последвалите събития. Нареди ми да си отида вкъщи едва след като те напуснат дома и да скрия на сигурно място дневниците. Двамата с господин Ф. излязоха към 10 часа вечерта. Били отишли, както после се разбра, в швейцарската мисия при Редар, от когото поискали политическо убежище. Той обаче не ги приел, въпреки че Швейцария беше неутрална държава и привидно не взимаше участие в политическите събития, които засягаха и нас. Оттам господин и госпожа Ф. отишли в турското посолство, където останали около десетина дни, но след този срок турците ги предали на руснациите. По-нататък

историята е известна. Не видях никога повече госпожа Ф., въпреки че след години тя си върна всички имущества и заживя отново в апартамента си на улица „Кракра“. За разлика от нея, въпреки че бях само една ученичка от Дойче Шуле и нейна частна секретарка, аз не само бях разпитвана и държана близо седмица в милицията, но и прекарах принудително няколко години в провинцията, не можах да завърша университет, нито германски, както мечтаех в глупавата си младост, нито български, и се пенсионирах като дребна служителка в Балкантурист, където раздавах туристически проспекти на източногерманци. Госпожа Ф. не ме потърси никога, за да си поиска дневниците.

Аз обаче сама ги предадох. Бяха арестували баща ми и брат ми и аз ги откупих чрез тях. Намерих начин да го сторя. Дневниците потънаха някъде, но след повече от четиридесет години изведнъж изплуваха и аз сеслиах, когато ги видях издадени като книги. Дали бяха същите? Не мога да твърдя, защото не ги бях чела подробно. Внимателно прочетох дневника на госпожа Ф. и в общи черти събитията, на които аз съм била свидетелка, бяха такива, каквито ги помнех. Някои факти обаче липсваха. Дали тя не ги беше вписала, или издателите бяха решили да ги спестят, е въпрос, на който не бих могла да отговоря. Ако моите записи помогнат да се хвърли повече светлина върху съдбата на някои изчезнали хора, бих била доволна и удовлетворена. Защото си спомням какво преживяхме с майка ми, когато изчезнаха баща ми и брат ми, както и всичко, което трябваше да сторя, за да се върнат те обратно, макар и след години.

[1] Ich bin nicht abergläubisch — Не съм суеверен. — Бел.авт. ↑

[2] Püppchen — Бебчо (нем.) — Бел.авт. ↑

[3] Ябълки, ябълки (нем.) — Бел.авт. ↑

[4] Тия българи (нем.) — Б.авт. ↑

[5] Евреи, евреи (нем.) — Бел.авт. ↑

[6] Евреинът трябва да работи, нали така? (нем.) — Бел.авт. ↑

[7] Еvreите са нашето нещастие (нем.) — Бел.авт. ↑

[8] Това не ме интересува (нем.) — Б.авт. ↑

[9] Sturmabteilung: паравоенно образувание на Националсоциалистическата партия, което организирало еврейски погроми. — Бел.авт. ↑

[10] “Под фенера, при казармата. Кой ще стои при фенера, както някога Лили Марлен” (нем.) — Бел.авт. ↑

4.

Тук страниците свършваха.

Нямаше съмнение, че и вторият, както и първият текст, трябваше да ми разкрият неизвестна история от миналото, в която по странен начин се бях оказал замесен. Чрез Балканска? Чрез Нели Калева? Или чрез Лидия? А може би чрез някого другого, който за момента предпочиташе да остане дискретно в сянка? Някакъв тайнствен Събирач на дневници и спомени желаеше да направи публична една история. За целта беше изbral един второстепенен издател като мен и полицейския инспектор Кубрат Генов, на когото още се колебаех каква степен на важност да присъдя. Ако изборът на Събирача бях само аз, щях да си избера като причина една от няколкото, заради които получавах анонимни ръкописи. Графомания, ръкопис от неизвестен автор, мемоари с историческо значение? Подхвърлени, с цел да ме заинтригуват. Случвало се беше вече. Но защо на Събирача му е бил необходим Генов? Дали между редовете на тези ръкописи не беше скрита следа на извършено в миналото престъпление, която само Кубрат можеше да разкрие? Макар и с изминалата давност, дали някой не желаеше престъпникът да бъде публично назован? Кой живееше със спомени за коварства, предателства, непростени смърти, може би ненаказани престъпления? И какво можеше да стори един ръкопис? Запитах се колко от хората около мен носеха белези от миналото. Балканска, Бай Моис и неговите странни наематели, собствената ми майка, израелската двойка в Оперетата. И може би десетки, стотици други, които срещах всеки ден. Хора, които живееха по банален и безличен начин, но в чийто мисли бяха кодирани спомени, които тайно направляваха техния живот.

Имах нужда да разговарям за всичко това с някого, който можеше да ми даде отговори. Аз живеех в настоящето, трябваше да открия онези, чиято родина беше миналото. Които знаеха повече от мен за доброто и злото. Доброто никой не помнеше, а злото не можеше да се поправи. Можеше само да бъде разказано и това вече беше наказание.

Вникнах в тази логика и ми се стори, че започнах да разбирам мотивите на Събирача, който и да беше той.

Единственото, което ни свързваше с Кубрат Генов, беше случайната ни среща по повод смъртта на оперетната дива Силва Балканска. Силва Балканска, Йожи Бергер, Естер. Три фигури от миналото, свързани в триъгълник, от който Генов също се интересуваше по неизвестна засега причина. Нещо липсваше обаче в тази фигура. Или по-скоро някой, който ми убягваше, макар вероятно да имаше най-силен интерес от целия сценарий. Понякога бяхме слепи за очевидното. Този някой можеше да бъде от най-близкото ми обкръжение или между хората, които ми се натрапваха напоследък. Искрено съжалявах, че Лидия не беше тук в този момент, за да ми помогне с нейната интуиция.

— За първи път виждам този текст — заявих на Генов, който продължаваше да ме гледа недоверчиво.

Какво ли би казал, ако знаеше за другия ръкопис, „Железничарят от Кочериново“?

— Искате моето мнение като издател ли? — не се въздържах да го подразня аз.

— Господин Калев — обърна се той към мен сериозно, — много добре разбирате, че някой се опитва да ни провокира с тази версия, която очевидно има връзка с покойната Силва Балканска, а всъщност Бергер, както гласи истинското ѝ име.

Време беше аз да стана подозрителен. Какво му пукаше на Кубрат Генов за спомените на някоя си Боряна, бивша ученичка от Дойче Шуле и злополучна секретарка на госпожа Ф.? Или за Силва Балканска? Освен ако те не го засягаха лично. Не беше ли Генов Четвъртия, когото търсех? България беше малка страна и всеки се оказваше роднина, враг или приятел на всекиго. Нямаше ли той около себе си някого, чиято родина също беше миналото? Или нещо в това минало, което не даваше мира и на Генов? Личните тайни на хората понякога бяха закодирани в имената им. Силва Балканска не само се оказа Бергер, но и с племенна връзка със създателя на своята основна героиня, Имре Калман или Емерих Копщайн, както гласеше рожденото му име. Ами аз самият? Никога не ми стана ясно защо Нели Калева ме бе нарекла Нестор, заменено по-късно с умалителното Нео, на което тайно се радвах заради Киану Рийвс.

Изведнъж, докато разсъждавах върху тази езотерична страна на разследването, осъзнах, че първите две букви в имената със собствената ми майка бяха идентични. Това ме порази. Като внезапно озарение за слепец.

Проумях, че може би любовта ѝ към мен беше много по-силна и първична, отколкото бях предполагал. Искала е тези две букви да останат като пъпна връв между нас. Не се е сетила за друго мъжко име, което да започва с тях. Нестор е било почти единственият избор. Нео след това потвърждаваше хипотезата ми. Това ми се стори толкова важно, че изобщо забравих за посетителя си и за причината, която го беше довела тук. Някакъв инспектор. Какво беше закодирано впрочем в неговото име? Кой го беше нарекъл Кубрат и какво тайно послание родителите му бяха вложили с името на хана — легендарна икона за любителите на Велика България, която все още се мяркаше в някои мечти? Изпитах непреодолимо любопитство към този напълно незначителен от гледна точка на нашия разговор детайл, като че ли в него се съдържаше отговорът на важен въпрос.

— Защо се казвате Кубрат? — попитах ни в клин, ни в ръкав.

Генов зина от изненада.

— Какво значение има?

— А какво значение има дали Силва е била Балканска, или Бергер?

Въпросът ми го обърка за миг.

— Има значение, защото може да се окаже с подправена самоличност.

Глупости, помислих си аз. Балканска беше певица, не беше крадец.

— Харесвате ли името си? — продължих да задавам идиотски въпроси аз.

— Какво Ви интересува това? — раздразнен попита Генов.

— Защото аз не харесвам моето — продължих да откровенича пред него. — Току-що открих защо майка ми ме е нарекла Нестор. Търсела е име, което да прилича на нейното, Нели. Сещате ли се за друго мъжко име, което да започва с „НЕ“?

— Недялко — отговори Генов почти без да се замисли.

— Майка ми нямаше никога да ме нарече Недялко, няма нищо артистично в това име. В имената има закодиран смисъл. Какво е

закодирано във Вашето име, Кубрат?

Генов се намръщи, упражнението видимо не му хареса. Гордеех се, че въпросът ми се оказа хитър психологически ход. Генов се опитваше да ме дестабилизира, а се случи обратното. Само заради името му. Реших да го изстискам като лимон.

— Ако така се е казвал някой от дядовците Ви, въпросът е изчерпан, защото тогава изборът не е семантичен. Но Вие не се казвате Кубратов, а и такава фамилия май не съм срещал.

Ролите окончателно се размениха и това ме забавляваше.

— Не, никой от дядовците ми не се е казвал Кубрат. Изборът е на баща ми. В чест на дядо ми, но изразена по друг начин — отговори с видимо нежелание Генов.

Сега изненаданият бях аз и той дообясни:

— Дядо ми е бил царски офицер, а баща ми юнкер, поради което доста е изплатил в младостта си. Кръстил ме е така на името на първородния син на царя. Сантименталности! — добави той.

Изобщо не знаех как се казваха царските деца и внуци, защото това не ме интересуваше. Но със сигурност Генов не беше безразличен към тях. Рекох си, че ръкописът „Железничарят от Кочериново“, който лежеше на бюрото ми, щеше да представлява със сигурност интерес за него. Точно затова нямаше да му го дам. Поне засега. Щях да го задържа като средство за друг ход в психологическата война, която се разиграваше между мен и Кубрат.

— Аха — продължих да го предизвиквам на глас. — Търсите да разберете дали свързани с кръга Балканска-Бергер не са писали и други компрометиращи неща за царското семейство? И Вие ли му служите, подобно на Вашия баща? И защото казахте, че някой НИ провокира? Кои сте вие? Защо не се назовете направо? Вероятно има и други тайни, освен описаните в спомените на Боряна, които Ви интересуват, Вас и останалите. Може би Ви смущават? Нека Ви дам един съвет: не крийте нищо, защото и без това ще се узнае.

Сам се изненадах от нападателния си тон. Не бях го предвидил. Подобни патетични изявления не ми бяха присъщи. А и какво ме прихвана да цитирам Евангелието? Беше чиста професионална деформация. Подобно на актьорите, издателите често употребяваха чужди фрази, без да си дават сметка за това. Но изведенъж съзнах, че както всички останали, и Кубрат Генов беше свързан с миналото, което

невидимо направляваше действията на всички ни от момента, в който Силва Балканска се беше появила на сцената, или по-точно казано, я беше напуснala окончателно. Той не отговори на нито един от въпросите ми, само ме изгледа продължително, едва сдържаše гнева си и като че ли се колебаеше дали да ме удари, или да ме наругае. Овладя се и надявайки отново маската на полицай, каза:

— Не е онова, което мислите. Дълбоко се заблуждавате. Или се опитвате да ме шантажирате. И не си правете труда да ме съветвате. Съветите на един Нестор^[1] обикновено са безполезни.

После си тръгна също така внезапно, както беше дошъл. Не ми подаде ръка за довиждане.

Последните му думи ме изненадаха. Okаза се, че Кубрат Генов беше чел Омир. Това ме смути, а забележката за античния Нестор силно ме засегна: не беше от любимите ми герои от митологията, защото повече приказваше, отколкото действаше. Безполезен старец, към когото дори Омир не изпитваше симпатии, защото го беше обрисувал като празен дърдорко. Да, името понякога имаше фатално значение за това как ни възприемаха околните.

Изведнъж в главата ми проблесна въпрос — кой беше изbral името Лидия? Не знаех нищо за семейството й. Реших да я запитам при пръв удобен случай откъде идваше името й. Не се въздържах и погледнах в Енциклопедия на имената какво означаваше името Лидия. Там пишеше, че жена с това име била първата християнка в Европа. Някой напълно се беше объркал, прикачвайки го към моята Лидия.

[1] Намек за Нестор от „Илиадата“ на Омир. — Бел.авт. ↑

5.

На десетия ден от описаните събития най-после се състоя погребението на Силва Балканска, на което присъстваше и дошлият от Австралия неин син, Максим.

Церемонията беше потискаща и донякъде скучна, като се има предвид, че освен няколко любопитни съседи, майка ми Нели Калева, две нейни колежки от театъра, няколко възрастни разпоредителки и сина на Балканска, Максим, единствените заинтересовани бяхме двамата с Лидия. Мярнах отдалеч Кубрат Генов, който ме избягваше и не се приближи към нас с Лидия. Не зная защо очаквах да видя Бай Моис или някой от неговите пансионери, но за моя изненада те като че ли се бяха изпарили и не дадоха никакъв знак, че тази смърт ги беше покрусила. Опелото беше православно, след него поднесоха традиционните вино и жито, след което малката погребална процесия се отправи към Централните гробища. Всички напълниха чаши с вино, а Кубрат Генов държеше дори две. Нямах желание да се срещам с него и реших да стоя по-надалеч.

Единственият, който ме интересуваше между присъстващите, беше Максим. Чудех се как да го приближа не толкова да му изкажа стандартните за подобни случаи съболезнования, колкото да му задам няколко въпроса, които не ми даваха мира. Кой знае защо, си въобразявах, че Максим държи ключа на всички загадки, върху които се бълсках, и трябваше да призная, че бях чакал с нетърпение неговото завръщане.

Съболезнованията той прие по начин, чието безразличие си обясних с пълната му отчужденост към мястото и хората, които погребваха родната му майка. Въпреки че се намирах в почти постоянен конфликт с Нели Калева, че реагирах с остро несъгласие на почти всяко нейно заключение за живота и хората, че изпитвах ужас от всяко нейно телефонно обаждане заради непредсказуемите неприятности, с които ме заливаше, че си казвах по няколко пъти на ден колко силно не желаех да я виждам и дори да я слушам, поради което си бях инсталирал специална аларма на мобилния телефон, която

ми сигнализираше кога тя беше на линия, майка ми не само не ми беше безразлична, но изпадах в паника какво ѝ се е случило, ако, въпреки всички взети мерки за изолация, се опиташе да ги наруши в срок от двадесет и четири часа. Тогава търчах като луд към нейната врата, за да се убедя, че е жива и здрава и че ще продължи и на следващия ден да ме измъчва с непоносимия си характер. За разлика от мен, Максим изльчваше студенина като някой айсберг и по време на опелото не ми убегна, че час по час поглеждаше часовника си, като че ли бързаше за друго погребение.

„Майка ти е все още тук, глупак такъв — опитвах се телепатично да му внуша аз, — сбогувай се с нея като хората, може някой ден да ти липсва, ония в Австралия няма да избягат, ще те дочакат да се върнеш, ръб такъв!“

Максим обаче нямаше никакво отношение към телепатията, поради което не спря да си гледа часовника до края на службата. Тъй като имаше реална опасност наистина да изчезне, което за мен означаваше да пропусна единствената възможност да го разпитам, реших, че трябва да му задам въпросите си незабавно, колкото и нетактично да беше това.

— Никога не си ми казвал, че си Бергер — изстрелях в упор аз.

— Това откъде го измисли? — изненада се от думите ми той. — От къде на къде Бергер? Някой ти е казал, че някакъв ме е осиновил, след което заминал за Израел. Дори не го помня, беше толкова отдавна. Вярно, издържаше ни, пращаше пари, но нямам никаква връзка с него. Аз съм Балкански — натърти той.

— А за Естер Бергер чувал ли си?

— Не, коя е тя?

Отговорът му изглеждаше искрен.

— Мислех, че ти е баба — казах аз. — Била е известна кабаретна артистка в миналото.

— Не, не ми е баба — отговори Максим. — Оперетни истории.

В тона му имаше нескрито пренебрежение. Като че ли самата му майка не беше също оперетна артистка.

— Изчезнала е през 1943 година — продължих да го разпитвам аз. — Това вече не е оперета. Не искаш ли да знаеш какво се е случило с нея?

— Защо трябва да знам? — отговори неочеквано остро Максим.
— Какво общо имам аз с историите на Йосиф Бергер, на неговата депортирана майка Естер, на всички евреи, които от години преследваха майка ми с техните фобии и мании и искаха да ни внушат, че ние сме като тях. Не, Несторе, аз не съм евреин, никога не съм бил и няма да стана. Историята на Естер Бергер не ме интересува. Попаднал си на погрешния човек, ако искаш да се занимаваш с нея.

Към нас се приближи Лидия.

— И какво ровите вие двамата около майка ми? — неочеквано се нахвърли той върху нея. — Онзи луд старец ли ви праща? Окей, онази Бергер била изчезнала. Колко други хора са изчезнали по същото време? Питате ли се? Отровиха ни заради една кабаретна курва, за която даже не се знае от кого е собственият и син!

— За баща си ли говориш? — запита Лидия.

— Не ми говори на „ти“ — сопна и се той. — Бергер не ми е баща. Коя е тая? — обрна се той към мен. — От същата порода сигурно.

— Спокойно — опита се да каже Лидия. — Просто искаме да знаем кой са Бергер.

— Онзи евреин не ми е баща, набийте си го в главите — почти се развика Максим.

— Ама носиш името му и си ял парите му — не му остана дължна Лидия.

— Балкански е псевдоним, не е име — продължи да упорства Максим.

— Псевдоним, преведен от Бергер — намесих се и аз.

Бяхме се спрели на гробищната алея и едва сега забелязах, че хората ни гледаха учудено и с известно недоумение от възбудения тон на разговора. Максим се смути за миг, понижи глас и занарежда, натъртайки думите:

— Вие двамата, слушайте ме внимателно. Избягах на петнадесет хиляди километра от историите на всички тия и не искам повече да чувам за тях. Не искам също да забърквате името на майка ми във вашите глупави разследвания. Тя достатъчно си изплати вече. Ще продам апартамента, а всичко, което е в него, ще унищожа. Нека стане на пепел. Точка. Разбрахте ли ме?

— Както Естер е станала на пепел, така ли? — Не можах да се сдържа.

Максим не отговори, изгледа ме свирепо, после рязко се обърна и се отдалечи с бързи крачки.

— Още един, който има проблеми с името си — изрекох аз, а Лидия учудено ме изгледа.

— Този в ред ли беше? — попита тя.

Как можех да отговоря със сигурност на въпроса ѝ?

— Проблем ли имате? — запита зад гърба ми Кубрат Генов, който незабелязано се беше приближил.

Дадох на Лидия знак да замълчи и отговорих неопределено:

— Разстроен беше човекът, разбирамо е, все пак погреба майка си.

— Да — съгласи се привидно Генов с вид, от който личеше, че изобщо не беше повярвал на думите ми.

После за мое облекчение се отдалечи.

Интересно, но първото, което изпитах, беше радост, че най-после останах с Лидия насаме.

— Е, какво сега — опитах се да променя разговора, — след погребение се пийва по нещо. След като няма кой друг, аз ще почерпя за Бог да прости Балканска.

Лидия обаче нямаше настроение за шеги. Изглеждаше разсеяна и потънала в някакви свои мисли.

— Кой те е нарекъл Лидия? — изтърсих ни в клин, ни в ръкав.

— Защо, това проблем ли е? — отговори тя подозрително.

— Не, харесвам името ти, просто любопитство. Не знам нищо за семейството ти, опитвах се да си представя тези дни кои са родителите ти и защо са те нарекли Лидия.

— Виж какво, Несторе. Не се опитвай да изглеждаш, като че ли си ми гадже или приятел. Няма какво особено да ти разправя за семейството си. Ако очакваш да чуеш каква социална трагедия ме е принудила да стигна дотук, много ще се разочароваш. Сама си го избрах. А от името си съм много доволна, защото нямам имен ден. Имените дни са най-тъпoto нещо, което познавам: всякахви хора си пъхат носа в теб, поздравяват те, а ти ги черпиш с евтини шоколадови бонбони. Противно! Окей? Или имаш и други тъпи въпроси?

Нямах други въпроси. Помежду ни зейна дупка, изкопана от глупавата ми нетактичност, с която се бях опитал да се напъхам в живота ѝ, като че ли мимолетната интимност наекса ми даваше такова право. Все едно ѝ бях поискал служебна бележка за семейно положение. Какво си бях въобразил? Единственото, което ни свързваше, оставаше историята на Балканска!

— Искаш ли да прочетеш нещо? — попитах я, за да променя хода на разговора, и с надежда, че все още мога да я задържа.

— Какво? — отговори недружелюбно тя.

Извадих от джоба си сгънатите листове на „Железничарят от Кочериново“ и ги подадох.

— Няма ли наблизо някое кафене? — попита тя за моя радост.

Въпреки че интересът ѝ да остане с мен беше чисто логистичен, изпитах облекчение, че няма да ме разカラ заради един нетактичен въпрос.

В кафенето, мърляво място недалеч от трамвайната спирка, не говорехме. Тя бърчеше вежди, докато четеше, понякога се връщаща назад в текста, като че ли сверяваше нещо, после отпиваше от рядкото кафе и изобщо не поглеждаше към мен. Имах чувството, че е експерт пред йероглифен текст, на който търси шифъра. Дадох си сметка колко се беше променило отношението ми към нея само отпреди петнадесетина дни, когато гледах на Лидия като на необразована красива мадама, която по някаква случайност се беше озовала в леглото ми. Трябаше с изненада за самия себе си да призная, че тя беше първата жена, която истински бе започнала да печели уважението ми. Не че уважението ми имаше особена стойност за жените, които познавах, с изключение на Нели Калева, която гледаше на него като на задължително условие за нашите отношения. Уважението към Лидия имаше значение за самия мен. По неизвестна причина то ме караше да се чувствам по-малко незначителен, принуждаваше ме да се наблюдавам и да мисля за нейните реакции върху думите, които изричах. Тъй като мислех за техния ефект върху Лидия, понякога намирах изрази, които ме изненадваха със своята оригиналност и доказваха, че ако не беше рутинният ми мързел, вероятно бях способен на повече, отколкото личеше на пръв поглед. Освен това Лидия постигаше чрез естествения начин, по който реагираше, нещо недостижимо за Нели Калева: тя култивираще у мен онова, за което

майка ми отчаяно копнееше — съчувствие и съпричастност. Изпитвах наслада да я гледам как чете, бърчейки нос, как пие кафето си и държи цигарата с небрежна елегантност, и си мислех колко се бях заблудил, смятайки я за вулгарна и дори за простовата.

— Това ли е всичко? — попита тя накрая.

Кимнах с глава.

— Трябва да намерим и останалото.

— Непременно трябва — съгласих се аз.

— Не трябваше ли скоро да ходим на рожден ден?

Обърках се. Какъв рожден ден?

— Не си ли спомняш. Бай Моис ни покани.

Съвсем бях забравил. Мисълта ѝ правеше асоциации, на каквите не бях способен.

— Нео, мисля, че трябва да посетим отново Бай Моис и да видим какво съдържа неговият мавзолей с живи мумии. Ще се видим след два дни, в петък, и ще отидем на онзи рожден ден в къщата му.

Щастлив, че ме нарече така, се съгласих начаса и дори си позволих на раздяла да я целуна. Имаше божествен вкус на кафе с цигара, който се опитах да задържа върху лигавицата си, след което дълго я гледах как за пореден път си отива. Този път поне знаех, че ще я видя скоро.

6.

Двата дни ми се сториха вечност и за да минат по-бързо, реших да се съсредоточа върху дневниците. Съжалявах, че онзи инспектор с името на хан от рода Дуло не ми оставил ръкописа на секретарката Боряна от Дойче Шуле, и изчислявах как да се сдобия отново с него. Беглият прочит, при това в присъствието на Генов, ми беше попречил да запомня всички факти, които ми се сториха съществени, но които бързо избледняха във възбудената ми от разкритията глава. Ръкописът беше важно свидетелство, но още по-важна можеше да се окаже срещата с неговата авторка. Ако, разбира се, все още беше между живите. Ставаше дума за събития отпреди близо седемдесет години и беше напълно вероятно не само участниците, но и свидетелите отдавна да бяха последвали Естер в отвъдното. Един от тях със сигурност беше между нас като стража на миналото, което беше не само историята на Естер, но и неговата собствена. Безсмъртният Бай Моис разиграваше пред очите ни сценарий, чиито начало и край бяха известни само нему. Трябваше да бъда пълен наивник, за да мисля, че драматичната история на Естер, разиграла се в най-известното предвоенно кабаре, посещавано от софийския елит, беше чужда на милионера портиер. Самият Бай Моис вероятно беше виждал с очите си много от участниците. София е била по онова време малък град, изчислявах аз, в който всички са се познавали, а светът на софийските франтове е бил още по-тесен. Не е било възможно танцьорка и певица, за която са писали вестниците, която е имала в божествените си, както разправяха, нозе най-знатните мъже в София, включително принцът, да беше изчезнала безследно, без да остави никаква дирия. Хора не изчезват така дори при масови бедствия като земетресения, потоп или война. Масовото бедствие от 1943-та, годината, с която свършваше албумчето със снимки на самата Естер, е било само едно. Изселването на евреите. Онова събитие, което и днес избягваха да коментират или споменаваха като детайл от времето. Шестдесет хиляди души, като дванадесет хиляди не са се върнали никога по домовете си. Танцьорката Естер, с нейния унгарски паспорт, вероятно беше попаднала във втората

категория. Дали беше изчезнала, защото е изтеглила Черен Петър, или някой умишлено е насилил съдбата, за да се отърве от нея, бяха въпроси, които упорито ми се натрапваха. След разговора с Максим нямах вече съмнение: Естер Бергер е била депортирана и загинала някъде, за което знаеха някои добре информирани лица от мяркащите се из дневниците и подхвърлените ръкописи. Нещо знаеше и самият Максим, който беше избягал на петнадесет хиляди километра, за да забрави какво се беше случило с майка му и с Йожи Бергер, сина на Естер, който вероятно никога не е простил, не е забравил и не е спрятал да пита. Само че кого? Кои трябаше да бъдат поименно назовани? И кой го искаше? Трябаше да имам отново ръкописа на секретарката Боряна, който съдържаше имена. Нямаше друг начин да го взема, освен да се срещна лице в лице и с открыти карти с Генов. Така и направих.

Макар и без голям възторг, Генов се показа достатъчно учтив и ме покани в известно кафене на голям софийски булевард. Спадаше към онези представители на полицията и органите за сигурност, които отдавна се бяха разделили с милиционерския модел на прости полицейски служители, обличаха се по модата, подстригваха се грижливо и се ръсеха обилно със скъпи парфюми. Самият аз изглеждах доста небрежен в сравнение с него, тъй като изпитвях дълбоко презрение към всеки формализъм, което беше добър претекст да ходя с най-удобния си пуловер и да не се разделям с джинсите си. Имаше дори период, през който икономисвах от бръснар и ходех с тридневна брада, а освен това си бях внушил, че е много артистично да имам дълга коса. Разделих се с тази илюзия, след като забелязах бели косъмчета в брадата си и започнах да намирам по гребена си застрашително количество косми, вещаещи възможно оплешивяване.

— Мога ли да видя пак онзи текст? — попитах направо Генов.

За голяма моя изненада Кубрат Генов се съгласи. Не му липсваше проницателност — бил е сигурен какво ще му поискам, защото начаса извади ръкописа от чантата си и ми го подаде.

— Направих Ви копие — каза кратко той.

Поех листовете под леко ироничния му поглед. Беше предвидил какво ще му поискам и отново играеше един ход преди мен.

— Не е ли време, господин Калев, да ми кажете всичко, което знаете? Как мислите? — попита той.

Откровено казано, щях да изпитам облекчение, ако можех да го направя. Не можех да забравя обаче паниката на Нели Калева в онзи следобед, когато ме караше да крада някакъв дневник, в който тя предполагаше, че е описано нейното въображаемо участие в смъртта на един висш партиен функционер от миналото. Изпитвах, общо взето, неприязън към тайните, бяха тежко бреме и не разбирах онези, които доброволно се товареха с него. Тази тайна обаче не беше моят и нямах права над нея. Затова отговорих сдържано, като все пак се опитах да остана любезен:

— Това вече е факт, господин Генов, освен ако нямате още някой ръкопис за мен.

На Генов обаче не му беше до шеги.

— Вероятно не си давате сметка, че не си играем на ръкописи, Калев, нито че те могат да бъдат разменна монета. Ще бъда откровен с Вас. Имам известно подозрение, че знам кой е последният човек, с когото госпожа Балканска се е срещнала непосредствено преди смъртта си. И мисля, че този човек не Ви е безразличен. Вие да имате някаква идея по въпроса?

Тонът му беше настойчив, но издържах и твърдо замълчах, защото вече виждах отчаяното изражение на Нели Калева, която ме зовеше да си затварям устата. Страхувах се, че неговите подозрения можеха да съвпадат с моите.

— Благодаря Ви за ръкописа — казах колкото се може по-учтиво и забърках в джобовете си за някаква банкнота.

Кубрат Генов ми даде знак да спра и каза:

— Ще имате случай да ми се реванширате. Бих се интересувал на Ваше място повече от близките си, отколкото от този ръкопис.

— Тогава защо ми го давате? — зачудих се на свой ред аз.

— Вероятно търсим различни неща в него — загадъчно отговори Генов. — Аз също се интересувам от история по причини, които сега няма да споделя с Вас, но в този случай повече ме занимават конкретните обстоятелства около трагичната случка, която не дава мира и на двама ни. Няя се опитвам да изясня. Някой е помогнал с насилие или шантаж Балканска да се прехвърли оттатък. Изпитвам силно желание да докажа кой е той. А Вие?

Какво можех да отговоря? Въпреки привидната любезност думите му прозвучаха заплашително. Не вярвах, че Генов се ровеше,

само за да разбере как Балканска беше предала Богу дух. От друга страна, дали наистина аз не дълбаех настървено в миналото на Балканска и всичко, което я заобикаляше, за да избегна да се вгледам трезво в настоящето, където можех да се натъкна на неприятни съвпадения, които ме засягаха лично? Разнищвайки историите на чужди семейства, не бягах ли от нуждата да вникна по-дълбоко в онова, което разяждаше с недомълъвки, полутайни и скрити подбуди собственото ми обкръжение?

Замълчах, давайки да се разбере, че не проумявах намеците на Генов. Той осъзна, че нямаше какво повече да научи от мен този ден. След което направи знак на келнера.

Измъкнах се на улицата с гузното чувство на ученик, който току-що е измамил класния си, но и с облекчение, че все пак бях постигнал своето.

Исках да отида на тихо и спокойно място и първото, което ми дойде наум, беше Библиотеката.

Погрешно се смята, че обществените библиотеки са средища на наука и информация, които привличат изследователи и особено въстрастни читатели. Обикновеният гражданин нямаше дори представа, какъв народ можеше да срещне там. Маниаци, които се ровеха в напълно безинтересни книги с фиксида да открият някакви интересуващи единствено тях тайни, графомани, които четяха забравени издания и тайно ги преписваха, любители на стари вестници, които търсеха с десетилетия назад прегрешения на свои вечни врагове, или просто остарели безделници, за които кафенетата, ресторантите и други населени през деня места бяха станали твърде скъпи. Едно беше сигурно: в обществените библиотеки поне цареше тишина, която предоставяше възможност да потъна в разсъжденията си, без за кратко да бъда смущаван от външни фактори.

Насочих се към отдела с периодичните издания и се зарових в старите вестници от периода 1940–1943. Тази епоха оставаше за мен, както и за мнозина други от моето поколение, обгърната в непроницаема мъгла. Беше стигматизирана отвсякъде. И от политическото ляво, както и от неговата дясна опозиция. Едните я наричаха геройска съпротива, а другите — златен век на българската

държава. Първите сочеха с пръст прогерманската политика на царя и правителството, а вторите се гордееха, че точно тогава бил постигнат българският „национален идеал“, разрушен от Ньойския договор. За човек от моето поколение беше странно как едни бедни територии като Македония и Северна Гърция са могли да предизвикват такъв ентузиазъм в българското общество, пожелало да ги притежава на всяка цена. Като че ли беше ставало дума за Колхида и за Златното руно, въпреки че точно по тия места беше царяла бедност, рядка дори за Балканите. Нищо чудно, според мен, че ги беше получило от щедрия към българския цар Хитлер, който беше запазил за самия себе си и за италианските си съюзници доста по-апетитни парчета земя и население. Но за няколко града и петдесетина села българската държава от онова време се беше доста посрамила пред света не само защото се беше превърнала в прислужница на фюрера, но и защото му беше платила без особена съпротива исканата цена. Онова, което ме интересуваше в случая, беше размерът на тази цена. Онези около дванадесет хиляди човешки живота, които са били пожертвани заради приятелството с германците и тяхната налудничава амбиция да се освободят от балканските евреи, малобройно и напълно интегрирано мирно население. Което дори беше воювало по фронтовете, разväвайки българското знаме. По всичко личеше, че в тази цена беше включен и животът на една безобидна унгарка, пойна птичка от софийските кабарета, изчезнала безследно от тях вследствие на колатералната катастрофа, предизвикана от историческите сметки, които някой беше безразсъдно правил. Както и че този акт продължаваше да измъчва някои съвести, принуждавайки ги да изповядват на хартия свои и чужди прегрешения, стрували човешки животи. Замислих се върху клишето „цена на човешкия живот“, което употребявахме, без да влагаме реален смисъл в него. Обикновено той се измерваше с неопределената категория „безценност“. Човешкият живот нямал цена. Който спасявал един живот, спасявал Вселената и прочее клишета. Глупости! В миналото някои бяха сложили пред тази „безценност“ цифри, които очевидно не се бяха девалвирали и досега. Шестдесет хиляди предвидени за унищожение, дванадесет хиляди депортирани, четиридесет и осем хиляди оцелели. Тези числа тежаха като неплатена полица върху писачи и събиращи на дневници, върху полицейския инспектор Кубрат Генов, дори върху собствената ми майка Нели

Калева, без да можех да назова всички останали. Тайно скрити зад спомени и снимки от стари албуми, те очакваха притихнали края на наддаването, когато щяха да разберат и собствената си цена.

След като прекарах четири часа наведен над пожълтелите страници на „Мир“, „Зора“, „Утро“ и други издания от онова време, текстовете на двата ръкописа, които по странен начин бяха попаднали в ръцете ми, започнаха да придобиват конкретност с образи, описания на събития и факти, върху какви го преди това не се бях замислил. Започнах да разбирам преклонението пред униформите на Железничаря от Кочериново и абитуриентката от Дойче Шуле. Ако се съдеше по снимките и описанията, които вестниците даваха на епохата, тя наистина беше населена с униформи. Самият цар върху клишетата беше винаги униформен, министрите му до един носеха казионни рединготи и задължителни цилиндри, вестниците изобилстваха със снимки на генерали и военни. Тая мода трябва да е идвала от Германия, където всички вече са били облечени в съответни униформи. Дори, както личеше по снимките във вестник „Мир“, министърът на просветата на Райха, някой си Руст, беше дошъл на посещение в София в униформа на оберщурмбанфюерер, та се беше наложило за посрещането да му пратят не някой клас ученици, а началника на Софийския гарнизон заедно с цяла рота.

Самият аз бях роден по време, когато режимът, който с омраза наричахме комунистическа диктатура, вече се разкапваше, поради което като тийнейджър ходех с нарочно скъсани на коленете и на задника джинси, постигах с помощта на гелове и други средства върху косата си нещо като петльов гребен, на врата си носех синджири и дрънкулки, като че ли щях да връзвам цяла флотилия с тях, а върху барабаните, които Нели Калева не бе намерила сили да ми откаже, изпълнявах импровизации, които в радиус от петстотин метра около дома ни възвестяваха пълното звуково превъзходство на стила хеви метъл. Диктатурата, олицетворена в моите очи от ръководството на гимназията, беше вече толкова смутена и объркана от бавно, но сигурно настъпващите промени, че дори не забелязваше извращенията, с които си мислехме, че я предизвикваме. След нейния край, който лично аз отпразнувах с рокендрол, всички се отдаохме на анархия, която беше не само силно уморителна като начин на живот, но дори и не помисляше да ни вменява добродетели като ред,

дисциплина или уважение към униформата, каквите прозираха между редовете на дневниците на Железничаря и Секретарката.

Опитах се да открия между пожълтелите страници на всекидневниците как бяха живели по същото време онези, които не бяха имали униформи, а само една направена от бакелит жълта звезда, защита на дрехите им. Незначителен, евтин предмет с неподозирана власт, изработен в невзрачна фабрика за гребени и копчета на някой си Спиро Гайдарджиев. Едно жълто шестоъгълно копче, заради което хиляди са били изхвърлени от реда и дисциплината, от празниците и делниците на царството, от благословията на монарха и от правото им на живот. Вестниците се въздържаха да многословят по темата, ония е жълтите звезди бяха заклеймявани от време на време като „паразити и врагове“, а след това тихомълком бяха изчезнали от страниците. Последната публикувана във вестник „Мир“ обява за еврейски годеж, както е била задължителната мода за такова важно събитие, беше за някои си Ерна Ашер и Исак Арон и датираше от октомври 1942 година. След това, ако се съдеше по пресата, евреите повече не се бяха сгодявали, женели, раждали и умирали. Просто бяха изчезнали. Изведнъж силно ми се прииска да разбера какво беше станало със Спиро Гайдарджиев, изиграл, без дори да съзнава, фатална роля в тяхната съдба. Намерих търговския регистър и с удивление разбрах, че фабrikата му продължаваше да съществува. Никакви катаклизми не бяха преустановили нейната дейност повече от 70 години. Одържавена след войната, подобно всички други фабрики, тя произвеждала аксесоари за армията и милицията, а след падането на народната власт била възстановена на наследниците. Наскоро те организирали официално честване на 75-годишнината от проспериращата семейна фирма, на входа, на която окачили портрета на някогашния производител на жълти бакелитни звезди Спиро Гайдарджиев. През изминалите седемдесет години никой по никакъв повод не го беше укорил за неговото странно производство. Дали той беше направил жълтата звезда на Естер Бергер? И къде беше изчезнала тя? За щастие наследниците на Спиро Гайдарджиев днес произвеждаха пластмасови опаковки.

Ровенето ми в стари вестници не беше безполезно, тъй като открих в „Мир“ обява за отложени представления на спектакъла „Крадла на мъже“ в кинотеатър „Роял“. На афиша фигурираше името

на унгарската танцьорка, чиито следи търсех. Сърцето ми се сви от изненада, все едно бях прочел некролог на близък човек. Естер Бергер беше съществувала в турбуленцията на събитията от март 1943 година и вестник „Мир“ беше отбелязал този факт.

Кой друг беше знаел, ми предстоеше да открия. Предчувствах, че това щеше да стане много скоро.

Денят с празненството на Бай Моис настъпи и ние се отправихме към неговата къща пансион.

Несъмнено това беше най-паметният рожден ден, на който бях присъствал.

Лидия се беше нагиздила като за голям празник. По този повод бих желал да споделя как тя се отнасяше към красотата си.

Не зная дали всички мъже виждаха у жените онова, което им беше дадено от Бога, или онова, което самите жени желаеха да бъде видяно. Или пък ги гледаха през зрението на своето сексуално въображение, което никога не спеше. Във всеки случай Лидия беше от онези жени, които безспорно знаеха как да приковат мъжките погледи. Не прибягваше до вулгарни циркаджилъци, с които си служеха някои, като преднамерено разголване, сугестивен грим или облекло, чието предназначение беше единствено да бъде свалено. Не беше също и от онези жени, които не се обличаха, а се костюмираха, с други думи, подбираха дрехи, с които се кипреха като с театрален костюм, съответно на ролята, която искаха да изиграят. Не, Лидия съзнаваше точно с какво я беше надарила природата, отнасяше се грижовно и с разбиране към този подарък и притежаваше достатъчно усет да ме накара да го изживявам всеки път като открытие. За разлика от повечето други съвременни момичета, тя презираше панталоните и рядко ги обличаше. Краката ѝ имаха съвършена форма и дължина, така че би могла да ходи почти без пола, но не го правеше. Полите ѝ никога не бяха болезнено впити в безупречния ѝ задник, а само даваха да се разбере какво беше качеството на тази приятно закръглена като ябълка форма, която се намираше в съвършено аритметично съотношение спрямо височината на правите ѝ рамене и на изящните глезени, чиято привидна крехкост беше умело подчертана от зашеметяващата височина на токчетата на обувките ѝ, върху които Лидия разхождаше грацията си на танцьорка. Най-привлекателното у нея беше усещането за непрестанно движение, като че ли тя самата беше лист, оставен на вятъра, който волно си играеше с нея. Никога не бях я виждал как

танцува в бара, където работеше, но бях убеден, че знаеше какъв беше ефектът от движенията на тялото й, което впрочем ме изпълваше с ревност към всички, които във въображението ми я следяха с жадни погледи и с неприкрито желание.

Този ден, макар да се беше постарала да вмести прелъстителния си чар в дискретни цветове, които според нея съответстваха на посещение при възрастни хора, Лидия си оставаше безумно сексапилна и инфарктно опасна, истинска смъртоносна заплаха за старческия дом, който се канехме да посетим.

Отидохме пеш, защото изведнъж ми се прииска да покажа на всички красавицата, която ме придружаваше.

Когато наближихме къщата, минаваше шест и ако се съдеше по чардашите, които огласяха квартала, купонът на Бай Моис течеше с пълна сила. По фасадата на сградата и по балкона на първия етаж бяха окачени разноцветни гирлянди и китайски червени фенери. Желязната входна врата към двора, от който се влизаше в къщата, беше отворена. Там стоеше Иван градинарят, облечен в дреха, която прикова вниманието ми. Приличаше на стар фрак с раиран панталон, изтъркан и почти прокъсан от употреба. Нито фракът, нито панталонът бяха по мярка на циганина, който приличаше в тях на коминочистач, от онези, които бях виждал в детството си по картички. Панталонът беше дълъг, поради което стоеше силно набръкан над белите обувки с гети, които циганинът носеше като клоун, а ръкавите на фрака покриваха изцяло китките му, като че ли беше фокусник и се готовеше да извади от тях разноцветни кърпички. Не можех да се отърва от чувството, че бях виждал вече някъде тази дреха.

Циганинът ни се усмихна приветливо и ни покани с репетиран церемониален жест да се качим на първия етаж, където беше празненството. Подчинихме се в очакване да видим и останалото.

Стълбището беше украсено с изкуствени цветя, а по площадките бяха поставени картонени вази, изографисани с китайски мотиви. И вазите, и цветята имаха доста захабен и прашен вид. Над входната врата на апартамента висеше драперия, която наподобяваше стара театрална завеса.

Вратата не беше заключена, поради което влязохме, без да звъним.

Посрещна ни икономката камериерка, която вече бяхме виждали. Сега тя носеше костюм на кабаретна танцовачка с всички необходими атрибути. Къса полиичка, която едва покриваше подутите ѝ колене, ботушки, които изглеждаха нелепо на разкривените ѝ от старост и с разширени вени крака, и нечист корсаж, който оставяше на показ старческо деколте с кафяви петна по него.

Тя ни въведе намръщена и без да каже нито дума, в салона, откъдето стилните мебели и свръхmodерният телевизор стена тайнствено бяха изчезнали и на тяхно място сега се мъдреха стари, захабени виенски кресла, отоманка с излющена златна рамка и голямо виенско огледало, което отдавна беше загубило голяма част от своята видимост поради изпадналия живак на гърба. Бяхме странна двойка в неговото отражение: Лидия приличаше на пъзел, от който липсваха част от главата, десният крак и едното рамо, а аз самият изглеждах като бинтован.

Междувременно чардашите спряха и в салона прозвучаха гласове на запис:

- Къде се губите, граф Един?
- О, скъпи Фери Бачи, имам грижи.
- Всички имаме грижи, графе, как се казва Вашата?

— О, Боже — прошепнах на Лидия, която не беше обелила и дума през последните минути. — Намираме се в „Царицата на чардаша“ на живо, разбиращ ли?

Лидия кимна с глава.

Приближих се до отоманката с изтъркана позлата, върху която седеше неподвижен мъж, облечен в подобие на редингот. Опитах се да бъда любезен и му подадох ръка за поздрав, но човешката останка, която представляваше седналият, само бавно извъртя глава към мен и безпомощно се опита да помръдне дясната си ръка. Само тя се движеше в измъченото му, почти изцяло парализирано тяло. Едното му око сълзеше, а устата му беше придобила асиметрична форма, като единият ъгъл сочеше безнадеждно към пода, а другият се бе извил в посока към веждата. Сигурно беше на сто години, изчислих аз.

Две други сенки се придвижваха с мъка в другия край на салона: възрастна дама, която с мъка влячеше замърсена бална рокля, която някога е била от зелено кадифе, и дебел възрастен мъж, на когото, освен напълно неподходяща за килограмите му хусарска униформа,

която заплашваше всеки миг да се разцепи по шевовете, бяха връчили и сабя, от която той неуспешно се опитваше да се отърве, оставяйки я ту на пода, ту подпирачки я като чадър на стената.

Игрикийт диалог от записа беше приключил междувременно и сега салонът, стълбището и целият квартал се огласяха от арията на Силва за свободата, която, както поради непремерените децибели, така и заради възрастта на записа, който вероятно датираше от времето на бакелитената плоча, звучеше като истеричен вой на фона на фалшиви цигулки.

— Бай Моис е не само портиер, но и гениален режисьор — казах тихо на Лидия.

Със стар реквизит и костюми от театъра нашият домакин беше успял да възпроизведе мрачна гротеска на любимата си оперета „Царицата на чардаша“, като очевидно разполагаше и с необходимите му за целта персонажи.

— Добре дошли в кабарето на стария Фери Бачи.

Бай Моис се беше появи в гръб и двамата с Лидия подскочихме от изненада от старческия му, силен глас, който изкънтя в ушите ни.

За разлика от всички останали той беше с обичайния си костюм на портиер и с неизменните си бели гumenки.

Усмихваше се широко, като щедро излагаше на показ беззъбата си уста, в която стърчаха двата единствени зъба, бели и остри като на млад вълк.

На черното сако на Бай Моис бяха окачени стари ордени — два отляво и три отдясно. Първоначално помислих, че са част от бутафорията, и се наведох, за да ги разгледам. Ордените бяха истински — двата отляво датираха от годината след Освобождението, а другите три вдясно — от Балканската и Междусъюзническата война.

— Тези са на прадядо ми — посочи вляво той, — а другите на дядо ми.

Не зная дали беше истина, но погледът му стана сериозен и зениците му се забиха като остриета в мен, като че ли искаше да умъртви в зародиш всяко съмнение по отношение геройствата на предците му.

— Не вярваш ли? — попита почти сърдито Бай Моис и понечи да си тръгне.

— Донесли сме Ви подарък, господин Аврамов — спрях го аз.

Извадих малкото пакетче, завито в тънка хартия и завързано със синя копринена панделка. Идеята беше моя, опаковката — на Лидия.

Бай Моис разкъса хартията и в ръцете му се озова албумчето със снимките на Естер.

Наблюдавах внимателно реакциите му. Всъщност бях дошъл май за този единствено важен за мен момент.

Лицето на стареца стана сериозно, цялата клоунада и кичозност на мизансцена като че ли се стопиха. С бавни жестове той започна да отваря една по една страниците, вглеждаше се в тях и прокарваше отгоре пръсти да се увери, че бяха истински.

— Откъде имате това? — запита тихо той.

— Наследство от Балканска — отговорих аз, без да се впускам в детайли. — Помислих, че трябва да го предадем на Вас. Вие сте живата история на този театър, а и може би сте познавали актрисата от снимките.

— Ох, Силва, Силва — почти простена Бай Моис, но от думите му не разбрах коя от всички Силви имаше предвид — истинската, театралната или Естер?

— После ще говорим — каза припряно той и продължи: — Елате да ви представя.

Последвахме го с покорство.

— Изненадани ли сте? — запита той, докато ни развеждаше из импровизираното си кабаре. — Поисках от театъра да ми дадат малко декори, костюми и реквизит за празненството — довери той, като че ли споделяше голяма тайна. — Сценичните работници не само ги донесоха, но и ги монираха, както им казах. Костюмите са малко старички, но вижте колко са красиви моите хора с тях. Те всички много обичат оперетата, особено „Царицата на чардаша“.

Бай Моис направи театрален жест с ръка като директор, който показва трупата си.

— Да ви запозная ли? — продължаваше пресилено да любезничи той, като се правеше, че не забелязва смущението ни от мрачната гротеска.

Покани ни да го последваме и ние послушно тръгнахме от човек на човек. Неговите питомци или наематели бяха замръзнали по столовете, креслата и канапетата като поразени от парализа. Помислих, че или наистина бяха паралитични, или самите бяха така

притеснени от ситуацията и от непривичните костюми, с които ги бяха навлекли, че не смееха да мръднат. Имах чувството, че разглеждаме восьчни фигури от Музея на мадам Тюсо, потънали в прах и нечистотия и от години забравени в някой склад.

— Запознайте се със Стуни — заведе ни Бай Моис до парализирания върху отоманката. — Неговият рожден ден празнуваме днес. Става на деветдесет и пет. — Стуни, довел съм ти гости. Подай ръка — извика силно Бай Моис към седящия.

Лицето на Стуни се сви в измъчена гримаса, която и при най-голямо въображение не можеше да се нарече усмивка. Той се опита безпомощно да произнесе някаква дума, но от отворената му асиметрично уста излезе само малко слюнка, която безпомощно потече по дълбоката бръчка към брадата му.

— Не е много добре напоследък — обясни Бай Моис. — Не е във форма и не може да говори. Голям любител на оперетата, на балета и на кабаретата. Нали, старче? Хубаво се живееше едно време, ех.

— Стояне — наведе се ниско над парализирания Бай Моис, — донесли са ни подарък, после ще ти го покажа. Сигурен съм, че ще ти хареса.

Тази реплика беше изречена с тон, който подсказваше, че не беше част от спектакъла. От нея научих и името на человека инвалид, което, естествено, ми внуши подозрението, че може би съм открил автора на „Железничарят от Кочериново“, както сам бях нарекъл тайнствения ръкопис.

— Това са госпожите Анастасия и Кирила — продължи представлението си Бай Моис, като ни представи двете дами, които с мъка крепяха раздърпаните си бални рокли върху креслата вътре. — Те са виждали и по-добри приеми от нашия, но това е било в друго време.

Двете госпожи гледаха с празни погледи и с чувство на обърканост и вина около себе си, като че ли се срамуваха от организирания от техния домакин карнавал.

— Анастасия и Кирила са били придворни дами, познавали са царското семейство и са ми разправяли интересни работи за него. Истинска жива история. Карам ги да я опишат, за да не се забравят прекрасните балове, които някога са правели в Двореца. Ах, какво общество, какво общество!

В тона му личеше ирония. Не можех да преценя с кого се подиграваше — с двете дами, с Двореца или с нас.

Продължихме нататък.

Дойде ред и на дебелия с хусарската униформа.

— Как сте, господин вицеконсул? — попита Бай Моис и без да дочека отговор, поясни: — Господин Тошев е истински дипломат, от кариерата. Работил е преди войната в посолството ни в Будапеща. Познавал е най-високопоставени и високо информирани лица. Нали, старче? Там сигурно е виждал истински унгарски танцьорки.

Бай Моис пресилено се разсмя, задави се и се закашля за миг. Вицеконсулт гледаше виновно към него и се чудеше къде да дene сабята си.

О, Боже, затова ли ни беше поканил? За да ни покаже на живо всички марионетки от ръкописите си?

— Карам го да напише и той спомените си от онова време, ама е много мързелив. А и вече не е много добре с паметта. Иначе е млад човек, наскоро навърши деветдесет. А това е Боби, господарката на всички нас, моята безценна кралица. Много по-млада е от мен, цели петнадесет години, но ме харесва.

Бай Моис прихвана през кръста икономката прислужница, която във вехтия театрален костюм, който носеше, изглеждаше като всичко друго, но не и като кралица. Спомних си, че някога в детството си бях виждал в подобен костюм субретката Щаси от Оперетата. Във взаимните жестове на двамата прозираше интимност, която ме накара да си спомня за разказа на Лидия за „летящите старци“, в който тя описваше двамата като любовници.

Намествайки мислено персонажите на Бай Моис върху страниците на получените ръкописи, все още не намирах местата на Боби и на циганина Иван. Реших, че те нямаха отношение към пъзела, който редях. Задоволих се с обяснението, че вероятно двамата бяха само лична свита на екстравагантния портиер милионер.

Междувременно Боби-Щаси тихо прошепна нещо в ухото на Бай Моис и той се сепна:

— Ама, разбира се. Почерпката може да започне. Шампанско за всички — нареди той. — Навремето на сцената, когато трябваше да се сервира уж шампанско, даваха на актьорите газирана вода, оцветена с малко чай.

След това пояснение двете благородни дами Анастасия и Кирила, подпомогнати от икономката Боби, изчезнаха и се върнаха след малко с подноси с чаши за шампанско, в които течността искреше с малки мехурчета.

Налагаше се да участваме във фарса, който се разиграваше пред очите ни, и поехме кристалните чаши с жълта течност. Отпих от чашата си и се намръзих. Течността беше разреден чай, който силно нагарчаше.

Бай Моис ни покани да седнем с чаши в ръце на два от бутафорните столове и се провикна:

— Маестро, чардаш!

Маестрото беше циганинът Иван, който изникна изневиделица с театралния си редингот на коминочистач, нагласи отново грамофона и отвори вратата към салона. Влетяха две балерини от театъра в костюми на млади хусарки, които изпълниха чардаш. Публиката гледаше унило, единственият, който даваше вид, че се забавлява, беше Бай Моис. Приближи се до парализирания в отоманката и извика на ухото му:

— Само унгарките знаят да танцуват истински чардаш. Нали, Суни?

Отговор не последва, момичетата още играеха, но икономката Боби им направи знак с ръка да спрат. Бай Моис се приближи към тях, тикна им няколко банкноти в ръцете и ги изпроводи със знаци.

— Хайде, няма ли кой друг да изиграе един истински унгарски чардаш? — провикна се той.

Гласът му изведнъж стана дрезгав, той се закашля, задави се и се хвана за сърцето. Боби се спусна към него, циганинът Иван го прихвани през кръста и двамата го сложиха на стола. Спуснах се да им помагам, но Боби отстрани ръката ми. Изтича за чаша вода, тикна в ръката му някакво хапче и подпря главата му с възглавничка. Галеше нежно челото му и шепнеше успокоителни думи в ухото му. Полуобърната към нас, направи знак с ръка да си тръгваме. Не можех да си тръгна ей така. Бях дошъл, за да разговарям с него. Приближих се до стареца и поех ръката му, като че ли исках да му внуша, че сега беше моментът да ми каже всичко, което знаеше. За дневниците, за Нели Калева, за Силва Балканска, за всички призраци, които беше събрал в дома си, и разбира се, за чардашите, които очевидно имаха

връзка с изчезналата унгарска танцьорка Естер Бергер и с този маскараден рожден ден. Бай Моис ме гледаше с леко изцъклени си сини очи и дрезгаво изрече:

— Не сега. Елате друг път. Непременно.

Циганинът Иван вече ни побутваше към вратата.

— Непременно ще дойдем. Още утре — успях да извикам аз, преди да се намерим на стълбището.

Все още замаяни от преживяното, поехме обратно пътя си.

— Ами ако умре? — запита Лидия.

Беше прочела мислите ми.

Бай Моис изглеждаше безсмъртен, но със сигурност не беше такъв.

— Утре — обещах й твърдо аз и я прихванах през кръста.

Тя се облегна на ръката ми и ние закрачихме по улицата като напълно нормална двойка, която се прибираше вкъщи.

8.

Все още не можех да се отърва от тягостното впечатление от преживяното „празненство“. Участниците само привидно бяха жертви на капризна приумица на Бай Моис, а ние с Лидия — уж случайни зрители на неговия макиавелистичен спектакъл. Беше облякъл онези нещастници във вехти театрални костюми заради нас, като също ни беше определил роли във внимателно подгответия си спектакъл, обмислен до последен детайл.

Осъзнах, че странните жители на онази къща не бяха марионетки, а послушни грешници, които изкупваха част от греховете си в това земно чистилище, в каквото Бай Моис беше превърнал луксозния си пансион. Участваха с последни напъни на изтощените си от годините тела и изморени съвести в реконструкция на историята на Естер, с която искаха да се разделят, преди завинаги да напуснат грешния свят на живите. Може би, защото се страхуваха и не бяха готови да я срещнат оттатък? А самият Бай Моис? Не беше ли старецът призрак от същата стара история, заключена в дневници, албуми със снимки и никому непотребни ръкописи, която измъчваше и него самия? Държеше го жив като страж на мъртвите и не му позволяваше да ги последва и да намери покой сред тях. Къде бяха неговите собствени мъртви? Беше споменал сестрите си, изчезнали подобно на Естер във Франция, други роднини в Солун и Кавала. Никой от нас, участниците в тези събития, не назоваваше с истинското му име звяра, от страх да не го събуди. Звярът с името на най-силната омраза, който се беше утолявал с планини от смърт, в които някъде през 1943 година бяха погребани Естер, сестрите на Бай Моис, неговите роднини от Солун и Кавала, милиони други като тях. Всички кръжахме около погребаната истина за тях като пеперуди, стараехме се да останем достатъчно далеч, за да не изгорим крилата си. Като Максим, който беше отишъл петнадесет хиляди километра надалеч, за да не се опари, но и това не го спасяваше. Помислих, че Бай Моис се опитваше може би бавно, но настойчиво да ни приближи към пламъка, от който несъзнателно бягахме и който смътно осветяваше силуeta на

една изчезнала унгарска танцьорка и певица. Всички ние, случайно замесени, имахме някаква връзка с Естер Бергер и затова Бай Моис ни държеше в своята невидима картотека. Тази конструкция изведнъж ми се стори логична и проста, запитах се с кого от изброените беше свързан Кубрат Генов, за когото бях вече убеден, че също беше част от марионетките на портиера милионер. Как всички ние, включително Генов, родени десетилетия след изчезването на Естер Бергер, се бяхме оказали замесени в нейната съдба, и кои от нас съзнателно укриваха това? Като фокусник пред публика, Бай Моис вадеше на показ едно след друго факти, персонажи, снимки и дневници, с които упорито се опитваше да ни накара да гледаме в ретровизьора на нашия живот и на семействата ни. Вероятно това беше единственото, което имаше власт да стори. Никой друг не се интересуваше от съдбата на Естер Бергер, забравена еврейска танцьорка от унгарски произход, оказала се на грешното място в погрешно време. Бай Моис обаче не обичаше забравата и сигурно заради нея отказваше да умре. Не можеше да съживи танцьорката Естер, но можеше да я извади от забравата. Като караше всички, които се бяха докоснали до съдбата ѝ, да разкажат за нея.

Изпитвах едновременно неудовлетворение и облекчение, че не бяхме видели края на неговия спектакъл, внезапно прекъснат от неговото прилошаване. Изпитвах угрizение, че може би аз с албумчето на Естер, с което го изненадах, бях станал причина за неговото вълнение. Внезапно ме осени обаче друга мисъл. А дали припадъкът му не беше също част от мизансцена? Дали Бай Моис не разиграваше всички ни, превръщайки ни не само в участници и зрители на своя сценарий, но и в съавтори? Дали не искаше от нас да допищем сами края на играта? Изкушавах се да споделя с Лидия това внезапно озарило ме подозрение, но съзнателно се отказах от намерението си. Бях започнал да съчинявам конспирации. Трябваше да забравя за миг Бай Моис. Особено в този момент, когато имах Лидия само за себе си. Момичето, което доскоро изобщо не беше чувало за стария евреин, за мизерния живот на танцьорките от Оперетата, Лидия, която сама танцуваше полугола в бар, но чието сърце изпитваше почитание към истината, непознато за много други в кръга на моите близки.

Тази нощ беше може би най-хубавата от всичко, което бях преживял дотогава с нея.

Трябаше да нахраня момичето, внезапно това ми се стори жизненоважно. Закрилата на една жена започваше с жеста да бъде нахранена. Така е било от най-древни времена, когато нашите прародители са се връщали от лов и са стоварвали в краката на жената убитата сърна или глиган. Сега този ативистичен акт се беше променил само географски — глиганът или сърната биваха сервирали в порцелан и от келнер, но по същество жестът оставаше същият. Не принадлежах към онази прослойка модерни мъже, които прикриваха деградацията си с привидни митове за равноправие и в ресторантъта позволяваха на дамата да бърка за портфейла си при плащане на сметката, унизителен в моите очи акт за една жена. Съществуваха ритуали, които, според мен, трябаше да останат свещени и неприкосновени. Дори някои да ги смятаха за клише.

Кулинарните клишета не бяха прости за осъществяване, както изглеждаше на пръв поглед. Не бяха пакетирана храна, която можех да извадя от опаковката и да бутна в микровълновата печка. Клишетата бяха мизансцен, за който беше необходима подготовка. Като за истинска театрална постановка, каквато се разигра пред очите ни преди часове в къщата на Бай Моис.

Хладилникът ми обаче беше празен, не много чист и с леко застояла миризма като изоставена и неподдържана жена. В него, освен една глава лук нямаше почти нищо друго. Нямаше как, трябаше да започна от нещо и отнякъде, втори такъв случай Лидия едва ли щеше да ми предостави в близко време.

Взех главата лук, отворих консервена кутия с домати, издирих по шкафовете всички налични подправки и пригответих пикантен доматен сос за спагетите, които вече три години стояха в шкафа с продукти като последно, спасително хранително средство след голямо земетресение, наводнение или инвазия, каквито за щастие не бяха настъпвали през последните двадесетина години.

Поднесох ги след дълга церемония по подготовка на масата, с която исках да покажа на Лидия, че не само държах на нея и се стараех да й служа като на истинска дама, но че също така бях сърчен домакин, на когото тя можеше да разчита. Никога през живота си не бях ял по-интересни спагети. По-късно си казах, че сигурно в мен имаше нещо фетишистко, защото нямаше да мога повече да ям спагети, без да си

спомня какво направихме, след като оправнихме чиниите и допихме чашите с вино.

Опитах се да загася свещите на масата, по причини на предпазливост, разбира се, и воден от моите непрестанни страхове от неочеквани бедствия като пожари и наводнения, но Лидия ми направи знак с ръка да не бързам. Тя загаси електрическото осветление, след което започна бавно да разкопчава дрехата си на мъждукащата светлина на догарящите свещи. Само за миг момичето, с което допреди малко вечерях на масата, се превърна вексапилна стриптийзорка, а аз в един от онези обичайни глупчовци, които с изплезен от удоволствие език се оставят да ги водят на верижка като дамски йорктериерчета по следите на сексуалната възбуда. Любовта на Лидия беше винаги за мен ново откритие. Докато извършваше театралните движения на стриптийза, тя не ме изпускаше от очи, беше вперила неподвижно очи в мен, следеше всяка моя реакция като хищник, който очаква подходящия момент, за да се нахвърли върху дивеча си. Дивечът, в случая моя милост, не се чувстваше обаче жертва и гореше от нетърпелива възбуда по-скоро да бъде довършен. Едно след друго Лидия махаше от себе си дрехи и аксесоари и въпреки че добре познавах тялото ѝ, имах чувството, че участвам в едно-единствено уникално представление, посветено само на мен. Привличаше ме всичко у нея: красивият oval на раменете и нежните, добре оформени гърди, които неудържимо исках да галя, но тя възпираще ръцете ми. Или безкрайно дългите крака, които завършваха със зашеметяващи двадесетсантиметрови токчета на обувките, чиито остриета тайно желаех да почувствам върху кожата си.

Опитах се да последвам Лидия в нейния ритуал по съблиchanе, но тя ми направи знак с ръка и започна сама да разкопчава ризата ми. Останах гол, замръзнал в очакване. Свещите на масата догаряха и трудно различавах лицето ѝ. Беше станало тъмно и очите ѝ изглеждаха като огромни празни орбити, в които отраженията на слабата догаряща светлина хвърляха странни отблъсъци. Свлякохме се на килима, а Лидия посегна към масата и взе една от догарящите свещи. Освети с нея лицето ми, а след това я наведе леко и капка горещ восък падна върху гърдите ми. Може би беше случайно, а може би не. Свих се инстинктивно от опарването, без да протестирам, докато втора капка не падна върху разголения ми корем. Този път не изпитах болка, а

нещо близко до екстаз. Лидия духна пламъка и в уханието на изгорял воськ ме облада по начин, който ме накара да се съмнявам в различията между мъжа и жената, още едно клише, което Лидия съсира в представите ми.

Не зная колко дълго бяхме лежали така, голи върху килима, но се събудих от процеждаща се през прозореца светлина. Беше пет сутринта и първото слабо сияние на дневната светлина нахлу в стаята, която още носеше следите на миналата нощ. Телата ни бяха преплетени в странини съчетания между крайници, пръсти на ръцете и дългите коси на Лидия, кичури, от които намирах и в устата си. Опитах се да отделя съставните части на собственото си тяло, намерих възглавница и завивка и внимателно покрих с нея спящата Лидия. Лицето ѝ имаше израз на малко момиче, унесено в невинен сън, а тялото ѝ не загубваше грацията си на танцьорка дори отпуснато в съня.

Нешо трепна у мен, докато я наблюдавах, и си спомних, че цяла вечност не бях казвал на никого „Обичам те“. Беше почти на устните ми да го изрека, но се възпрях, наведох се и само отместих един кичур коса от лицето ѝ. Тя леко изсумтя, отвори за миг едно око, след което отново потъна в сън.

Бях по незнайни причини щастлив. Поне този ден. Сянката на Естер Бергер, която ме беше измъчвала през последните дни и седмици, се беше стопила в пламъчето на свещта и ми махаше приятелски някъде от безкрай, в който унгарската танцьорка беше изчезнала.

СЪБИРАЧА

1.

Няколко дни не бях ходил в офиса на издателството и вече бях започнал да изпитвам беспокойство, типично за мен състояние, когато се отнасяше до работата ми. Бях забравил през последните две седмици всекидневните грижи, на които сам се подлагах в страховете си, разделени в три категории: дали поредната издадена от мен книга щеше да се продаде и да покрие разходите ми, дали щях да имам достатъчно средства и през този месец да изплатя заплати, осигуровки и издръжка на служителите си, и дали Калева се намираше в достатъчно душевно равновесие, за да мога да забравя поне тази си грижа, докато се занимавам с другите две. Напоследък се беше прибавила и Лидия, но еуфорията от неочекваното развитие на връзката с нея ми пречеше все още да я възприемам като грижа. Колко горчиво се лъжех, щях да разбера съвсем скоро.

Вече се канех да позвъня на Матей, най-близкия ми сътрудник, за да разбера каква беше хавата, преди да се появя в издателството, когато, изпреварвайки ме, той ми изпрати тревожен есемес: „Къде си? Идвай веднага. Положението е спешно“.

Съобщението ми подейства като силен отрезвител, като чаша лимонов сок, като студен душ или каквото друго бързодействащо средство срещу сънливост се сетехте и ме върна светкавично в обичайното ми състояние на непрестанна загриженост, което физиологически се изрази, както обикновено се случваше, в прерязваща колика. От реакцията на червата ми можех да извадя заключение, че мисловно — емоционалният ми център се намираше в тях, което оборваше общоприетото схващане да се търси или в главата, или в областта на сърцето.

Докато препусках, съобразявах какво спешно е могло да се случи в мое отсъствие. Това за препускането естествено беше метафора, имайки предвид бавното скърцане, с което се движеше трамваят. Матей, уравновесен и дори леко флегматичен интелектуалец, който по принцип не си даваше много зор, рядко ме беспокоеше без причина, освен в случаи на бедствие. Надявах се да не беше станал пожар или

наводнение, та да съсипеха не само материалите, които пазехме в издателството, но също и наличните книги, които държахме там на склад.

Онова, което намерих на място, беше обаче по-лошо от пожар.

В офиса ми се разпореждаше Кубрат Генов.

На вратата стоеше облечен в черна униформа служител на ГДБОП, а вътре други двама като него бяха разхвърляли всичко по бюрата и етажерките, под предлог, че извършваха обиск.

Бях вбесен, исках да викам от възмущение, наричах ги мислено „нацисти“, но за щастие успях да се въздържа, тъй като вродената ми предпазливост ми подсказа, че разговорът с Генов ще бъде труден, макар и все още да не знаех защо. Мярна ми се подозрението, че причина можеше да бъде моят подарък за Бай Моис. Дали между неговите пансионери нямаше къртица на Генов?

— А, ето Ви и Вас — каза безразлично Генов, като че ли имахме да свършим нещо рутинно заедно, за което беше забравил да ме предупреди.

— Какво означава това? — отвърнах аз, като се постараах да придам на гласа си подобаваща твърдост.

В отговор Генов ми тикна под носа някакъв лист с печати, който очевидно беше полицейско разпореждане за обиск. В него зърнах с изненада името на Алексей Улански и някаква обща фраза, в която се споменаваха „преки или косвени улики“.

— Това е пълна глупост! — възкликах съвсем искрено аз. — Дори не познавам Улански и никога не съм го срещал.

Това беше вярно. Дори да бих имал възможност, Господ ми е свидетел, че винаги внимателно избягвах каквато и да е вероятност да срещна Улански. Не беше мой тип.

— Но Вашата доведена сестричка, господин Калев, е била доста близка с него, нали така?

— Не се правете на идиот — не се въздържах аз. — Знаете много добре, че Лидия не ми е сестра.

— Точно така, господин Калев. Досетих се въпреки очевидната физическа прилика между вас. Бръзките Ви с въпросната дама са много по-интимни, отколкото между двама близнаци, нали така?

— Какво Ви засяга това? Да не би да е престъпление?

— Напротив, дай Боже всекому такава красива приятелка. Само че самият Улански ни насочи към нея и тъй като не открихме нищо във вещите ѝ, решихме да поразровим и при Вас, все пак били сте достатъчно интимни, за да Ви довери някои вещи, ако се наложи. Или бъркам, може би?

Освен малко бельо, други вещи на Лидия не се намираха при мен. Но те бяха в апартамента, не в офиса ми. Генов ме подценяваше, ако мислеше, че ще ме хване с капан за мишки. От думите му заключих обаче, че Лидия е най-малкото арестувана. В противен случай би ми се обадила, за да ме предупреди.

— Да не сте я арестували? — не се сдържах да попитам изверга.

— Задържахме я за малко, колкото да направим проверка. Вече е на свобода. Завиждам Ви за темперамента ѝ — загадъчно довърши той.

Не знам защо, но последната фраза не ме обезпокои особено, а по-скоро ме зарадва. След прекараните два дни с Лидия изпитвах чувство на доверие към нея. Представих си мечтателно, че е могъл така да я ядоса, че да го е зашлевила, от което изпитах почти оргазмично удоволствие.

— Да не Ви е ухапала? — попитах с ирония, която дори не се опитах да прикрия.

Генов не отговори.

— Господин Калев, помня добре коректния разговор, който водихме неотдавна. Тогава Ви помолих да ми кажете всичко, което знаете, но Вие не го сторихте.

— Напротив, мисля, че всичко изяснихме.

— Не, господин Калев, Вие скрихте от мен неща, които могат да се окажат доказателства по следствието, което водя.

— Какво имате предвид? — наострих уши аз.

— Ето това — отговори Генов и размаха под носа ми свитък листове.

Беше ръкописът на „Железничарят от Кочериново“.

Значи, все пак беше бъркал в бюрото ми, където го бях приbral.

— И какво отношение има този текст към Вашия обиск и към Лидия?

Наистина не можех да схвани връзката. Какво конкретно можеше да интересува Кубрат Генов в изповедалните откровения на някакъв

непознат за събития отпреди 70 години? Че проявяваше любопитство към Балканска, вече установих, отдавайки го на добре прикрити лични мотиви. Колкото до мен, аз вече не се интересувах от Балканска, а от персонажите, към които разследването за нея водеше. Дали и с Генов не беше така?

— Аз се отнесох много коректно с Вас, защото смятах, че водим заедно разследване върху случая с починалата старица.

Очевидно Генов обичаше думата „коректност“ и не пропускаше да я употреби. Беше нещо като етикет, който слагаше върху самия себе си.

— Дори Ви предоставих един ръкопис, който дойде при мен — продължи той да ми припомня известни и на двама ни неща. — Вие обаче скрихте, че също сте получили ръкопис.

— Изобщо не допусках, че може да представлява интерес за Вас — изльгах аз.

Забелязах, че Генов се държеше като типичен полицай, а аз бях започнал да се държа като типичен следствен. Сигурно знаеше и за албумчето на Естер, очаквах да ме нападне из засада и заради него.

— А защо за Вас този ръкопис представлява интерес, мога ли да знам? — полюбопитства Генов.

— Кой Ви внуши, че представлява интерес? Аз съм издател и работата ми са ръкописите, добри или лоши. Трябва ли да Ви информирам за всеки, който идва при мен по пощата? Знаете ли, че седмично получавам поне три-четири, и все от неизвестни автори? Или вече полицията се занимава с предварителна цензура на книгите, които публикуваме!

Нападките не бяха кой знае колко силно средство за защита, но в момента не се сещах за друго. Кубрат Генов въздъхна, като че ли изпитваше искрено съжаление към мен.

— Надявах се да се разберем почтено и по мъжки, но и този път съм се изльгал. Въобще Вие ме разочаровахте, господин Калев. И двата ръкописа имат отношение към покойната Балканска-Бергер. Както сте забелязали, в тях се повтаря същата фамилия. Това не Ви ли прави впечатление?

— Не — продължих да лъжа без всякакво смущение. — Дори не бях забелязал.

Аз бях издател, Генов не беше. Имах феноменална памет за текстове, каквато Генов очевидно не притежаваше. Поради това веднага изчислих, че фамилията Бергер се споменаваше само в единия от ръкописите. Генов просто спекулираше със съвпаденията, освен ако знаеше много повече от мен самия. Внушаваше ми силно желание да му противореча, не виждах вече у него нищо друго, освен един полицай, което ме изпълваше с искрена и неподправена неприязън.

— Е, и какво намерихте срещу Лидия? — не се сдържах да го попитам.

— Нищо — отговори безразлично той.

Отдъхнах си с облекчение. Не вярвах, разбира се, Лидия да беше укривала нещо, което можеше да я злепостави, но знаеше ли човек на какъв натиск е могла да бъде поставена? Пари, документи, наркотици. Улански не си поплюваше и би могъл да я използва за хралупа, в която да крие разни неща. Зарадвах се, че Лидия беше „чиста“. Може би и аз щях да се отърва само с бъркотията, която Генов щеше да остави след себе си. Отмъщава ми, помислих, в очакване да видя гърба му.

Рано беше обаче да се радвам, защото следващата фраза на Генов ме попари като с гореща вода.

— Знаете ли, господин Калев, нашата работа е такава, че понякога търсим едно, а намираме друго. Как е впрочем госпожа Калева?

Въпросът му ме смути. Защо намесваше сега и Калева?

— Благодаря, не съм я виждал през последните няколко дни. Ще и предам, че сте се интересували от здравето ѝ. Сигурно ще се трогне.

— Много ми е неприятно да Ви го съобщя, но най-накрая установихме с кого се е виждала за последно покойната Балканска в деня на смъртта си.

Бях замръзнал в очакване. Този тип беше наистина опасен и непредсказуем.

— Не искате ли да знаете?

Не, не исках да знам. Не от неговата уста. Исках само да се махне и да ме остави на мира.

— Балканска е имала среща с Вашата майка, господин Калев. Това поставя доста въпроси. На които се надяваме уважаемата Ви майка да намери време да ни отговори. Довиждане засега.

Генов направи знак на „нацистите“ в черни униформи, които слушаха като безмълвни манекени нашия разговор, и те го последваха към изхода.

— Чакай, чакай — спрях го аз, след като се съвзех от изненадата.
— Какви ги дрънкаш? От къде на къде смяташ, че майка ми е била там?

— Жилището на Балканска е пълно с нейни отпечатъци, господин Калев.

Говореше ми с ледена учтивост, която не предвещаваше нищо добро. Неговият аргумент с отпечатъците ме срази и не знаех нито как да го разтълкувам, нито как Генов беше достигнал до тях. Налагаше се да си поговоря сериозно с майка ми.

Първото нещо, което направих, след като Генов напусна офиса ми, беше да позвъня обаче не на Калева, а на Лидия.

Вдигни телефона, вдигни го, молех се аз, докато набирах номера й.

— Нео — извика в слушалката тя. — Добре ли си?

Щях да се разплача от умиление, че ми зададе точно този въпрос.

— Да, а ти? — въздържах се аз. — Можеш ли да дойдеш насам.

Аз съм в издателството.

— Не, далеч съм, ще дойда по-късно. Ще се видим тази вечер.

Отговорът й ме озадачи — Лидия като че ли не беше сама.

2.

Наложих си необходимата доза търпение и се пригответих за сериозно обяснение с Калева.

Цялата ми строгост и решителност се изпариха обаче, щом прекрачих прага на апартамента на майка ми. Миришеше силно на цигари, а от салона се носеше музика. Беше увертюрата на „Прилепът“ от Йохан Штраус. Загубих цялата си самоувереност и запристъпвах от крак на крак като тринадесетгодишен.

Комбинацията „цигари и оперета“ ме върна десетилетия назад, когато майка ми, въпреки че беше балерина, пушеше, а вкъщи непрестанно се носеше оперетна музика. Връщайки се от училище, винаги изпитвях опасения да вляза в дома ни и правех всичко възможно да предизвестя идването си: звънях по няколко пъти на звънеца, въпреки че имах ключ, пусках с всичка сила уокмена си като сигнална сирена на пожарна команда, извикана да гаси, и ако случайно никой не реагираше и на тази аларма, дълго превъртавах ключа в ключалката, преди да вляза у дома. Нямах нищо против цигарите на майка ми, тъй като бях израснал в среда, в която всички пушеха, и на тринадесетгодишна възраст дори открадвах по някоя цигара от кутиите, скрити в гардероба, които Калева купуваше с валутни бонове от Кореком. Правех го не толкова от интерес към тютюна, а за да се изфукам пред съучениците си, с които тайно изпушвахме цигарата в мъжката тоалетна, давайки си при това вид, че ѝ се наслаждаваме. Лично аз не можах да разбера пристрастяването към цигарите, тъй като те предизвикваха у мен само лек и неприятен световъртеж, вкусът им ми беше отвратителен, а след всяка цигара имах чувството, че съм гълтнал и пепелника, защото часове наред усещах миризмата му в устата си.

Общо взето, бях безразличен и към оперетната музика. Не заради жанра, а защото вероятно не бях надарен с музикални таланти. Знаех, че това беше разочарованието на майка ми, чиито представи за успех бяха свързани само със сцената. Както я бях чувал да споделя с приятелки, тя беше мечтала да стана известен пианист или диригент.

Вероятно тези две музикални професии заемаха високо място в нейната йерархия за обществена значимост, тъй като тя самата се отнасяше с известно пренебрежение към собствените си колеги, балетисти и певци, а може би още повече презираше онези, които бяха в нозете им, ще рече — в дупката, в оркестрината, откъдето, невидими за публиката и скрити като плъхове, съпровождаха онези от сцената, на които публиката ръкопляскаше в края на спектакъла. Между музикантите тя правеше изключение за професиите на диригента и на пианиста. Първият, защото държеше в подчинение всички останали, включително нея и колегите ѝ. А вторият, защото като някакъв принц нямаше нужда от тях, излизаше на сцената сам или съпроводен от цял оркестър и накрая обираше самичък всички аплодисменти и букети, принуждавайки дори оркестъра и диригента, самодоволно и егоистично чудовище, също да му ръкопляскат. Предполагам, за една танцьорка като Калева, която никога не излизаше сама на сцената и нямаше право на оня магически кръг светлина, с който оформителят следващо най-важния солист, амбицията ѝ да ме види на диригентския пулт или зад рояла е била нещо като реванш с живота, който аз не успях да осъществя въпреки усилията ѝ.

На седемгодишна възраст майка ми ме заведе на изпит в Музикалното училище и за нейно удоволствие и за моя изненада, аз преминах напълно успешно всички тестове, за да бъда приет за редовен ученик. В продължение на четири тягостни години посещавах унило всички часове по солфеж, пиано, както и други специфични дисциплини, страдайки от хронична сънливост, която се изразяваше в неприкрити прозевки и незаинтересованост към въпросните предмети. Събуждах се и проявях енергия и активност във всички други часове, които нямаха отношение към музиката, като особено предпочитах часовете по български език, където направих смайващ преразказ на класическата творба „Баба Илийца“, добавяйки собствени коментари към написаното от Вазов, които посмутиха преподавателката. Напредвах дори в свиренето на пиано, като основен двигател на моите успехи беше нетърпението и желанието ми за възможно най-кратък срок да постигна най-добър резултат, с което да икономисам ценно време. Тъй като имахме предписание колко време трябваше да се упражняваме, за да научим някакъв етюд от Черни, автор, който ненавиждам и досега, на пианото на майка ми вкъщи

беше сложен часовник, който отмерваше минутите на моето мъчение. Неведнъж се изхитрях да премествам стрелките, като при това се стараех да не прекалявам, за да не бъда разобличен и съответно принуден да довърша сеанса с изтезания.

На десетгодишна възраст вече фатално бях разbral, че коренно се отличавам от останалите си съученици. Изобщо не ме беше еня дали ще изсвири по-бързо от другите някой от етюдите на Черни, който конкретно беше почернил детството ми, принуждавайки ме да повтарям до припадък безсмислени арпеджи и гами, или кога точно щях да премина от инвенциите към прелюдиите и фугите на Бах. И едните, и другите не бяха за мен творби с музикална стойност, а прегради като ония, които се поставят пред състезателните коне, предназначени да бъдат прескочени под ударите на камшика. Бях забелязал, че от злоупотреба с въпросния Черни някои мои съученици бяха развили странни синдроми. Един се смееше безпричинно с повод и без повод, друга беше получила въртелив тик с главата, който ме вбесяваше, а трети се разхождаше тържествено като млад гений, в какъвто единодушно беше произведен от родителите си, гледайки високомерно на нас и непрестанно бъркайки си в носа. Тези отклонения, на които дори майка ми обърна с тревога внимание, ме вдъхновиха за пъклен план, който реализирах за няколко месеца. Започнах най-напред с безпричинното смеене, е, което изненадвах по няколко пъти на ден Калева. След това прибавих към него и тика е въртеливото движение на главата, който доста сполучливо се бях научил да имитирам. Накрая не беше трудно да си бъркам в носа всеки път, когато Калева ме поглеждаше тревожно, като същевременно се хилех безпричинно и за още по-голяма убедителност си гризех ноктите. Поведението ми заинтригува и учителите ми и се стигна до обсъждане на моето положение в кръга на родителката ми, преподавателите ми по пиано и солфеж и в мое присъствие. Изпитвах едновременно страх да не бъда разобличен като дolen измамник, но и триумф, че спектакълът ми беше сполучлив. Оставаше да ме изгонят. Което и стана. Диагнозата ми беше „остра преумора и психическа нестабилност“. Сценичната ми кариера беше поставена под голям въпрос и аз изхвърчах от училището преди края на втория срок, което ми даде един месец непредвидена ваканция, може би най-щастливото време в моя живот. Бях обявен за болен, поради което не ме товареха с

уроци, можех да играя с момчетата от квартала, когато успееха да избягат от училище, а освен това прочетох цял тон книги и може би точно тогава открих, че те бяха моето призвание. „Ох, Нео, какво ли ще стане един ден от теб?“, изпъшка веднъж отчаяно майка ми, за която четенето на книги беше губене на време. „Ще стане писател!“, твърдо отговорих аз и тя, смаяна, замъркна.

Може би точно тогава й създадох фалшива илюзия, че съм направил достоен за нейните амбиции собствен избор, а най-вероятно илюзията беше предназначена и за мен самия, защото тя не ме напусна никога, включително и сега.

След този важен за моята ориентация момент аз получих по-голяма самостоятелност, тъй като метрономът и часовникът върху пианото изчезнаха, то придоби отново статута си на буржоазна мебел, която рядко се използваше, а аз можех с часове да се затварям в стаята си, отдавайки се на различни занимания, най-благоприличното от които оставаше четенето. По-голяма самостоятелност придоби обаче и майка ми. Тя се намираше в периода между двата си брака, беше млада и красива, имаше чувството, че е направила каквото е могла за моето бъдеще и че сега имаше правото да живее собствения си живот, както го разбираше по онова време една танцьорка от Оперетата. С Калева се превърнахме в нещо като квартиранти. Съжителствахме под един покрив, хранехме се заедно, но всеки имаше своя кръг от познанства и не се месеше в заниманията на другия. Приемах със задоволство тази формула, що се отнасяше до мен, но с наивността на своите дванадесет-тринацесет години изобщо не съобразявах, че тя беше валидна и за майка ми.

Светът се сгромоляса върху главата ми, когато една нощ, събуддайки се от желание да отида до тоалетната, срещнах в коридора пред стаята си непознат мъж. Потресох се, когато той учтиво ме поздрави, все едно се бяхме срещнали на улицата. Не знаех как да постъпя и най-лесното, което измислих, беше да не се прибера от училище на другия ден. Мотах се по улиците почти до десет вечерта и най-накрая не издържах и се отправих към дома ни. Пригответих се за дълго обяснение с майка ми, представих си нейното разказыване и бях готов да ѝ простя. Какво точно, не ми беше ясно, но бях убеден, че носи тежка вина пред мен.

Когато се прибрах обаче, от апартамента ни се носеше музика и се чуваха гласове. Отворих вратата, лъхна ме силен цигарен дим. В хола се беше събрала компания, която се веселеше, десетина човека пияха и пушеха и радостно ме приветстваха, като влязох. Майка ми ме приближи, прегърна ме през раменете и ме представи на непознатите. Стори ми се, че един от тях беше нощният посетител, но не бях сигурен. Бях объркан и смутен, най-вече от обстоятелството, че майка ми дори не беше забелязала тъй нареченото ми бягство.

Разговор за среднощния инцидент в коридора не се състоя никога между майка ми и мен. Но след него винаги давах знак, че влизам вкъщи. Като че ли носех звънец на врата си, за да пропъждам неканени посетители, над които нито тогава, нито по-късно имах никакво влияние и власт. Нели Калева през целия си живот живееше, както тя намираше за удобно.

Почуках по навик на вратата на хола и заварих майка ми сред пълен безпорядък. Сигурно най-малко два дни не беше излизала от стаята, защото в нея се стелеше тежка миризма на мръсни пепелници, примесена с алкохол, следи, от които имаше в различни чаши. Калева, ако се съдеше по шишетата и чашите, беше опитвала различни напитки. Не можех да преценя дали беше полуния, или просто замаяна от цигарен дим и вероятно от безсъние, но видът и беше плачен. Отдавна не я бях виждал така и това ме ядоса. Имаше да управлява един-единствен човек, себе си, и все още не можеше да се справи с тази задача.

— Какво е това? — запитах намусено. — Празнуваш ли нещо?

— Нео, намери ли дневника? — запита в отговор тя, без да се смути от неочекваната ми поява.

— Щом ти не си го намерила, как искаш аз да го намеря?

Думите ми я смутиха, в помътения и поглед се появи несигурност, явно не знаеше как да изтълкува думите ми.

— Защо ме изльга? — казах рязко.

Реших да не се церемоня и незабавно да науча каквото имаше да се научава.

Калева направи някакъв защитен жест с ръка и по изражението ѝ разбрах, че се кани да ми сервира нова порция неистини. Трудно ми беше да ги изтърпя, затова нервно я прекъснах.

— Не, не, престани! Този път ще ми разкажеш всичко отначало докрай. Защото, знаеш ли какво? Може никой да не се сети дали си била в апартамента на онзи мъж преди тридесет години, когато е умрял в прегръдките ти, но вече се знае, че си последната, която е посетила Балканска, преди да умре. Да имаш някакво обяснение по случая?

Жилището на Балканска беше пълно с нейни отпечатъци, беше казал Генов.

Внезапно ме проряза подозрение. Откъде Генов можеше да познава отпечатъците на Калева? Тя никога, доколкото ми беше известно, не е била следствена. Досега.

— Някога взимани ли са ти пръстови отпечатъци?

Зададох въпроса си като истински следовател и Калева ме изгледа с неподправен ужас в очите.

— Нео, какви ги говориш, аз не съм престъпница, никога не са ми взимали отпечатъци.

— Защо тогава полицията знае, че точно ти си тършувала у Балканска?

— Нямам понятие — напълно искрено отговори тя.

Дори не се и сети да отрече най-важното, че е била там.

— И какво си търсила там?

— Дневника — извика Калева. — Откога ти повтарям за него. Търсех онзи проклет дневник.

— Ти ли я уби? Какво й направи?

— Нищо. Не съм я докоснала с пръст. Скарахме се, тя се развика срещу мен, задави се и изведнъж се строполи като отрязано дърво на земята. Опитах се да й помогна, пръснах я с вода, но тя само изхърка един път и свърши.

Изпаднах в паника, можеха да ме обвинят мен. Затова изчаках да се стъмни и всички да си включат телевизорите, и се измъкнах.

Както първия път. Когато Балканска й е помогнала да заличат следите. Сега кой й беше помогнал? Въпреки че беше странно разни хора да умират ей така в нейно присъствие, повярвах на думите на Калева.

— Защо не се обади в полицията или в „Бърза помощ“?

— Защото нямаше смисъл. Тя вече беше свършила. Какво можех да направя?

— Да ми кажеш например още от самото начало истината, а да не ми разправяш басни. И докато чакаше всички да си включат телевизорите, претараши цялата къща, така ли?

Калева скри лице в длани си и захлипа. Не знам защо, си помислих, че отново театралничи, но все пак я доближих и леко я побутнах по рамото. Без да открива лицето си, Калева тихо каза:

— Обадих се на другия ден. На Бай Моис.

Естествено! Как не бях съобразил още в началото, че той знаеше всичко. Нали и първия път Калева и Балканска бяха поискали неговата помощ! Старият дявол явно бе свикнал да замита следи.

— Хайде, въведи малко ред тук, та да заприлича на порядъчна къща, наспи се и не приказвай с никого. Ще трябва да измислим как да излезем от тази каша.

Дори не забелязах, че включих и себе си в кашата. Този спонтанен акт на солидарност очевидно подейства на Калева. Без да открива лицето си, тя ме хвана с една ръка като удавник, който най-после е намерил спасителен клон.

— Наистина ли не знаеш нищо за Естер Бергер?

Поставих въпроса, защото приведох коефициента на достоверност на казаното от Калева до нулата и започнах да измервам всичко наново от същата тази нула.

Тя ме погледна с огромно учудване, наистина не разбираще какво общо можеше да има някаква непозната, изчезнала преди цяла вечност, с огромните неприятности, които се стоварваха върху нея днес.

— Заклевам ти се, Нео — напълно искрено отговори майка ми.

— Тази жена очевидно е някакво проклятие, от което всички ще си изплатим, не само Балканска.

Оставих я и слизайки по стълбите, продължавах да си блъскам главата върху отпечатъците.

Открих как Генов се беше сдобил с тях, когато стигнах на последната площадка. Калева му беше предоставила възможност два пъти. Първия път — с цигарите си в жилището на Балканска, където заварихме пепелниците все още пълни с пепел, но угарките липсваха. В интерес на истината Лидия първа го забеляза, но явно не е била само тя прозорливата. Вторият път беше на погребението на Балканска, когато зърнах Генов с две чаши вино в ръце. Едната от тях е била

носителят на отпечатъците на Калева, с които Генов ловко се беше сдобил пред очите ми. Беше оръжие, което несъмнено щеше да използва срещу мен. Освен ако отпечатъците на Калева не бяха разменна монета срещу нещо друго, от което Генов се интересуваше лично...

3.

Бай Моис, Бай Моис.

Хитрецът държеше всички в ръцете си, играеше си с нас, подсмихваше се вероятно на лутанията ни. Беше ни вкаран в лабиринт, изходът, от който беше известен очевидно само нему. Лабиринтът си имаше и Минотавър и тази роля без съмнение беше възложена на Кубрат Генов, който ме чакаше на всеки завой с нови обвинения и заплахи.

Откакто Балканска беше починала, като че ли времето течеше в обратна посока. Изведнъж всички ние: аз, Лидия, Калева, Кубрат Генов, бяхме изтласкани назад във време, което или изобщо не познавахме, подобно на Лидия, родена като някоя Венера от нищото, или като самия мен, който повърхностно го бях архивирал сред недостатъчните си знания по съвременна история. Не беше трудно да си припомня, че този период беше мъгливо споменат с две изречения в учебниците по история, където името на царя беше изписано с удебелен шрифт, а думата „евреи“ стеснително се криеше зад една цифра от 48 хиляди, за които се твърдеше, че са живели много добре. Той и те никога не бяха противопоставяни в тези учебници и понеже Той беше умрял, а Те бяха останали живи, това даваше повод на някои тълкуватели да твърдят, че едва ли не се бил пожертввал заради тях. Тази заблуда се консумираше масово като патриотична droga и предизвикваше колективна амнезия. Трябваше собствената ми майка да се окаже два пъти замесена в нечия смърт, за да бъда едва ли не принуден от обстоятелствата да проникна в по-дълбоките пластове на едно време, зад плътната завеса, на което се криеха жестокост, разправа и унищожение. До неотдавна двамата с Лидия дори не подозирахме, че то все още присъстваше реално чрез свои живи свидетели като Бай Моис и неговите странни пансионери. Не беше ли най-лесно всички тези хора да ни разкажат каквото знаеха? Те обаче се опасяваха да говорят открито, поради което получавахме послания под формата на чужди дневници, които като горещи въглени пареха дланите ни и ни принуждаваха да се лутаме в коридорите на

лабиринта, търсейки сянката на една изчезнала унгарка, внезапно възкръснала от миналото, за да смути покоя на всички ни. Допуснах, че Минотавърът в Лабиринта в лицето на Кубрат Генов също се страхуваше от въглените и предвидливо се мъчеше да ги угаси. Дали го правеше по свое желание, или някой му възлагаше това, нямах никаква представа.

Въпреки целия скептицизъм, който изпитвах към Калева, включително към нейното суеверие, трябваше да призная, че думите, с които ме изпрати, се оказаха пророчески.

„Тази жена, Естер, е истинско проклятие и всички ще си изплатим заради нея, ще видиш, Нео.“

4.

Бях изнервен от това, че трябваше да чакам Лидия, или по-скоро от обстоятелството, че нямах свободен достъп до нея. Разполагах само с нейния телефонен номер, който от няколко часа или не отговаряше на повикванията, или включваше стандартния отговор на машината, който гласеше: „В момента нямате достъп до този номер“.

Това за достъпа ми беше известно, не беше необходимо машината да ми го натяква. Нито знаех адреса на Лидия, нито някога бях ходил в квартирата ѝ по лесно обяснимата причина, че не желаех да се окажа на другия край на синджира, с който я държеше Улански. Макар че теоретично Улански вече не съществуваше не само защото беше прибран, но и защото връзката му с Лидия беше прекъсната, тя никога не се досети или просто не пожела да ми предостави достъп до жилището си, нито да ми даде ключ.

Не ми оставаше нищо друго, освен да чакам внезапно да се появи, както обикновено се случваше.

Поради това реших да се разходя сам до къщата на Бай Моис и евентуално да се срещна с него.

Там ме очакваше нова изненада, която ме накара да размисля дали Нели Калева наистина не притежаваше някои ясновидски способности, за каквито претендираше.

На желязната ограда на къщата беше опънат черен креп, а по вратата бяха разлепени некролози.

Само не той, само не и Бай Моис, помислих панически и почти тичешком преминах двадесетината метра до входа.

Слава Богу, беше първата ми мисъл, след като съзрях името на покойника и преди да се задълбоча в четене на некролога.

Съобщаваме с дълбока скръб,
че Внезапно ни напусна
нашият скъп приятел
Стоян Г. Михайлов
железопътен механик

род. 1918 — гара Кочериново
поч. 2013 — София

От опечалените

Прочетох няколко пъти написаното, като погледът ми не можеше да се откъсне от думата Кочериново, която внезапно придоби огромен смисъл, все едно бях намерил важна частица от пъзела, който стръвно подреждах.

Рожденикът Стуни беше преживял само с няколко дни празненството в своя чест. Полупарализираното му тяло най-после бе намерило покой. Бях се оказал голям глупак и напълно неспособен детектив, след като не бях открил още тогава кой се криеше зад Железничаря от Кочериново. Цялото празненство беше организирано от Бай Моис вероятно за да ме срещне с него, и разочарован, а може би и отвратен от моята недосетливост, той беше прекъснал фарса си и просто ме беше изгонил с фалшивата си сърдечна атака, която беше симулирал. На всичко отгоре аз го бях изненадал с албумчето на Естер... Идеше ми да си ударя сам няколко плесници. Фактите щяха да ми извадят очите със своята очевидност, а аз не ги бях забелязал! Стуни беше парализиран и очевидно не можеше да пише. Сигурно Бай Моис е искал Железничарят да ми разкаже лично, докато е време, продължението на историята от своя ръкопис. Така и нямаше да я науча и да разбера подробности за фаталната за него среща с Естер, след която е изпитал толкова силна горест и мъка от професията, която искрено е обичал. Нямаше също така да узнае кой беше Стоян Андреев, неговият всемогъщ вуйчо, на когото Стуни е бил кръстен, човекът, с чиято протекция Стуни е станал помощник-машинист и е напреднал дотолкова в професията си, че дори е карал царския влак. Ако всичко това имаше отношение към Естер, единственият, който можеше още да ме посвети в него, беше самият Бай Моис. Трябваше да бързам, защото той също не беше безсмъртен.

Отворих желязната врата с некролозите и се изкачих на бегом до първия етаж. Стълбището също беше украсено с черен креп и навсякъде се виждаха разлепени некролози.

Заварих Бай Моис в истинска покруса, каквато не бях подозирал.

— Той ми беше като брат — почти изплака старецът.

Това изявление безкрайно ме изненада. Мислех, че Стуни е негова марионетка, както и останалите. Бях свикнал да изпитвам подозрение, прекрачвайки този праг, така че за миг се запитах дали това не беше поредната мистификация на портиера милионер.

— Кой беше Стуни? — попитах аз. — Той ли е Железничарят от Кочериново?

Бай Моис поклати утвърдително глава. След това попита учудено:

— Ти откъде знаеш?

Смутих се за миг, но го отдаох на обърканото състояние на стареца, потънал в скръб.

— Искам всичко да ми разкажете за него, чувате ли? — настоях аз.

Вместо това Бай Моис отговори:

— Погрижи се за майка си, живите са с предимство. И без това няма кой да съживи Естер. Нито Стоян.

— Ще се погрижа — отговорих твърдо. — Но искам да узная и останалото.

— За него ще се намери време. Но за майка ти няма. Нели е добро момиче, въпреки че открай време все прави глупости. Колко пъти съм я предупреждавал да бъде по-предпазлива — въздъхна старецът. — Сега отново е загазила.

След това се наведе близко към мен и почти прошепна:

— Няма никакви улики срещу нея, а и тя не е извършила нищо. Онзи дневник е на сигурно място.

Погледнах го озадачен.

— След като Нели ми се обади — продължи той почти шепнешком, въпреки че бяхме сами, — изпратих Иван да го намери и да го донесе. Онзи полицай ще намери на Иван цървулите. Представям си как е ровил при Балканска. И понеже го очаквам и тук, ще ти дам дневника. Прочети го и го изгори, той няма за какво друго да послужи. Сега тръгвай, защото може да пристигнат неканени гости.

Все още замаян от разкритието, не знаех как да постъпя. Интересуваше ме Железничарят от Кочериново, чиято история отново ми се изпълзваше, а събитията ме връщаха отново върху дневника на Балканска. Бай Моис схвани колебанието ми и рече:

— Нека мине погребението на Стуни, ще дойдеш пак.

Виждахме се от погребение на погребение. Това беше лоша поличба. Тъй като не ми оставаше друг избор, тръгнах към изхода. На вратата Иван ми подаде малък пакет, увит във вестник, и ме посъветва:

— Не го дръж вкъщи, намери някъде да го прочетеш и после го изгори.

Измъкнах се почти като крадец и разтреперан от вълнение, се приготвих да се потопя в откровенията на оперетната дива Силва Балканска.

Чудех се къде да се скрия. Никое място наоколо не ми се струваше достатъчно сигурно.

Затова се върнах при Нели Калева. Нали ми беше поръчала да ѝ намеря и занеса проклетия дневник.

Когато ме видя на вратата, тя, уплашена, се стресна и помисли най-лошото. Живееше в непрекъснат страх от две седмици. Сложих пръст на устните си, избутах я в хола и със знаци ѝ дадох да разбере, че не биваше да приказва. Не бях вече сигурен в нищо и в никого. Допусках дори, че Кубрат Генов беше намерил начин да ни подслушва и наблюдава навсякъде. Разгънах пакета, завит с вестници, и от него наистина изскочи червеният дневник на Балканска. Калева поsegна към него, но аз отблъснах ръката ѝ, давайки знак да ме остави сам. Майка ми се подчини и на пръсти напусна стаята.

Пуснах за всеки случай завесите, въпреки че още беше светло, и се задълбочих в четене.

Очаквах да намеря скрити тайни, между които и историята на Естер, следи от престъпления, важни интриги и фатални събития. Съдържанието ме разочарова, тъй като нямаше и следа от тях. Дневникът на Балканска беше просто алманах на прелюбодеянията, извършени в кръга на нейните познанства. С упоритост на воайор и студен цинизъм Балканска беше документирала точно всички прегрешения на своите колежки и колеги, които беше наблюдавала зад кулисите, на сцената, в обществените си контакти в театъра и извън него, или за които беше получавала устни свидетелства от подставени лица, шпионирали в неин интерес. Беше отбелязала не само датите, имената, но и стойностите на подаръците или парите, получени в замяна. Стигнах и до страниците, посветени на Нели Калева и нейните прегрешения. Нямах желание да ги прочета, но се наложи, за да сверя

онова, което вече знаех, с онова, което Балканска беше видяла. Тя изпитваше към Калева очевидна завист, злоба и ехидно злорадство, когато майка ми е изпадала в деликатни ситуации, включително случаят с умрелия в ръцете ѝ големец.

И все пак, защо Балканска беше водила тези записи? От желание да се надсмее и да обругае онзи, които са си позволявали чрез необмислени връзки някаква форма на свобода, на каквато тя самата не е била способна? За да предаде тези сведения някому, който е шпионирал целия театър? Или за да извлече някаква лична изгода от неудобната информация, отлично средство за шантаж?

Балканска не беше имала свой собствен живот, отегчавала се беше в своята самота и неудовлетвореност, беше запълвала заради тях ежедневието си с живота на другите, които е ненавиждала заради способността им да изпитват удоволствие от работата, от любовта, от съществуванието, каквото и да е било то. Нейното удоволствие е било да разрушава, доколкото е могла. Вероятно беше предавала някъде събраната информация и съвсем сигурно чрез нея беше навредила на не един от колегите и познатите си.

Не се съмнявах повече, че Силва Балканска е била мрачна, недоволна и зла жена, изоставена от мъже и приятели, безскрупулна по отношение на тях и склонна към шантаж. Дори собственият ѝ син я беше изоставил, бягайки на петнадесет хиляди километра. Кой се е нуждаел от нея и от нейните записи? Нямаше съмнение, че това е бил някой от кръга на Кубрат Генов, ако не и самият той.

Представих си паниката на Нели Калева, когато онзи тип от Политбюро е умрял върху нея, отчаянието, с което се е обадила на Балканска, поверявайки ѝ тайната си, и след това годините на шантаж, през които непрестанно я е измъчвала, тъй като освен страха си, майка ми не е могла да ѝ предложи друго в замяна.

Спомних си думите на Калева за това, че Балканска винаги била разполагала с достатъчно средства и с повече, отколкото всяка друга от тях, и изчислих, че това е била сигурно цената на всички онези прегрешения, записани в дневника и, които тя е осребрявала или лично, или предоставяйки ги на други заинтересовани, които са ѝ плащали добре за услугата.

Бях недобър син. Втурнал се бях да се тревожа за една завършена мръсница, а упреквах собствената си майка за начина, по който беше

живяла, защото не е имала по-добър избор.

Братата тихо се отвори и Калева влезе безшумно и на пръсти като призрак. Носеше ми чаша чай и парче ябълков пай, единствения сладкиш, който умееше да прави. Беше трогателна.

— Няма за какво да се тревожиш — казах с привидно безразличие. — Вътре няма нищо интересно. Лични записи и нищо повече.

Тя посочи безмълвно с пръст към себе си.

Поклатих отрицателно глава.

— Абсолютно нищо, заблудила те е.

От гърдите ѝ се откъсна дълбока въздишка на облекчение, като на подсъдим, който току-що е научил, че е оправдан.

Отидохме в кухнята и там приготвих импровизирана клада в най-голямата мамина тенджера, в която залях дневника със спирт и после без съжаление го подпалих. Наложи се няколко пъти да повтарям процедурата, докато на дъното остана само пепел. Тенджерата беше съсипана, почерняла и с неизличими следи от моето аутодафе.

— Вече знам какво ще ти купя за рождения ден. Нова тенджера.

Калева ме прегърна, притисна лицето си до моето и по бузата си усетих нещо мокро. Бяха сълзи. Не бях сигурен чии точно.

5.

Изпълнен с гордост, че бях спасил поне едната от двете жени, които съсипваха живота ми, временно бях напълно забравил за другата. Докато Лидия не ми напомни, че ролята ми на универсален спасител все още не беше завършила.

Изпаднах в истинско недоумение, когато непознат глас от неизвестен номер ми се обади, за да ми съобщи, че госпожица Попова се намирала със счупена ръка в болницата за спешни случаи „Пирогов“ и настоявала да отида веднага при нея.

— Имате грешка — отговорих с досада на непознатия, тъй като не се сещах за никоя с това име.

Той обаче настоя повторно и запита дали аз съм действително издателят Нестор Калев. Подло подозрение се прокрадна в ума ми и с тежко предчувствие на свой ред го помолих да повтори името на пострадалата.

— Лидия Попова — каза той. — На третия етаж, шеста стая, преди час я оперираха, вече е добре.

Хукнах като обезумял, не знаейки какво да мисля.

Заварих Лидия в окайно състояние, макар че превързаната ѝ ръка най-малко ме впечатли. Едното ѝ око беше подуто и с голям червен оток, по челото ѝ имаше белези от одраскано, като че ли я бяха влачили по цимент.

— Какво се е случило? — запитах я, очаквайки най-лошото.

— Момчетата на Улански — отговори тя, като направи болезнена гримаса.

— Къде? Кога?

Бяхме говорили само преди няколко часа, помнех последните ѝ думи: „Сега не мога да говоря, ще ти се обадя по-късно“. Защо не ми беше казала още тогава, че е имала неприятности?

— За назидание. Оттам не се излиза без разрешение. Те могат да те натирят, но сама не можеш да си тръгнеш. Алексей не може да ми прости, че аз го натирих.

Не знаех нищо за техните отношения, освен онова, което бях чул в жълтите вестници и видял по телевизията. Не се бях запитал какво точно се беше случило между тях след ареста на Улански. За мен неговото задържане беше достатъчно, за да смяtam синджира на Лидия за скъсан, още повече и след като стана ясно, че тя беше изгубила статута си на фаворитка. Ако бях познавач на хора като Улански и на правилата, по които те живееха, би трябвало да се беспокоя много повече за живота на Лидия, както и за себе си. Законът на Улански изискваше преданост докрай, което може би значеше до смърт, освен ако той не решеше другояче.

— Какво се случи? — попитах, потиснат не от вида и, а от собственото си неумение да я защитя.

— Не исках да те занимавам, но той настоя след ареста да ходя да се срещам с него и аз отказах. Казах му да се разкара, не искам изобщо да го виждам повече. Не защото го бяха арестували, нали разбиращ? Отдавна знаех, че някой ден ще се случи. А защото се държа с мен като с евтина курва. Дори не ми беше казал за другата. Отговори ми, че ще съжалявам.

— Е, съжаляваш ли? — запитах я, като леко стиснах здравата ѝ ръка.

Лидия опита да се усмихне със здравото си око и отговори, без да се замисли:

— Никак. Сега вече всичко свърши. Моля ти се, подай ми огледалце, имам в онази пластмасова торба на шкафчето, искам да се разгледам.

Опитах се да я спра.

— Недей, почакай няколко дни. Сега не си толкова хубава.

— Не искам да чакам, а той ще си плати. Искам да видя каква ще бъде цената.

Излишно беше да споря с нея, знаех, че като си науми нещо, нямаше смисъл да я разубеждавам.

Посегнах към торбата. В нея бяха безразборно нахвърлени всички джунджурии, които Лидия обикновено носеше със себе си.

— Къде ти е чантата? — запитах с учудване.

— А-а, Прадата ли? Момчетата на Улански ми я взеха. Претаралиха гардероба ми и отмъкнаха половината дрехи.

Представяш ли си? Сигурно ще раздава моите парцалки на други курви.

— Не говори така — спрях я аз. — Ти не си курва.

— Мислиш ли, че не съм? — Тя ме погледна иронично.

— Разбира се, че мисля, че не си — отговорих напълно искрено и без всякакво съмнение в думите си.

— А какво съм тогава? — продължи да настоява тя.

— Ти си красива млада жена, която умеет прекрасно да танцува и която ще стане писателка. Това си.

Лидия въздъхна тъжно, но и с облекчение. Приличаше на дете, което се е наралило и чака подарък като компенсация.

— Знаеш ли, мисля да напиша роман за Улански, за мафията и за цялата негова паплач, която познавам. Какво ще кажеш?

— Ще бъде автентично — отговорих дипломатично.

— Не се бой, няма да е като „Моята изповед“, ще бъде истински роман. Ще ми помогнеш ли?

— Не! — отговорих твърдо. — Един писател сам си пише романите.

Тя се засмя.

— Не, глупчо. Ще ми поправиш ли граматическите грешки?

— За това си има хора, ще ти намеря кой да ги поправи.

— Значи, няма да ми помогнеш въобще? — попита разочаровано тя.

— Ще ти помогна. Като издам романа ти.

Лидия издаде звук, подобен на цвилене на млада кобила, опита се да се изправи, но се сгърчи от болка и се облегна на възглавницата.

— Искам да те целуна — каза тя.

— Не сега, с пребити жени не се целувам. Като оздравееш. И освен това, не съм безкористен. Аз ще спечеля от романа ти, защото ще стане бестселър, сигурен съм.

За последното, естествено, изльгах. Едва ли щях да спечеля от романа на Лидия, освен някой хубав бой от момчетата на Улански.

Наведох се над нея и я целунах по косата.

Тръгнах си с чувството, че с нас се беше случило нещо ужасно и същевременно благословено. Само преди час мислех, че ще прекрача прага на преизподнята, където очаквах да открия Лидия потрошена, в безсъзнание и заобиколена от свирепи горили. Намерих я наистина

изпочупена, но не и прекършена. Ако това беше цената на нейното спасение, може би си струваше. А универсален спасител можеше и да стана. От този момент нататък нямаше пречки.

В коридора сварих хирурга, още в зелената му операционна престилка, върху която личеше ръждиво петно от засъхнала кръв. Бързаше към стаята на Лидия.

— Ще се оправи ли? — запитах го притеснено.

— Естествено, че ще се оправи — отговори троснато той.

Вероятно по десет пъти на ден му задаваха този глупав въпрос, първото, което идваше наум в главите на близките на оперирани.

— Вие трябва да сте онзи Нео, когото тя викаше.

— Викала ме е? — учудих се аз.

— Госпожица Попова най-напред крещя, после поплака, а накрая викаше. Вас.

— Крещяла е? Толкова ли беше страшно състоянието ѝ?

— Тук идват много по-потрошени от нея, но такива крясъци не бяхме чували. Вашата приятелка крещеше не от болка, дори мислех, че не я усещаше, защото беше превъзбудена, тя крещеше от ярост. Предполагам, срещу ония негодници, които я бяха подредили така.

Стиснах зъби, след което му подадох ръка и бързо се отдалечих, за да не изрека повече, отколкото беше необходимо.

Заля ме вълна от негодувание и ярост срещу Улански и цялата му разюздана пасмина, които се разпореждаха безнаказано с човешки животи и съдиби. Винаги се повтаряше същото. И вероятно винаги имаше такива като Лидия, които негодуваха, които крещяха и искаха да бъдат чути. Техните викове бяха единственото им оръжие срещу насилието, което околните, неми свидетели, или се правеха, че не виждат, или бяха безразлични към него.

Бай Моис също крещеше от години, макар че мнозина се правеха на глухи, за да не чуят историята на Естер такава, каквато той искаше да я разкаже. Аз обаче вече бях чул неговите викове и бях решил, ако се наложеше, да викам заедно с него.

Между вещите в торбата на Лидия бях забелязал визитна картичка, която скрих в джоба си, без да ѝ кажа. Беше картичката на Генов.

Преди още да оставя моята вродена предпазливост да се намеси, набрах номера и извиках в слушалката веднага след като Генов каза

своето безлично: „Ало“.

— След половин час те чакам в офиса си, мръсник такъв. И гледай веднага да дойдеш, защото иначе ще дойда аз и ще разбия лично и със собствените си ръце полицейската ти мутра. Чуваш ли?

Бях още в коридора на болницата и покрай мен мина санитарка, която тъжно поклати глава в знак на съжаление.

Нямах търпение да се срещна с Генов, за да излея върху него целия съbral се в душата ми гняв. Гневът на Лидия, на Калева, на Бай Моис, на Естер, на Стуни, на всички останали.

Когато пристигнах, той ме чакаше вече на улицата пред входа, което означаваше, че съм бил достатъчно убедителен.

— Разбрах за госпожица Попова — изпревари ме той — Отвратителна история. Надявам се, че вече е подала оплакване. Нямаме държава и всякакви типове върлуват безнаказано.

— Какви типове — слисах се аз. — Това е Улански, вашият следствен, който от затвора поръчва нападения.

— Не се поддавайте на емоции, господин Калев — студено ме прекъсна Генов. — Няма никакви доказателства, че извършителите са поръчани от Улански. Госпожица Попова работи в нощен бар. Това не е място за препоръчителни познанства. Може да е обидила някой от клиентите, не взимайте всичко за чиста монета.

Изпитах истинско желание да го ударя. Едно ляво долно кроше щеше да му дойде много добре.

— Чувате ли се какви ги дрънкате? Толкова е прозрачно. Стига само да разпитате Улански, и сам ще разберете.

— Няма как да го разпитаме — отговори Генов. — Улански не е вече в ареста. Той се съгласи доброволно да сътрудничи на следствието и беше освободен. Освен това, гарантирам Ви, непременно ще има алиби за посочения ден и час.

— Това е нечувано! — избухнах аз. — Преследвате пенсионирана танцьорка, напълно безвредна за обществото, защото Ви се е сторило нещо и защото не може да се защити, а същевременно пускате на свобода доказан бандит! И защо въобще се ровите в миналото на Балканска, вместо да се заемете с гангстерското настояще на Улански?

— Едното няма нищо общо с другото, господин Калев. И понеже много настоявате, ще Ви обясня. Силва Балканска беше не само наш

дългогодишен сътрудник, но и щатен офицер на службите ни. Смъртта е свързана с някои формалности, които трябва да бъдат изяснени.

Не се изненадах, и без това го подозирах вече.

— Била е шантажистка, злобарка и Ваше ченге. Какво толкова? Искате да жаля за нея ли?

— Няма да навлизам в подробности. Поне не сега. Всъщност въпросът е какво искате Вие от мен. Защо ме извикахте?

И аз се питах.

— За да Ви кажа, че ненавиждам цялата Ви пасмина, която не е по-различна от тази на Улански.

— По-различна е — спокойно отговори Генов. — Сам ще се убедите. Ако няма друго, да си кажем довиждане. Засега.

В думите му долових скрита заплаха, но кой знае защо, това изобщо не ме впечатли. Генов не изчака да му отговоря и си тръгна с ръце в джобовете.

Наистина исках да му разбия мутрата. Тъй като не успях, реших, че отдавна не бях стъпвал в клуба по бокс, и се упътих към залата, изпълнен с желание да излея целия си адреналин върху боксовата круша. Тренирах дълго, до пълно изтощение, като си представях многократно как размазвам сериозната полицейска физиономия на Кубрат Генов.

6.

В офиса ме чакаше Матей, комуто бях благодарен, защото изцяло бе поел текущите работи в издателството, с които и да исках, не можех да се справя през последните седмици. Попитах между другото:

— Нещо ново?

Щях да съм доволен, ако си беше замълчал, тъй като главата ми кипеше от мисли, страсти и неочаквани изживявания и се съмнявах, че мозъкът ми можеше да отдели и микрон пространство, за каквато и да е друга информация.

Приятелят ми обаче не си замълчя.

— Получи се нова поща за теб — съобщи Матей, като се опита да придаде възможно най-безразлична интонация на гласа си.

Беше свръхинтелигентен и макар да не го бях посвещавал в събитията в личния си живот напоследък, ако можех да ги тълкувам като лични, без съмнение се досещаше за много неща, запазвайки дискретно мълчание.

Подаде ми жълт плик, приличен като брат близнак на другите два, които объркаха живота ми. Само че този път пратката не беше анонимна. На гърба с красив почерк бяха написани името и адресът на Бай Моис.

С разтреперани от вълнение ръце разкъсах опаковката и извадих от нея няколко листа, изписани калиграфски с красив, наклонен надясно почерк. Авторът на писмото беше самият Бай Моис.

Здравей, Нео — започваше писмото.

Реших да ти пиша по няколко причини, които, надявам се, ще разбереш правилно.

Първо, искам да знаеш, че изпитвам голямо уважение към майка ти, Нели Калева, която беше не само прекрасна танцьорка и актриса, гордост на театъра в продължение на близо тридесет години, но и една много свястна жена. Виждал съм всякакви в този театър: и талантливи, и некадърни, и красиви, и грозновати, и малки, подли

лъжкини, както и няколко истински дами. Нели беше една от дамите. Не е лесно да бъдеш звезда, особено на сцената на театър, който не вземаха на сериозно. За мен дали беше сериозен, или не, нямаше голямо значение, аз го обичах, какъвто беше, и това беше достатъчно. Имах го малко като свое творение, не заради парите, които внасях в касата му, когато печелех добре, а заради онът дух на свободомислие, някои му викаха слободия, който цареше вътре и който ме караше да дишам по-свободно, когато излизах навън. Противно на всичко, което се разправя днес, от едно време в София беше започнало да се дишат тежко. Приятели и съдружници в бизнеса започнаха да обръщат гръб на евреите, изведнъж станахме нежелани, докато накрая ни закачиха и жълти звезди. Някои от нашите хора го понесоха по-лековато, но не и аз. Кабарето и театърът останаха комай единственото място, където никой не обръщаше, поне в началото, внимание на звездите. Момичетата там ми останаха верни до край и аз на тях. Затова не ги напуснах никога и продължих да стоя на входа на театъра, докато краката ме държаха. Нео, искам да ти кажа: уважавай и обичай майка си. Не я гледай с презрение или снизходжение, защото е танцуvala на онази сцена, най-добрата и благородната, която познавам. Моите дъщери също не възприемаха моята привързаност към театъра, поради което нямахме много общ език.

Втората, особено важна причина за това писмо, е Стуни, началото, на чиито записки си получил по пощата, както сам ми призна.

Въпреки удара, който парализира ръцете и мисълта му, Стуни извърши нещо, което ми беше обещал: описа отначало докрай всичко, което знаеше за Естер.

Аз познавах донякъде Стуни или, както е истинското му име, Стоян Михайлов, и ще ти разкажа за него.

Беше съсед на дъщеря ми, която също се казваше Естер и живееше със семейството си в кооперация на улица „Раковски“. Във вътрешния двор имаше малка къща с няколко настанени семейства, като една от стаите се

обитаваше от Стоян. По времето, когато се запознах с него при едно от посещенията при Естер, той вече беше пенсионер с малка пенсия от Държавните железници, където беше работил цял живот. Стоян не беше женен и нямаше семейство. Прекарваше времето си седнал на дървена пейка на плочника в двора между двете къщи, като гледаше игрите на децата на дама и ги черпеше с бонбони. Беше мълчалив, скромен и тъжен човек.

Веднъж заговорил дъщеря ми, докато простирала прането си на двора, и й казал, че много харесвал името й Естер. Двамата започнали да си разменят по някоя дума, Естер му пращаше от време на време по децата парче сладкиш, което той приемаше с благодарност, в замяна тя беше доволна, че винаги някой ги надзираше, докато си играеха, а тя си вършеше къщната работа или отсъстваше, тъй като работеше в читалищната библиотека на половин работен ден. Постепенно двамата се сприятелиили дотолкова, че Стоян започнал да й разказва някои работи за себе си. Веднъж й се похвалил, че бил карал царския влак и лично видял царя и принца, Симеончо. После споменал за свой вуйчо, който очевидно бил по някое време важна клечка в железниците. Естествено, станало дума и за евреи, тъй като малката къща в двора, населена с наематели на Софжилфонд, включително самият Стоян, била бивша еврейска собственост, но никой не знаел къде се намирали хазяите. Стоян неведнъж казвал на Естер, че много обичал „вашите хора“ както той наричаше евреите. Като че ли се стеснявал да назове думата. Или се е страхувал, или му е било неудобно. Има такива хора, Нео, които смятат, че да си евреин, е нещо притеснително. Макар и добър човек, Стоян също смяташе, че да си евреин, е притеснително. След време той доверил на дъщеря ми, че някога много бил обичал една еврейка, и тя също се казвала Естер като дъщеря ми. Дъщеря ми не се впечатлила особено. Между еврейските жени в миналото имаше много с това име. Днешните еврейки носят вече модерни имена, но по наше

време наричаха момичетата с имената на няколко еврейски царици или на двете жени на Яков^[1].

Дъщеря ми спомена няколко пъти Стоян в разговорите ни и един ден аз слязох долу на плочите, седнах до него на скамейката и го заговорих. Той разказа и на мен за царския влак, вероятно това е било някое от най-големите му преживявания. После като стари хора заговорихме за миналото и естествено, за младостта ни и аз му споменах колко време бях прекарал по кабаретата и по казината, ей така, за да става разговор. Темата силно заинтересува Стоян и ние неведнъж я подхващахме, като всеки път го предупреждавах да не говори за това пред дъщеря ми, която не искаше да се знае какъв картоиграч и пройдоха е бил някога баща ѝ.

Един ден Стоян призна и на мен, че някога бил много влюбен в една кабаретна артистка. Разпитах го коя е била, защото той беше няколко години по-млад от мен, а по онова време можеше да се каже, че аз познавах кабаретните артистки в София, които заслужаваха да бъдат познавани, ще рече — хубавите. Казвала се Естер, довери ми той. „Ама бил ли си близък с нея?“ запитах го аз. Не, всичко станало много бързо, вуйчо му го завел в едно известно кабаре в София, посещавано от хайлайфа, където видял въпросната актриса. Историята ме заинтригува. „Е, какво стана с нея?“ полюбопитствах аз. А, между тях двамата нищо, нямало време дори да ѝ каже колко я харесвал, само на два пъти ѝ занесъл цветя. „Е, какво стана с нея?“ продължих да го разпитвам. Тогава Стоян се разплака. Реших да не го измъчвам и оставих работата така. Продължих да холя на дворчето и да сядам до него на пейката, докато един ден той събра кураж и продължи разказа си. Естер винаги му се усмихвала много мило в кабарето, където той станал постоянен клиент, въпреки че това се отразявало фатално на джоба му. Покрай посещенията там видял много знатни хора, дори принцът, братът на царя, идвал от време на време и очевидно познавал лично Естер, защото тя сядала на масата му и

двамата задушевно си говорели или се смеели. Естер имала звънлив смях, все едно че бисери се търкаляли в гърлото ѝ. Като каза това за бисерите, Стуни доста се смути, от което разбрах, че наистина е бил силно хлътнал по онази Естер. В кабарето се отбивали дори германци, те също сядали на масата на принца и целували ръка на Естер. Преди това тя била играла в театъра, но антиеврейските закони ѝ забранили и след две солени глоби директорът на театъра Дерменджиев, който първоначално не искал и да чуе да я маха от афиш, трябвало да се примиря. Това Стуни разбрал от самия Дерменджиев, който също се отбивал в кабарето, винаги целувал ръка на Естер и пред всички заявявал, че я чака с нетърпение да се върне в трупата. Германците изобщо не разбирали за какво ставало дума, нито че Естер била еврейка.

Било ранна пролет, Стоян още помнел букетчето кокичета, които купил една вечер, отправяйки се за кабарето, но за негова голяма изненада Естер не била изобщо там. Това било напълно необичайно, защото тя прекарвала живота си в кабарето, то било нейният втори дом. Стоян нямал никаква връзка с нея, не знаел нито къде живеела, нито кого познавала. Започнал да разпитва мъжете в кабарето, дали не били чули нещо за нея, но те вдигали рамене, докато собственикът го извикал в една странична стая и му казал повече да не разпитвал, а и най-добре изобщо да се махал, защото времената се били променили и всички можели да си имат неприятности заради Естер. Стоян бил слisan от изумление. До вчера всички били в краката на красавицата, а днес се отричали от нея, като че ли била престъпница. Стоян възразил на собственика и дори измислил нещо за някакви пари, които ѝ бил дължал и че трябвало да я намерел, за да ѝ ги върнет. Собственикът тогава казал тъжно: „Синко, там, където Естер отиде, едва ли ще ѝ трябват пари. Прибраха ги, а тя на всичко отгоре е и с унгарски паспорт. Сигурно вече пътува за Полша“.

Стоян се объркал, не могъл да схване за какво ставало дума. Каква Полша? Какво пътуване? Кого били прибрали? „Евреите — отговорил му собственикът на кабарето, който покрай знатните си клиенти знаел нещо. — Изпращат ги в Полша, оттам я се върнат, я не, товарят ги на конски вагони, казаха ми, които са видели с очите си“ дообяснил човекът.

Като чул за вагоните, Стуни обезумял. Той работел в железниците, трябвало да разбере къде са тези вагони. Първият, когото решил да попита, бил собственият му вуйчо Стоян Андреев. „Бях станал хитър — обясни ми Стоян — и не го попитах направо, а заобиколно.“ Андреев му отговорил обаче направо и с голяма гордост. Да, на него било възложено да извози и изсели до окупирания Полша около пет хиляди евреи: мъже, жени, деца. Вече били събрани в лагер в Горна Джумая и било въпрос на дни да потеглели за Полша. „Какво ще ги правят там?“, зачудил се Стуни. „Не знам — отговорил Андреев, — ако искат, да ги правят и на сапун“. Тази приказка за сапуна така потресла Стуни, че той веднага решил да отиде до Горна Джумая, за да търси Естер. Прекачвал се от влак на влак и разпитвал на всяка гара. От железнничарите разбрали, че наистина се готвел специален транспорт, който трябвало да тръгне от Горна Джумая, но те го съветвали много да не питал, защото работата била деликатна и свързана с германците. Стоян въобще не се впечатлил от предупрежденията и стигнал до Горна Джумая за един ден, не знаел какво точно щял да предприеме, но бил решил да не си тръгва без Естер. В Горна Джумая обаче вече нямало никой. Лагерът бил опразнен от хора. Стоян тръгнал от гара на гара, питал колегите машинисти и стрелочници дали били чували за специални товарни транспорти с хора. Оказалось се, че някои от тях знаели по нещо. Разказали му ужасни неща. Вагоните били закованы с дървени греди и отвътре се чували страховити писъци, плачове на деца и жени, охкания и степания. Хората молели за милост, най-вече за вода. Една жена родила във влака, детето било мъртво и

други жени крещели да дойдели да вземат мъртвото и да го погребели. Железничарите не смеели обаче да се приближат, защото навсякъде имало полиция около влаковете. Така и си заминали с мъртвите по вагоните.

Тези разкази още повече подлудили Стуни. Той си представил Естер между затворените във вагоните да моли за вода. Подпитал вуйчо си, всесилния Андреев, коя е крайната гара, и от него най-после разбрал, че ги водели в Лом, откъдето щели да ги карат с кораби до Германия. Стуни не чакал повече, прекацвал се цяло денонощие от влак на влак, докато накрая се озовал в Лом на пристанището и въпреки полициите, които охранявали транспорта, успял да стигне до евреите.

Видял с очите си как ги качвали на корабите. Ходил три дни, тъй като ги товарели на групи, и най-накрая зърнал в тълпата Естер. Тя била почти неузнаваема. Разкошната ѝ червена коса, която се стелела по целите ѝ рамене, била спъстена под грозна забрадка. Естер носела на краката си стари обуща и без грим изглеждала десет години по-възрастна. Въпреки това Стуни я познал веднага, защото сърцето му спряло да бие, както сам ми обясни. Така е, очите на влюбения откриват любимата жена безпогрешно и тя е винаги красива за него. Отначало Естер не могла да си спомни кой е, после се сетила, но срещата им траяла само минути, преди да я изблъскат с другите на кораба. Даже искал да се качи с нея на кораба, пък каквото щяло да става, да станело. Това не било възможно, а и Естер му казала: „Недей! Няма смисъл!“ Успял да я прегърне, да я притисне силно до себе си и да я целуне като обезумял. Това била единствената им целувка за цялото им познанство. Заради тази целувка Стоян не се оженил никога. „Намери Моши и му кажи да се погрижи за Йожи“ било последното, което успяла да му каже Естер. Стуни не знаел нито кой е Моши, пито кой е Йожи. Когато се върнал в София, отишъл веднага в кабарето да пита кои са те. И в кабарето не знаели. Макар че я видял за последен път на кораба, Стуни дълго не искал да повярва, че Естер е

изчезнала завинаги. Но след това разбрал, че била загинала там, където я били закарали. „Откъде си толкова сигурен?“, запитах го аз. Непрекъснато подпитвал и три месеца по-късно разбрал от вуйчо си Андреев, че заминалите вече ги нямало. Била се получила заповед да се разпродаде имуществото им, за да се покриели разходите по транспорта им, тъй като случаят се смятал за приключен.

След това вече не поддържал никакви връзки с вуйчо си, бил се отвратил от него. Но отказал да свидетелства, когато го съдели. Андреев бил опитен в юридическите работи и успял да се измъкне. Бил се занимавал само със счетоводство, доказал пред съда, като твърдял упорито, както и всички останали, че нищичко не знаел, нито къде били отвели евреите, нито какво били сторили с тях. Стуни не повярвал и дума от показанията му. „А онова за сапуна? — довери ми той. — Откъде е научил Андреев за сапуна? Значи са знаели? Не само Андреев, всички са знаели.“

Не го разпитвах повече, но историята на Естер не спираше да ме занимава. Както се досещаш, аз също я бях виждал неведнъж в кабарето, а също и на сцената. Беше красива жена.

След години случаят ме срещна с Боби, добра жена, много изптила от народната власт, задето била секретарка някаква. След като оправих къщата, извиках най-напред Стоян да живее с мен и за моя радост той се съгласи. Следващата беше Боби. От дума на дума, заради Стуни, стигнахме и до Естер. За моя изненада Боби също беше чувала за нея. Помолих я да напише онова, което си спомняше. Както и да си припомни имената на всички, които също имаха нещо общо с историята на Естер, и така съставих списък на „добре информирани лица“ по случая.

Не беше трудно да ги издиря и да ги събера на едно място. Бяха бедни, стари, болни, но живи. И притежаваха нещо безценно: спомени. Не исках нищо друго от тях, освен да ми дадат своите спомени. Не всички, но някои. Останалото го видя сам.

Като ти казах, че „обичах Стуни като брат“ не те излъгах. Другите, без да бяха познавали Естер, бяха допринесли да я качат на онзи кораб, на който Стуни я беше видял за последно. А той беше прекосил цяла България, лутайки се от гара на гара и разпитвайки кого ли не, с безумната надежда да я спаси. Искам това да се знае. Когато един ден възстановиши цялата истина и я опишеш, може би, моля ти се, Нео, да не забравиш да кажеш колко добър и благороден човек беше Стоян Г. Михайлов. Който никога не забрави Естер и я направи вечна чрез паметта си.

Бъди здрав и не забравяй да казваш на близките си, че ги обичаш.

Твой Моис Аврам Яков

Прочетох текста и червенокосата Естер стана по-реална от всякога. Писмото, написано от ръката на един стогодишен мъж, ме приобщи към тайното братство на нейните знайни и незнайни почитатели и любовници, които тичаха след сянката й вече седем десетилетия. Разбрах какво означаваше да бъдеш посветен: да приемеш бремето на нечия съдба, да се грижиш и милееш за този товар, да го предаваш като духовно завещание, като средство срещу забравата. Моис Аврам Яков ме беше посветил в Ордена на Естер, загинала в някой от германските лагери на смъртта, и ми беше връчил със своето писмо заръката да не забравя никога истината за нейната смърт. Онова, което му дължах, беше лично да потвърдя пред него, че приемам рицарското си посвещение.

[1] Рашел и Леа, дъщери на Лабан от Втора книга на Библията. Яков се оженва най-напред за Леа, а след това за Рашел. — Бел.авт. ↑

7.

Представях си как щях да отида в дома на Бай Моис, щях да целуна сбръканата му ръка, може би дори щях да коленича пред него и смиreno щях да му кажа, че съм прочел и разбрал посланието му. Че бях готов да встъпя в Ордена на Естер, незаслужено предадена на германците, въпреки че е могла да се скрие като много други, които се бяха спасили, да отиде някъде с жълтата си звезда, да изчака нацистката буря да отмине, след което отново да се върне да пее на сцената на любимия на Бай Моис оперетен театър. Бай Моис от своя страна щеше да ме приеме като свой син или почти, щеше да ме посвети във всички известни нему полубиблейски тайни, които свързвах със стогодишната му възраст, и вследствие на това посвещение аз щях да стана по-добър, по-възвишен, признат за мъдрец и философ ако не от другого, то поне от двете жени Калева и Лидия, за чието уважение безмилостно се сражавах сам със себе си.

Събитията се развиха обаче по напълно различен, нелитературен начин, като логическа последица на реалности, чиято очевидност бях предпочел да избегна.

Причината да не виждам ясно истината, беше в заразеното ми от литературни клишета съзнание, което дори ме възпроизведе в рицар. Приличах на един автор, когото познавах и който се оплакваше, че не можел да се отскубне от вечното клише на литературата, кръста и разпятието. Ако на едната страница в неговия разказ имало невинна жертва, на следващата веднага изскачал и палачът. Единият бил идеално красив и измъчен, а другият — уродлив и отблъскващ. Страданието на единия водело обаче до избавлението на другия. И така нататък. Така били написани най-великите романи, убеждаваше ме авторът, но той не бил Достоевски, което беше очевидно за мен, и не можел да повтаря същите схеми.

Нещо подобно се беше случило и с мен. След като жертвата беше назована с името Естер, аз упорито търсех нейните палачи, които надничаха от страниците на дневниците, подхвърлени ми, както смятах, от Бай Моис.

Подозирах в скрито съучастничество в безспорното престъпление, извършено спрямо нея, мнозина, ако не всички от действащите лица в разигралата се пред очите ми драма. Намирах мотиви не само у всички познати на портиера милионер, включително Стуни, гувернантката Боби, бившия вицеконсул Тошев и придворните дами Анастасия и Кирила, но и у Кубрат Генов, роден десетилетия след нейната смърт. Подозирах дори собствената си майка, въпреки че съзнавах колко абсурдна беше нейната връзка с печалната история на Естер.

Дадох си сметка, че Естер беше важна за мен, защото имах нужда не просто от справедливост, а от доказателство, че самият аз бях способен на такава. Не бях сигурен обаче от какво имаше нужда Моис Аврам Яков. От справедливост или от възмездие? Както и не знаех какво разбираше той под едното или под другото. Единственият, който можеше да ми отговори на този въпрос, беше самият той.

Но докато Бай Моис пишеше писма в странната си къща пансион за прокълнати, в болницата „Пирогов“ Лидия Попова, с превързана и оперирана ръка, чакаше с нетърпение моето посещение. Беше ми се обадила с новината, че щели да я изпишат, която ме поставяше пред нова дилема. Дали да я отведя в нейния апартамент, непознато за мен място, където с положителност нямаше да бъде в безопасност, или най-после да надвиех egoистичния си ергенски комплекс да живея сам и да я допуснеш в собственото ми лично пространство, което се състоеше от две неголеми стаи? Опитах се да изчисля реално как щеше да изглежда нанасянето на Лидия в строго подреденото ми жилище, в което имаше място за точно определен брой обувки, пуловери и книги, но малко покъсно се убедих за пореден път, че не разполагах с достатъчно развито въображение, за да си представя количествата ненужни вещи, които притежаваха жените.

Лидия напълно спонтанно и искрено изрази радостта си, когато й предложих временно да се нанесе при мен, предвид сполетялото я премеждие. Тя ме остави обаче с тревожното убеждение, че изобщо пропусна да отбележи сnota бене важната за мен дума, която предвидливо използвах като спасителен пояс, преди да се хвърля в дълбоките води на съвместния, непредсказуемо опасен живот под един покрив с Лидия.

Наложи се да отидем в дома й, за да прибере тя най-необходимото, както изрично подчертах, натъртвайки думата. Когато влязохме в малкия ѝ апартамент в един от крайните софийски квартали, първото, от което бях поразен, беше неизчислимото количество обувки, които се въргалиха навсякъде. Всъщност понятието „обувки“ беше неточно за този вид атрибути, аксесоари, съоръжения, или както още можеха да бъдат наречени онези нейни предмети в чудновати цветове и десени, обилно обсипани с пайети, панделки, дори с пирони и други джуунджури и с остри като рицарски пики токове, които въздигаха притежателката си на повече от двадесет сантиметра височина от пода.

— Лидия, какво е това? — запитах, без да мога да скрия смайването си от тази екзотична гледка.

— А, това ли? — отвърна с безразличие тя. — Това са моите обувки за танци в бара.

След като видях обувките, не посмях да я попитам какво беше останалото и оборудване за танци.

— За тези неща няма място у дома — заявих твърдо аз и добавих: — Аз самият имам четири чифта обуща, ти имаш право също на толкова. Под обуша разбирам онези неща, с които се ходи. По улицата, на обществени места и други такива.

— На църква например — подигра ми се тя. — Не се беспокой, и без това скоро няма да мога да танцувам, така че няма да ми трябват. Това остава тук.

Лидия отиде в кухнята, взе един голям плик, от онези, които се поставят в кофите за боклук, и безразборно нахвърля в него обувките. После се огледа наоколо и възкликна:

— Че то не е останало почти нищо. Мародерите на Алексей са прибрали останалите ми неща.

Нямаше кой знае колко съжаление в думите ѝ. Лидия се разделяше с вещите също така безгрижно, както вероятно и ги придобиваше. Това я правеше възхитителна в очите ми, защото аз се привързвах към всеки предмет и мъчително се разделях с него.

Тя намери друг голям найлонов плик и започна да прибира в него всичко, което погледът ѝ си харесаше в неразтребената ѝ стая. В плика едно след друго полетяха гребени и четки за коса, шишета с и без парфюм, няколко десетки червила, голяма бутилка с лак за коса, която

Лидия разтърси, за да провери съдържанието, усъмни се, че е пълна, но въпреки това я запрати в торбата, набързо събрани от чекмеджетата дамски аксесоари, чорапогащи и тоалетни чантички с неизвестно съдържание, дезодоранти, кутия аспирин, Джобно фенерче с форма на фалос, абсолютно просташки по мое мнение предмет, един учебник по йога и няколко видеокасети. Огледа се за последно, взе компютъра си, луксозен лаптоп, какъвто аз нямах, обърна се за последно и каза с пълно безразличие:

— Ако беше мое, щях да го подпаля.

После тръшна вратата след себе си, като дори не загаси осветлението. Не се намесих. Съзнавах, че присъствам на ритуал, чрез който Лидия се разделяше с миналото си, и това едновременно ме развълнува и смущи.

Багажът й беше нищожен, но въпреки това Лидия изпълни цялото ми жилище. Чудех се как с толкова малко вещи можеше да се създаде толкова голямо безредие. Лидия преспа с една от моите пижами поради липса на нейна собствена, използва мои хавлиени кърпи и други вещи, но още на другия ден имах чувството, че всичко, което притежавам, е изскочило от шкафовете и безредно се е разположило, където му хрумне. Въпреки че намерих четката за коса на Лидия веднъж в чинията си, друг път на пода, че банята беше потънала след нея във вода, все едно че е бил изплискан цял плувен басейн, че спях на половин възглавница, тъй като моята приятелка заемаше две трети от леглото ми, бях щастлив като никога по-рано. Смеех се непрестанно, разказвах вицове и анекдоти, които дори не подозирах, че знам, закачах се с нея и нежно я подигравах за безредието й, като всеки път това беше повод да открадна някоя целувка или да я прегърна просто за да усетя топлината на гъвкавото ѝ тяло. Ръката й беше още в сложна превръзка, което ми даваше възможност да се грижа за нея и дори да я поучавам, привилегия, която ме изпъльваше с радост. Разбрах какво означаваше да държиш на някого и се корях, че не бях осъзнал от самото начало, че всъщност Лидия беше създадена за мен. Разбрах също и колко ужасно беше да загубиш безвъзвратно някого, защото само мисълта, че Лидия можеше да си отиде, ме изпъльваше с панически страх.

Тъй като беше с превързана ръка, посъветвах я да не излиза, освен заедно с мен, а аз потеглих към издателството си с чувството, че

оставям след себе си безценно съкровище, заради което щях да бързам да се върна по-скоро.

Когато няколко часа по-късно се върнах вкъщи, заварих апартамента си идеално подреден, а Лидия облечена в един от моите анцузи и седнала на канапето, по което имаше разпръснати листове хартия.

— Не знаех, че си пишете с Бай Моис — започна тя.

— Получи се онзи ден, ти беше в болницата — оправдах се аз.

Писмото напълно беше излетяло от паметта ми.

— Нео, те всички са били влюбени в Естер, не разбираш ли?

Не схващах още какво искаше да ми каже.

— Естер е била идол, икона, мистерия и фатална жена. Седемдесет години след смъртта ѝ намираме мъже, които още не могат да я забравят.

— Чакай, чакай, в писмото на Моис Аврам Яков става дума за един мъж, който не е могъл да я забрави, Стуни.

— Ти наистина си сляп, Нео. Впрочем това не ме учудва, всички мъже са слепи. Не разбираш ли, че Моис Аврам Яков е бил също лудо влюбен в Естер? Защо мислиш, че тича след сянката ѝ вече цяло столетие и не може да умре, преди да я е догонил?

Наистина се слисах от изненада. Такава вероятност досега не ми беше дошла наум. Дори и не бях помислял, че Естер е центърът на притегляне, около който се бяха въртели съдбите на всички участници в тази история.

— Прочетох всичките ти апокрифи, Нео. Спомените на Стуни, дневника на секретарката Боряна, писмото на Бай Моис. Не виждаш ли връзките между тях? Всички са тичали подир Естер, дори принцът и братът на Гьоринг. Какво остава за Бай Моис, който не е излизал от кабаретата? Защо мислиш, е ходил там и е зарязвал жена си Матилда да плаче пред слугинята? А госпожа Ф.? Защо толкова е мразела Естер, че се е погрижила да бъде ликвидирана? От ревност и от завист. Качили са я на влаковете с другите евреи, за да се отърват от нея, защото е светела. А онова време е било мрачно, не е харесвало светлината на Естер.

— Значи, Бай Моис не ни казва истината — замислих се аз.

— Поне не цялата. Може би няма сили след толкова години да я изрече. Може би иска сами да я открием. Може би това му пречи да

отиде при Естер. Може би иска да бъде простен за нещо.

— Страшно много „може би“.

— Тайната на Естер вероятно крие друга тайна, Нео. Която е също толкова важна. И която ние двамата с теб ще открием.

Последните думи Лидия изрече с особена, гърлена интонация, с която ми говореше в онези моменти.

Придърпах я към себе си и като внимавах да не ѝ причиня болка поради счупената ѝ от горилите на Улански ръка, се любих с нея нежно, както бях сигурен, че мутрата никога не го бе правил.

8.

Следващата нощ щеше да остане в паметта ми като нощта на Големия пожар.

Спах на пресекулки, неспокойно и сънувах тревожен сън.

Намирах се на непозната гара и в безнадеждно объркване търсех влак, който не беше обявен в разписанията. Разпитвах един след друг минувачи и служители, но те или вдигаха рамене, или многозначително мълчаха. На един от пероните забелязах струпване на пътници и се отправих натам. Хора с букети, жени със старовремски шапки и няколко военни в стегнати в талията униформи изпращаха някого. Трябва да беше важна клечка, помислих си, ако се съдеше по вълнението на тълпата. Опитах се да се приближа, видях възпълна захилена дама с голяма шапка, която прегръщаше наред всички и обещаваше да им донесе сладкиши от Жербо^[1]. Мъж с цилиндър и с мустаци я подканяше да се качи на влака, като шеговито заплашваше, че щял да тръгне без нея. „Няма, Богдане, този влак нас чака“ — отвърна самоуверено дамата и продължи сбогуването. На прозореца на купето видях долепена до стъклото физиономия, опитах се да я разгледам и с изненада открих, че това беше икономката на Бай Моис, Боби. Тя имаше измъчено, посърнало изражение, сбръканото ѝ лице издаваше уплаха, а погледът ѝ търсеше някого в тълпата, когото очевидно не намираше.

„Това момиче си изгуби ума от вълнение“, чух да казва пълната дама с шапката, сочейки към Боби. Учудих се, че дамата наричаše „момиче“ престарялата жена.

Изведнъж от другата страна на перона се появи достолепен мъж с редингот, цилиндър и бели ръкавици. Той се приближи към вагона, разбуна изпращачите и извика към пълната дама и съпруга ѝ с цилиндър: „Вие ги изпращате на смърт, ще съжалявате жестоко!“ Изпращачите се отместиха и двамата мъже се намериха един срещу друг. „Късно е вече — отговори другият, — влаковете ще тръгнат след малко“. Мъжът с редингота погледна джобния си часовник, който висеше на златен ланец на сюртука му, после каза: „Ще си спомните

този час и този ден, но ще бъде късно за Вас“. После сърдито се обърна и се отдалечи с бързи крачки.

С прозрението, което озарява само спящите, мигновено разбрах, че двамата разговаряха за влака, който търсех. Осъзнах, че имах само няколко минути, за да го намеря, и затова се защурах между пероните, като скачах по релсите. В самия край на гарата забелязах товарни вагони, около които имаше полиция, и се затърчах към тях. Вагоните бяха пълни с хора, разбрах това по стенанията и виковете, които се носеха от тях. Издебвайки полицайт в гръб, преминах между релсите и се озовах на тесния перон. Вагоните бяха заковани, но някои от хората бяха долепили лицата си до случайните отвори между дъските.

„Естер, Естер — виках аз. — Тук ли е Естер, моля ви?“

Тогава отвсякъде се чуха възгласи:

„Аз съм Естер.“

„И аз.“

„И аз, ела насам.“

Щурах се като луд и навсякъде виждах едно и също лице — лицето на Естер. Тя ту се усмихваше тъжно, ту правеше гримаса, че ще се разплаче, а от единия край на вагона ми се стори, че ми подмигна дяволито между две заковани дъски.

Междувременно се чу сирена и влакът бавно потегли. Стопи се като дим за броени секунди, а заедно с него и Естер, която бях зърнал за миг в стотици лица.

Върнах се на другия перон между изпращачите с букетите, исках да им кажа да спрат веднага влака с Естер, докато не се случеше нещо непоправимо. Те бяха замръзнали, като че ли очакваха фотограф за групова снимка, после като по даден знак дамата с шапката извади носна кърпичка и замаха в посоката, където влакът с Естер вече беше изчезнал.

„Свърши се — каза тя. — Най-после ще можем да си отдъхнем.“

След това влакът на свой ред потегли и последното, което видях, беше разплаканото лице на икономката Боби на прозореца. Очевидно онзи, когото чакаше, така и не бе дошъл да се сбогува с нея. Или може би с Естер?

После в съня ми се прокрадна сирена на пожарна, аз се размърдах и тревожно се запитах: „Къде ли гори?“. Не получих отговор, но сирената продължи реално, докато окончателно ме разбуди.

Чух гласа на Лидия до себе си:

— Телефонът ти, глупчо. Трябва да смениш тази апликация, много е досадна.

Съвсем бях забравил, че по правило „пожарната команда“ известяваше, че ме търси Калева.

Погледнах часовника си — беше два и половина през нощта. Какво ли се беше случило?

— Нео — чух в слушалката задъханият от вълнение глас на майка ми. — Бързай веднага, къщата на Бай Моис гори.

Само това оставаше! Нямаше ли да се обади поне веднъж с някоя хубава новина? Калева оставаше мой основен източник за известяване на бедствия и катастрофи от всянакъв характер.

Облякох се набързо и хукнах, но Лидия ме спря:

— Никъде няма да ходиш без мен. И аз идвам.

Не исках да губим време и затова ѝ дадох знак да се облече бързо и да ме последва.

Хукнахме като полудели по улиците, в този час вече нямаше трамваи и тролеи, а нощните таксита никога не спираха в центъра. Тичах, без да усещам земята под краката си, Лидия ме следваше неотстъпно. Около Университета ни застигнаха свой пожарни команди, които нямаше къде другаде да отиват, освен там, накъдето се бяхме запътили и ние. В небето имаше странно зарево, което можеше да бъде само от пожар.

Никога по-рано не бях виждал пожар на живо и гледката беше поразяваща за мен. От сградата на Бай Моис се извиваха огромни червени пламъци към небето. Улиците бяха заградени на разстояние от около триста метра. Три пожарни коли се бяха паркирали в подножието ѝ и я заливаха с пяна и вода. Наоколо се носеше миризма на изгоряло, като от огромно запалено огнище. Въпреки късния час, на улицата бяха излезли стотици хора, които гледаха като хипнотизирани ужасното зрелище. Цареше тишина, нарушавана само от странно прашене като от гигантско огнище и от глухия тътен на огъня, който беснееше на воля. От време на време се чуваха подвиквания на пожарникарите, които изглеждаха безпомощни да спрат стихията, както и тихият разговор на хората помежду им, които като че ли присъстваха на жертвоприношение и не смееха да извисят глас.

В кръга на заграденото с железни парапети място се мярна фигурата на Кубрат Генов и без да се замисля, се отправих към него. Лидия ме следваше по петите.

Генов ме забеляза и като че ли не се изненада.

— Как научихте? — запита рязко той.

Този тип не губеше никога самообладание. Имаше вид, като че ли беше прекарал половината си живот в гасене на пожари.

— Калева ми се обади. Предполагам, някой от обитателите я е алармирали. Къде са те?

Чак сега забелязах две линейки, които бяха паркирали досами къщата, както и няколко души с бели престилки.

— Има ли пострадали? — запитах тревожно.

— За щастие повечето са гледали телевизия на първия етаж, когато е избухнал пожарът. Градинарят ги е изкаран един по един на улицата по халати и по пантофи. Единствено собственикът не е бил с тях и не е искал да излезе от къщата.

Обхвана ме лошо предчувствие.

— Къде е той? — запитах със свито сърце.

— При другите — отговори Генов. — Градинарят го е извадил насила и на гръб в последния момент. Всички са доста замаяни от преживяното и от дима. Откараха ги до един в болницата. Има проблем само с Боряна, най-близката на собственика. Не иска по никакъв начин да напусне мястото и седи с маска в линейката.

— Как е станал пожарът? — продължих да разпитвам.

Генов вдигна рамене.

— Още не е известно. Най-вероятно по непредпазливост. Стари инсталации или нещо подобно.

Замълчах. Къщата беше напълно обновена и всичко в нея беше модернизирано.

— Може ли да видим жената? — Бях сигурен, че върната Боби е останала като статуята на Командора, несломима докрай.

— Разбира се — отговори Генов с учудваща за неговия характер готовност. — Не е лошо някой да се погрижи за нея.

Когато зърнах Боби, изпитах чувството, че още не съм излязъл от съня си. Тя имаше същото тревожно, отчаяно изражение, каквото имаше на онзи въображаем прозорец във влака. Очите й бяха сухи, но изражението на лицето й беше на жена, която плаче: устата беше

увиснала безнадеждно надолу, цялото ѝ лице беше сгърчено в болезнена гримаса като от нетърпима болка.

Тя ме хвана за ръката, както удавник хваща подадена тояга, стисна ме здраво с костеливите си пръсти и зашепна:

— Той полуудя. Искаше да изгори всичко: онези дневници, къщата, себе си. Опитвах се да го спра, но беше като обезумял.

Погалих ръката ѝ и я запитах:

— Имате ли къде да отидете? Някакви близки, на които да се обадим?

Тя помисли за миг, после поклати отрицателно глава.

Спогледахме се с Лидия, но дори да исках, нямаше къде да я сложа в двустайното си жилище, където Лидия вече се беше разположила в единственото легло.

— Толкова по-зле — измърморих на себе си. — Калева ще се сдобие с приятелка.

— Ще изненадаме ли майка ти, или ще я предупредим? — запита Лидия.

Странно. Бяхме живели само два дни заедно, а вече четяхме мислите си.

— Не, ти ще заведеш госпожата при Калева, а аз ще отида да видя какво става в болницата с Бай Моис. Ще се справиш ли?

Лидия беше човек на действието. Намери Генов, каза му нещо, след което начаса пристигна кола с полицейска лампа на покрива. Двете жени се настаниха в нея, а аз потеглих към болницата.

[1] Прочута сладкарница в Будапеща. — Бел.авт. ↑

9.

Оттогава изминаха шест месеца.

Сложно време, в което трябваше да подредя не един, а три пъзела, за да получа ясна видимост на сполетелите ме събития.

В продължение на два месеца посещавах всеки ден болницата, където бяха приети пострадалите пансионери на Бай Моис и самият той. Те седяха там дълго, както поради обстоятелството, че дробовете им на библейски старци и старици бяха задръстени от коварния дим на пожара, така и поради напредналата им възраст, заради която всяко премеждие беше жизнено опасен риск.

Лидия, Калева и Боряна, която се настани при майка ми, се бяха превърнали в благотворително троица, което всеки ден приготвяше по нещо за пострадалите, а на мен се падаше ролята на доставчик. Тези малки пратки, които съдържала лакомства, за които Боряна персонално се грижеше, тъй като познаваше малките кулинарни предпочитания на всеки от пострадалите, вестници и списания, избиранi според пъстротата на снимките, бяха за старците на Бай Моис не само важна връзка с реалния свят, но и единствено доказателство, че някой се интересуваше от тях. Подозирах дори, че те предпочитаха скромните болнични стаи, в които ги ограждаха с внимание, пред херметичния палат на своя благодетел.

Единственият, който се беше заградил зад стена от безмълвие, беше самият Бай Моис. Въпреки преживения шок, несъмнените последствия от пожара и разбираемата депресия от загубата на къщата, той не даваше признания на физическа немощ, от каквато лекарите се опасяваха. Старецът се движеше, всички негови реакции бяха запазени, чуваше и виждаше, разбираше какво му се говореше и въпреки това имаше вид на същество от друг свят. Сините, проницателни очи бяха загубили своята прозрачност и в потъмнелия поглед се четеше безразличие. Бай Моис почти не разговаряше, а когато някой се задържеше повече от пет минути при него, правеше нетърпелив жест с ръка, за да го отпрати, като че ли имаше желание да

остане сам със себе си. Може би наистина вникваше дълбоко в спомените си и в съзнанието си, преосмисляше всичко, което беше преживял насоку и най-вероятно много отдавна, пишеше ден по ден и час по час книгата на своя живот, съчиняваше своя собствен дневник, като се стремеше да възпроизведе вярно, точно и безпощадно отминалите събития.

Няколко пъти го посетиха негови роднини, но той не прояви почти никакъв интерес към тях. Веднъж дойде упълномощен от тях адвокат, за да се поинтересува какво би желал да стори с изгорялата къща. Бай Моис само махна с досада с ръка и не даде отговор. Очевидно съдбата на този имот беше последното, което го интересуваше.

Два пъти дойде и Кубрат Генов. Първия път той придружаваше следовател, който се интересуваше от причините на пожара. Нямаше как да скрия от Генов онова, което ми беше казала Боряна в нощта на пожара. Той обаче като че ли не обърна особено внимание на разказа за внезапната лудост на собственика. Във всеки случай с нищо не показва, че знаеше повече от следователя, с когото не се чувствах задължен да споделя откровенията на Боряна. В края на краишата следствието в негово лице се примири с тезата за „пожар по невнимание“. Тя щеше да струва скъпо на застрахователната компания, с която Бай Моис беше сключил предвидлив договор, но това беше незначителна утеха за измъчената му душа, която пред очите ми се бореше със себе си. Втория път Генов дойде и приседна на един стол, като продължително се вглеждаше в лицето на стареца. Не каза и дума, а за моя изненада, когато си тръгна, се обърна към мен:

— Благодаря Ви заради Боряна.

Така и не разбрах за какво ми благодареше. Беше естествено някой да се погрижи за старата жена, не бях аз човекът, който щеше да я изостави на улицата. Сметнах, че вероятно Генов ми благодареше, че съм го отменил от същото задължение.

Продължавах да ходя всеки ден привечер в болницата и всеки път се повтаряше същият ритуал. Раздавах по стаите пакетите, пригответи от трите жени, след което отивах при Бай Моис, сядах до леглото и чаках. Понякога той дори не показваше, че ме е забелязал. Друг път леко кимваше с глава в моя посока, след което отново рееше

поглед някъде в тавана, над леглото си и блуждаеше, като че ли виждаше картини, напълно недостъпни за моето зрение.

Така се стигна до онази паметна вечер, която започна като всички останали, но която скоро се превърна в Нощта на всички тайни, която ме накара да виждам света по нов начин. Да проумея от разказа на един стогодишен, че местата на доброто и злото бяха често разместени, че изборът между едното и другото беше често плод на случайност, че веднъж хвърлени, заровете на една съдба не можеха да бъдат променени, защото такава беше играта между живота и смъртта, че човек можеше понякога да бъде Бог и да дари живот, но най-често нямаше сили да го направи, че друг, който се опиташе да го стори и не успееше, щеше да живее цял живот с тъгата си и щеше да умре от нея.

Тук ще възстановя разказа на Моис Аврам Яков така, както се подреди по-късно в съзнанието ми. Изречени през онази нощ, признанието му бяха прекъсвани ту от възклициания, ту от плач, а понякога от несвързани думи или изрази на староеврейски, които така и никога не можах да разбера и да възстановя. Бях само слушател, подобен на изповедник, който изпълнява последния духовен дълг, каквото и да означаваше това между един евреин като Бай Моис и един просветен агностик като мен самия.

Бащата на Бай Моис бил първоначално дребен търговец бакалин, който на деветнадесет се чудел дали да изостави търговията и да се върне да изучава Тората в Солун, наричан в края на деветнадесети век балканският Йерусалим, откъдето била тръгнала фамилията Яков. Това било спокойно занимание, макар и недоходоносно, и доста еврейски момчета и младежи му се отдавали в един момент от живота си. За щастие обаче духовното посвещение на Аврам Яков не се осъществило, тъй като на двадесетгодишна възраст той срещнал неповторимата Виктория. Тя била само на шестнадесет, но ако се съдело по сватбената им снимка, направена няколко месеца след тази щастлива, общо взето, среща, била и доста развита за възрастта си, обстоятелство, което й помогнало без усилие да роди шест деца. Виктория искала добър живот за себе си и за децата си, за което твърдяла, че Господ я поощрявал. Така че на Аврам Яков не оставало нищо друго, освен да запретне здраво ръкави, да работи ден и нощ, да разширява търговията, да печели все повече и да увеличава броя на децата, на дюкяните и на къщите си. Причината, според разказвача Бай

Моис, не била само у неговата енергична майка, но също и в семейните гени. Онези същите, които първом отвели дядо му на плевенските скали, където рамо до рамо с българите се бил срещу турците през Освободителната, а двадесет и три години по-късно накарало и сина Аврам Яков да остави прекрасната и недоволна от това решение Виктория с две малки деца в полите ѝ и едно в корема, за да отиде да громи сърбите и турците най-напред при Куманово, а след това и при Одрин.

Тези битки, разказвани и преразказвани в семейството от дядо и баща, създали особена гордост у Моис Аврам Яков, която го карала да се чувства по-различен от своите сънародници евреи. За разлика от тях той ходел винаги с високо вдигната глава, смеел се високо, когато имало защо, обичал да се показва на публични места и щедро плащал сметките на много от българските си приятели. Вероятно именно тази особеност на характера го карала и да посещава от ранна възраст места като кабарета, клубове и игрални зали, където пари не се печелели, а се губели. Това предизвиквало недоволство у семейството на Бай Моис, но най-вече у неговия баща, който малко говорел, но имал безспорен авторитет, пред който всички се прекланяли, включително и непокорният Моис.

Бил едва двадесетгодишен, когато го сполетяла безумна страст. (На това място старецът замълча, като че ли взимаше важно решение, от окото му се отрони сълза, но той не я забеляза и с още по-тих глас продължи разказа си.) Моис се влюбил до полууда в Естер, танцьорка и певица, която шествала по софийските кабарета и сцени като ураган, завличайки в полите си мъжките сърца на всички софийски франтове. По онова време Естер била двадесет и седем годишна. Драмата настъпила в момента, когато се разбрало, че и тя си била загубила ума по високия, красив евреин, който я гледал всяка вечер от първата маса в кабарето, черпел приятели и пеел с тях куплети от песните на Естер. Плащал с парите на баща си Аврам Яков, но изобщо не мислел за това. Младият Моис или, както тя го нарекла, Моши, я изчаквал до края на програмата, след което я отвеждал в малката ѝ квартира някъде в близката еврейска махала, където двамата се любели на железния креват на Естер, който скърцал с всичките си пружини под разгонените им от любов тела.

Когато няколко месеца по-късно обаче Естер, силно притеснена, съобщила на Моис Аврам Яков, че била бременна, той изпаднал в истинска паника, предизвикана от безумен страх от семейството и преди всичко от баща му. Не можело да става и дума да се ожени за Естер, по-възрастна от него и с напълно неприемлива за семейството му професия на кабаретна танцовачка.

Нямал и средства да я издържа сам, защото едва бил започнал да помага в бизнеса на баща си, който засега му бил доверил два текстилни магазина на улици „Леге“, за които Моис се грижел. Освен това, Аврам Яков вече се бил споразумял с приятеля си, текстилния фабрикант Алфред Толедано, Моис да навлезе още по-дълбоко в текстилния бизнес, който интересувал и двамата. Това щяло да стане след годежа му с дъщерята на Толедано, Матилда, симпатично, но малко глуховато девойче с доста голяма, предвид лекия й физически недостатък, зестра.

Моис Аврам Яков загубил съня си, отслабнал няколко килограма, лицето му придобило синкавобял оттенък, който тревожел майка му и тя тайно се съветвала с доктор Грацияни какво да предприемела. Моис се чувствал наистина болен и мислел, че страстта му към Естер се била напълно стопила. По едно време мислел да забегне в Йерусалим, но това се окázalo невъзможно поради строгия визов контрол, който англичаните упражнявали. След това му дошла наум безумната мисъл да се запишел в Чуждестранния легион, тъй като след прекараните години във Френския колеж знаел прекрасно френски, но по онова време в легиона вече не приемали евреи. Естествено, тези неосъществени планове не били споделени с никого и останали тайна както за Естер, така и за семейството му. Тогава Моис Аврам Яков извършил нещо, за което след това се укорявал цял живот, защото го смятал за най-долната постыпка в живота си. За да се отърве от Естер, решил да се сгоди и да се ожени набързо за Матилда. Съзнавал, че това било подло и спрямо двете — отхвърлял Естер, а взимал Матилда с нечисти помисли. Със своите двадесет и една години обаче не могъл да измисли нищо по-добро. Изльгал и двете. На Естер заявил, че бил принуден от баща си да вземе Матилда, което не било истина, тъй като плановете на Аврам Яков не били срочни и не включвали принуда, а на Матилда казал, че нямал търпение да се ожени за нея, което смутило девойчето повече, отколкото го зарадвало. Естер не се изненадала

особено, тя знаела, че професията и не предоставя възможности да живее като всяка друга еврейка на нейна възраст. Казала на Моис, че щяла да запази детето. За негово утешение дори се опитала да го излъже, че не била сигурна кой е бащата, но Моис не повярвал на думите ѝ.

След тази драма, която приключила, общо взето, без големи поражения за всички, Бай Моис успял да канализира живота си така, че нищо не липсвало както на Матилда, така и на самия него. Родила им се дъщеря, която Бай Моис нарекъл Естер. Престанал да посещава кабаретата и клубовете за година-две, но после пак започнал и намерил в тях всичко и всички, както ги бил оставил. Приятелите отново играели карти и гледали танцьорките от масите, но вече ходели и в театър „Роял“, където представленията се давали на истинска сцена, а певиците се чувствали истински артистки. Естер продължила да бъде звезда и с нищо не показвала, че отбягва Бай Моис, държала се с него любезно, както с всички останали. Той се опитал няколко пъти да попита за детето ѝ, но тя отказала да разговаря. Разбрали все пак, че било момче и че се казвал Йожи. Тъй като търговията на баща му и неговата собствена вървели добре, предложил на Естер да плаща издръжка за детето ѝ, но тя категорично отказала. Никога не видял сина ѝ, докато Естер била жива.

От есента на 1942 година положението на семейството на Аврам Яков силно се усложнило. Властите затворили магазините на Яков и текстилната фабрика на Толедано, прогонила и едните, и другите от къщите им и Бай Моис, заедно с жена си Матилда и трите си деца, се намерил заврян в две склупени стаички в стара къща в европейското гето. Театър „Роял“, в който ставали най-хубавите представления, бил отнет от собственика му Жак Асеов, а всички представления анулирани. Самият Асенов се усетил навреме и успял да напусне страната, преминавайки три континента, докато стигне до Америка. Сега в „Роял“ давали германски кинопрегледи, в които показвали победоносния ход на германците в цяла Европа, както и картини от новия ред, който те въвеждали. От време на време Бай Моис минавал покрай кабарето на улица „Веслец“ колкото да се увери, че Естер била там.

Това продължило до март 1943 година.

Между евреите в гетото настъпил смут, защото плъзнал слух, че се готова депортация на половината евреи за лагери в Германия. Никой не можел да потвърди или да отрече, защото евреите вече не притежавали радиоапарати и не слушали новини, нямали работа и връзките им с външния свят били силно ограничени. Двете сестри на Бай Моис във Франция също отдавна не пишли писма, никой не знаел какво се било случило с тях. От време на време Бай Моис купувал по някой вестник, но там пишело предимно за германските успехи на Източния фронт, както и се появявала някоя дописка срещу евреите. Бай Моис силно се разстроил от „аферата Арие“, която от декември 1942 до март 1943 година не слизала от първите страници. Баща му се познавал добре с фабрикантите братя Арие, които произвеждали най-добрата парфюмерия в България под фирмата „Жермандре“. Арестували ги, защото след конфискацията на фабриката им, след изземването на цялото им имущество, състоящо се от къщи, сгради и банкови акции, техният портиер изпратил донос до полицията, че били задържали известно количество сапуни, които продавали на черна борса. Властите организирали показен процес срещу двамата „спекуланти“ и те били осъдени на смърт. Тази присъда разстроила Бай Моис, който дотогава вярвал, че мерките срещу евреите са повече показни жестове заради германците, и дори казвал пред своите, че скоро щeli да се завърнат вкъщи.

В един от вестниците прочел съобщение, от което сърцето му се разтуркало. Представленията на музикалната пиеса „Крадла на мъже“ в кинотеатър „Роял“ били отменени. В пиесата играела Естер и това съобщение разтревожило Бай Моис. Съbral кураж и въпреки полицейския час, след който било забранено да се излиза от гетото, отишъл на улица „Веслец“, за да се види с Естер. Влязъл в кабарето, въпреки че на вратата бил сложен надпис „Вход за евреи забранен“.

Собственикът веднага го познал, направил му знак и го извикал в странична стая, която му служела за бюро.

— Какво правиш тук? Да не си полудял? Не виждаш ли, че е пълно с германци? Даже Хофман е тук тази вечер.

Хофман бил шефът на Гестапо за София, от когото всички треперели.

— Какви са тия германски песни? — попитал Бай Моис, като се заслушал в музиката, която идvala от малката сцена, на която до

неотдавна царствала Естер.

— Жената на германския посланик, фрау Силке, е тук. Непрекъснато се мъкне и ми прогонва клиентите. Била е някаква пишман артистка и сега е домъкнала немски певици от Берлин. Ама те, освен „Лили Марлен“ и още една-две други песни, друго не пеят. Не виждаш ли, почти няма хора. Никаква файда. А и германците по принцип не плащат, като седнат на маса. Мисля да затворя кабарето за известно време, ама ме е страх да не кажат, че е саботаж.

— А този надпис на входа?

— А, това не е моя работа. Донесоха го от Комисарството по еврейските въпроси. Било задължително за всички обществени заведения, особено за онези, които били посещавани от германци.

— Къде е Естер? — запитал нетърпеливо Бай Моис.

Собственикът се оглеждал предпазливо.

— Вдигнаха я оттук преди няколко вечери. Цивилни агенти. Влязоха без предупреждение и направо я свалиха от сцената. Настана голяма суматоха.

— Къде я закараха, знаеш ли?

— Представа нямам. И други питаха за нея.

След като не могъл да научи нищо в кабарето, Бай Моис не се отказал. На другия ден се отправил към Комисарството по еврейските въпроси на булевард „Дондуков“, където знаел, че срещу определена сума доктор Иванов предоставял от време на време някои услуги на евреи. Същото правели и други служители на Комисарството. Понякога били достатъчни едни копринени чорапи или два шоколада, за да се издейства препис на някой документ. Докторът взел парите, които Бай Моис занесъл, въпреки че не знаел нищо за Естер, но обещал да разпита. Четири дни по-късно Моис Аврам Яков го приchalkal зад ъгъла на Комисарството и най-после получил някаква информация. Естер била екстрадирана като чужда граждanka. Според статута си на унгарска еврейка попадала под разпореждането на Министерството на външните работи, което я било предало на Гестапо. Някой бил направил донос срещу нея, обикновено така ставало. В такива случаи германците не се церемонели, не връщали заловените евреи в страната им, където вече били лишени от гражданство, а директно ги изпращали в концлагерите в Източна Полша, която по

онова време била част от генералгубернаторството. Най-вероятно Естер била изпратена по етапен ред, разсъждавал докторът.

Бай Моис бил слисан. Не смеел да попита какво се било случило с нейния, с неговия син. Не искал да повярва, че Естер била вече депортирана.

Около Комисарството се въртели и други евреи, които чакали някой от по-сговорчивите служители, връчвали му пликове с пари и искали от него сведения. Бай Моис срещнал двама евреи от Кюстендил, които разтревожени разказвали за събрани гръцки евреи в концлагер в Горна Джумая. „Само гръцки ли?“, заинтересувал се Бай Моис. Не, изглеждало, че има и други, защото освен на ладино, езикът на гръцките евреи, били чували някои да говорят на немски и дори на български. Вероятно това били евреи с чужди паспорти, които също прибириали там. Имало дори няколко чешки и унгарски евреи. За Естер обаче не били чували.

„Появрай ми, Нео — шепнеше задъхан старецът, като че ли се страхуваше, че може да го чуят чужди уши, — направих всичко, за да стигна до нея.“

Бай Моис напуснал гетото на другия ден и се отправил към Горна Джумая. Полицаи го заловили обаче още на първата гара. Завели го направо в Комисарството, където заместник-комисарят вдигнал страшен скандал и дори замахнал да го удари. Още там му връчили заповед за интерниране в лагер за принудителен труд, където го закарали под конвой на другия ден. Така и не стигнал до Естер. Три години по-късно разбраł, че синът на Естер, Йожи, е бил прибран от близки на певицата в някакво софийско село, а след това настанен в Дом за сираци. Не посмял да се свърже с него, нямал сили да разкаже нито на него, нито на Матилда цялата истина, а и материално бил напълно банкротирал, така че не можел да издържа прилично и другите си деца. Когато се стабилизирал, това било много по-късно, помагал тайно на Йожи, а след като той заминал за Израел — на жена му, Силва Балканска, с която той имал краткотраен брак, включително на нейния син, въпреки че много добре знаел, че не е син на Йожи. Изпитвал слабост към изоставени, затова направил пансиона си.

„Не, Нео, не беше само заради това. Когато разбрах кой е Стуни, цялата история на Естер отново се стовари върху мен. Притискаше ме като надгробен камък. Само че аз не бях умрял, а тя беше. Не можех да

си прости, че един обикновен железничар, машинист, който дори не я познаваше кой знае колко, беше намерил начин да я открие, да я последва и да се прости с нея. А аз не успях. Затова ти казах, че за мен Стуни беше като брат. Замолих го да напише всичко, което си спомняше за Естер. После накарах и другите да напишат. Исках всичко да знам и да не се забравя. От онова, което Боряна ми разказа и описа, разбрах кой е виновен за смъртта на Естер. Тези хора ще горят в ада. Но защо трябваше да изгорят Естер, защо? Те са ги горили, Нео, като живи факли, в пещи са ги горили. Оooo!“

Бай Моис стискаше ръката ми, а от очите му се стичаха сълзи, които като че ли искаха да загасят оня пожар, който не преставаше да гори душата му.

„Дали тя ще ми прости, Нео?“

„Кой, Естер ли?“, запитах го.

„Не, Матилда.“

Как можех да му отговоря?

Скоро след това той почина. Изпадна в трескаво състояние, погледът му блуждаеше, той надаваше неясни викове, вдигаше се рязко от възглавницата и после падаше като сноп върху нея. Бореше се с демоните, които го измъчваха и единствената победа, над които беше смъртта. Тя го успокои, изглади чертите му и пресуши сълзите му.

Надявах се, че Матилда и Естер щяха да го посрещнат с нежност и любов, каквито заслужаваше.

10.

Смъртта на Бай Моис покруси всички ни, но най-много тъгуваше за него икономката му Боряна.

Тя се беше настанила при Калева, която ѝ отстъпи моята стая, която майка ми десетилетия вече държеше прибрана и разтребена, като че ли очакваше да се върна в нея. Ако се съдеше по плющеното мече, което нелепо седеше с клюмнали уши на юношеското ми легло, майка ми изпитваше носталгия не към порасналия вече мъж с наченки на оплешивяване, а към онова дете и по-късно юноша, с което се беше разминала поради собствената си незрялост в онзи момент. Изпитах облекчение, когато видях разместените мебели в бившата си стая и женските вещи на Боряна. Най-после майка ми се беше простила с носталгията по моето детство, което отхвърли от мен някакво смътно чувство за вина. Двете жени се разбираха прекрасно въпреки разликата във възрастта им и въпреки обстоятелството, че Боряна нямаше отношение към онова, което беше не само професия, но и първа любов на Калева — оперетата. Боряна, или както веднага Калева започна да я нарича, Боби, беше двадесет години по-възрастна от Калева, което даваше на майка ми основание да се чувства млада в нейно присъствие. Освен млада, тя се чувствува и артистка, която смятала за свой дълг да посвети Боряна в онова толкова приятно и жизнерадостно изкуство, оперетата. Двете бяха започнали да ходят доста често по спектакли, което не само запълваше вечерите им, но и им създаваше интересни познанства, за които може би тайно отдавна жадуваха.

Боряна беше мълчалива и сдържана жена, последица от сложния и, понякога конспиративен живот, но не скриваше нито пред новата си приятелка, нито пред мен дълбоката привързаност, която беше изпитвала към Бай Моис. Не бях сигурен дали тази привързаност е била споделена, тъй като сърцето на стареца беше принадлежало изцяло на Естер и Матилда, на които, въпреки всички вечери, прекарани по кабаретата, а по-късно в оперетния театър, той беше останал винаги верен.

Въпреки това не се поколебах да изльжа Боряна, когато тя ме попита дали Бай Моис я беше споменал в предсмъртния си час. „Да — отговорих и аз. — Каза: Погрижи се за Боби.“

Тази лъжа я караше да се чувства комфортно в положението на квартирантка на Калева, както и даваше основание на майка ми за възложена ѝ от стареца мисия. Бай Моис продължаваше в очите на двете жени да пази мистичен ореол около себе си, който аз по никой начин не мислех да разруша дори с една-единствена дума на съмнение.

Обременен от семейните ми тайни, към които се прибави и тежестта на изповедите, поверени ми от Бай Моис под форма на дневници, части от писма и на устни признания, отправени ми като пред изповедник, тайно завиждах на Боряна, която живееше на своите осемдесет и седем години в пълна хармония със себе си, като завършена светица, ако под това се разбираше жена с прост, скромен и отدادен доброволно на другите живот.

— Няма човек без несподелени тайни, Лидия, запомни от мен това и го имай винаги наум.

Това беше първото, което извиках на глас, неспособен да сдържа изумлението си след едно неочеквано посещение на Кубрат Генов.

Беше около месец след смъртта на Моис Аврам Яков. Все още се чудех как точно да постъпя с неговата история за Естер, която се намираше в насипно състояние върху бюрото ми под формата на дневниците, които, както все още си мислех, старецът ми беше пращал, на дългата му изповед под формата на онова паметно писмо, както и на записките, които предвидливо направих веднага след неговата смърт, с цел да не забравя някои детайли от сложния му разказ. Нямах представа как щях да ползвам тези признания, но беше ясно, че Бай Моис ме беше натоварил с морално задължение да направя достояние историята на Естер и всичко, което я съпровождаше. Стуни и Бай Моис бяха между последните преки свидетели, които си бяха отишли, без да споделят публично преживяното, защото личната им драма на любовта им с Естер ги беше възпирала да я разкажат на висок глас.

Мълчала беше и икономката Боряна, вероятно потискана от своята безгранична преданост, а може би и поради несподелена любов към Бай Моис, каквато подозирах. Поне така мислех.

И така, почти месец след смъртта на Бай Моис неочаквано в офиса на издателството ми дойде Кубрат Генов. Бях го мярнал за последен път на погребението на стареца и откровено казано, оттогава не само не ми липсваше, но и искрено се надявах пътищата ни никога повече да не се пресекат. Продължавах смътно да го подозирам в някаква неясна роля в събитията, тъй като по странни съвпадения винаги се беше оказвал в центъра им, при това винаги преди мен, който погрешно се бях смятал за осведомяван с предимство.

Дори не прикрих неудоволствието си от внезапния му интерес към мен, тъй като още пазех спомена за острия ни последен разговор и едва сдържаното ми желание да размажа полицейската му физиономия.

— Как сте, господин Калев? — запита ме той, като в гласа му се долавяше някакво необичайно за неговата арогантност смущение.

Какво можех да му отговоря? Нямаше съмнение, Генов не беше тук, за да си разменяме баналности, поради което направо го попитах:

— Какво има? Да не е умрял пак някой?

Той обаче не даде вид, че е забелязал сарказма ми, и продължи да питат:

— Как е госпожа Калева? Оправи ли се след всички тези вълнения?

Започваше да прекалява и вече се чудех с какъв претекст да се отърва от него, когато Генов ми зададе още по-странен въпрос:

— Как е леля Боряна?

Тук вече зинах от изненада. Той си позволяваше фамилиарност, която не му беше присъща. Подиграваше ли се с мен?

— Отдавна исках да Ви благодаря за онова, което направихте и което правите в момента за нея.

Все още нищо не разбирах. Какво му влизаше в работата?

— Боряна е моят родна леля, господин Калев. Тя е сестра на моя баща. Моят дядо, бях Ви споменал за него, царски офицер, е неин баща, заради когото и Боряна е имала доста неприятности. Както и заради моя баща, царски юнкер, когото в известен смисъл леля Боряна е спасила. Чрез едни дневници на „добре информирани лица“. Разменила ги е срещу дядо ми и баща ми.

Все още не можех да се съвзема от това разкритие, тъй като всички части на пъзела затанцуваха пред очите ми, обръщаха се нагоре

с краката и заемаха напълно нови места в цялата картина на събитията.

Имах нужда от едно питие, сипах си голяма чаша уиски и предложих същото и на Кубрат Генов. Той прие и докато пиехме уискито, аз за пореден път се убедих, че освен писател, трудно щях да стана и детектив, тъй като основни детайли ми бяха убягнали от вниманието.

В последвалия половин час разбрах следното:

Кубрат Генов не поддържал близки отношения с леля си, защото самата тя не искала това. Мислела, че наврежда на племенника си, когото обичала и пред когото чувствала вина. Не стигало, че дядо му, нейният баща, бил царски офицер, ами и самата Боряна имала черно петно в биографията си заради това, че няколко години била служила на господин и госпожа Ф. Живеела дискретно и много самотно, докато не срещнала Бай Моис. Тогава полека-лека възстановила връзките си със своя племенник, като че ли чрез Бай Моис получила повече сигурност и стабилност в живота си. Не знаела подробности от биографията на стареца, но за някои неща се досещала. Например, за обстоятелството, че Силва Балканска се опитвала да го изнудва. Бай Моис ѝ изпращал пари по неизвестни за Боряна причини, но от един момент Балканска станала особено алчна, което докарвало Бай Моис до гняв. Пишела му писма и дори се опитвала да го заплашва. Боряна дори мислела да поиска съдействие от Кубрат Генов, без да има представа за връзките му с Балканска. Тя се грижела за Моис Аврам Яков, както и той се грижел за нея и за всички останали пансионери в неговия собствен дом, превърнат в пансион.

Бай Моис обаче рязко се променил след смъртта на Балканска. Не че не можел да прежали жената, която му била в известен период полу-снаха, но нещо се случило с него в резултат на настъпилите събития. Разbral за нейния дневник, който всъщност бил списък с компромати, както и за страховете на Калева. Когато се предоставила възможност, се погрижил да вземе този дневник. Ужасил се от съдържанието му. Мислел, че Балканска изнудвала само него, а тя имала цяла картотека. Нели Калева била само една от жертвите й. Може би тогава Бай Моис съзнал, че някои факти, макар и истински, могат да бъдат безмилостно оръжие в ръцете на безсъвестни хора като Балканска. Тогава за какво служела истината, питал се той. Какво била справедливостта, след като можела да се превърне в най-висша

несправедливост? Изгубил внезапно интерес към театъра и престанал да ходи там. Като че ли се страхувал да срещне фантоми, които го измъчвали. След като ми предал дневника на Балканска, а Калева го уведомила, че сме го изгорили, събитие, което се случило, както вече ми беше известно, в една тефлонова тенджера, за която Калева и досега искрено съжаляваше, Бай Моис не спрял да приказва, че всички злини идвали от този дневник, който можел да направи нещастни много хора. Казвал на Боряна, че трябвало да изгорят всички дневници, които от години събирава, както това съм направил аз, защото младите много по-добре и ясно съзнавали, че трябвало да се живее с настоящето и с бъдещето, а не с фантомите на миналото, колкото и скъпи да ни били те. Тези дневници представлявали тетрадки, собственоръчно изписани от Стуни, от самата Боряна, от вицеконсула Тошев и дори от двете бивши придворни дами Анастасия и Кирила, които си спомнили дребни подробности около Естер, в които бил замесен царският брат, принц Кирил. Били чули как царят го укорил веднъж с кроткия си глас, че бил посещавал кабаретата заради някаква танцовка и дори бил завел със себе си Алберт Гьоринг, обстоятелство, заради което си имал неприятности не само с министър-председателя си, но дори и с германския посланик, който си позволил да му направи забележка по този повод.

Само Боряна знаела къде в къщата Бай Моис държал дневниците, които събирава и които другите пишли за него. Опасявайки се, че в депресията, в която бил изпаднал, можел наистина да ги унищожи, Боряна успяла да препише началните страници от дневника на Стуни, но не ѝ останало време да продължи. Изпратила ги анонимно на моя адрес. След това написала съкратена версия на собствения си дневник, който изпратила на адреса на племенника си Кубрат Генов. Това ѝ се сторило по-сигурно, а и не искала да разказва на непознати живота си.

Истинските дневници обаче изчезнали в нощта на пожара. От тях Бай Моис направил онази клада, аутодафе, в която изгорели не само събираните от него дневници, но и къщата. Било наистина нещо страшно.

Бай Моис се събудил посред нощ и говорейки на висок глас молитви, които Боряна не разбирала, се втурнал към шкафа на втория етаж, където били заключени дневниците и всичко друго, което

събирал вече от години. Хвърлял всичко направо на пода върху хубавия килим и молел Боряна да му донесе спирт и кибрит. Боряна го дърпала, опитвала се да го възпре, но това не било възможно. Въпреки възрастта си Бай Моис притежавал завидна сила. Запалил дневниците и седнал на едно кресло да гледа пламъците. Всичко пламнало бързо, Боряна се опитвала да потуши пожара, после хукнала да предупреди другите, които гледали телевизия нания етаж. Настъпила страшна паника, някой повикал пожарна, а тя се обадила на племенника си, Кубрат Генов...

Всичко на втория етаж изгоряло. Така изчезнали документалните свидетелства за депортацията на Естер, унищожени от Събирача им Бай Моис. Според Кубрат Генов, нямало никога да разберем какво точно се било случило и кой точно каква вина е носел.

— Няма човек без несподелени тайни, Лидия, запомни от мен това и го имай винаги наум.

Това беше първото, което казах на Лидия, след като изпратих Генов и след като отърчах при нея, за да споделя последните си разкрития.

— Така е — отговори ми Лидия, без да загуби самообладание и без особено да се развълнува от потресаващата, по мое мнение, новина за роднинската връзка на Кубрат Генов с Боряна.

Каза ми как от самото начало била усетила, че Кубрат Генов не бил такъв подлец, за какъвто сме го мислели. Въпреки че ми стана неприятно от нейната забележка, трябваше да призная, че аз също няколко пъти бях сменял отношението си към него. И все пак той оставаше полицай, каквото и да означаваше това.

— Единственото средство тази история да се възстанови, е някой да я опише — внезапно предложи Лидия.

— О, Лидия, не зная дали ще имам сили да го направя — отклоних предложението й аз. — Нали виждаш, че съм затрупан с работа.

Макар последното и да беше вярно, причината беше друга: страхувах се да изживея още веднъж на хартия всички вълнения от последните шест месеца, които сериозно разбъркаха живота ми, макар че внесоха някои положителни промени в него, най-важната, от които беше присъствието на Лидия.

— Тогава, Нео, ако нямаш нищо против, ще я опиша аз. И понеже историята си е твоя, мога да я напиша от твоето име.

Тя се усмихна загадъчно, а първото, което аз си представих, беше как Лидия щеше да опише нашата връзка от мое име. Това лично ме заинтригува, още повече че до този момент тя никога не беше изрекла гласно какво мислеше за мен и за нашите отношения.

Така и стана.

След няколко месеца се появи този роман, който аз издадох.

Предложих й да го нарече „Естер“, но Лидия предпочете друго заглавие, с което искаше да назове онзи, който ни беше събрал по следите на Естер. Дори след смъртта си Моис Аврам Яков не беше загубил въздействието си върху нея. Продължавах да подозирам, че беше малко влюбена в него, и я разбирах отлично.

Съобразих се с нейното желание, защото знаех какво голямо значение имаше заглавието на книгата за един писател. Случилото се ме накара да размишлявам дали кабаретната артистка Естер Бергер не беше намерила начин да се прероди в писателското вдъхновение на прекрасната Лидия.

Издание:

Автор: Леа Коен

Заглавие: Събирачът на дневници

Издание: първо

Издател: Ентузиаст; Enthusiast

Град на издателя: София

Година на издаване: 2014

Тип: роман

Националност: българска

Печатница: „Мултипринт“ ООД

Редактор: Иванка Томова

Художник: Тони Ганчев; Александър Нишков

Коректор: Снежана Бошнакова

ISBN: 978-619-164-121-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/924>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.